

Літаратура МАСТАЦТВА

ПЯТНІЦА,
9 студзеня 1981 г.
№ 2 (3048)
Выходзіць з 1932 г.
Цана 8 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ОРДЭН — ВЫДАВЕЦТВУ «БЕЛАРУСЬ»

У жыцці калектыву выдавецтва «Беларусь», у культурным жыцці рэспублікі — знамянальная падзея. Старэйшае выдавецтва Беларусі напярэдадні новага года за плённую работу па камуністычным выхаванні працоўных і мабілізацыі іх на выкананне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва узнагароджана ордэнам Дружбы народаў. Наш карэспандэнт сустрэўся з дырэктарам выдавецтва Аляксандрам Іванавічам САМАЛЕМ і папрасіў яго раскажаць, як калектыву сустрэае XXVI з'езд КПСС і 60-годдзе з дня заснавання выдавецтва.

Ордэн Дружбы народаў — ганаровая дзяржаўная ўзнагарода, — і калектыву старэйшага выдавецтва «Беларусь», яго шматлікі аўтарскі актыву ганарыцца тым, што іх заслугі, іх сціплая праца так высока адзначаны Радзімай.

Юбілей выдавецтва, узнагароджанне яго ў год XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда КПБ акрыляе калектыву, натхняе ўсіх работнікаў на новыя справы і здзяйсненні.

Адзначаючы 60-годдзе выдавецтва, узнагароджанне яго ордэнам Дружбы народаў, мы ўвачавідкі ўяўляем маштабы зробленага. Прывяду толькі некалькі лічбаў. З моманту стварэння (1921 г.) выдавецтва выпусціла больш за 20 тысяч назваў кніг, брашур, альбомаў, музычных твораў. Іх ты-

ражы склалі звыш 330 мільёнаў экзэмпляраў.

Мы ганарымся тым, што дзякуючы намаганням выдавецтва, здабыткам працоўных рэспублікі сталі выдадзеныя на роднай мове работы К. Маркса і Ф. Энгельса, У. І. Леніна, выдадзеныя дзеячы КПСС і Савецкай дзяржавы, дакументы КПСС і КП Беларусі, работы па актуальных пытаннях камуністычнага будаўніцтва. Так, за гады Савецкай улады адрасавана чытачам больш за 100 твораў К. Маркса і Ф. Энгельса. У 1974 годзе завершаны выпуск 45-томнага збору твораў У. І. Леніна, а ўсяго звыш 400 асобных работ вялікага прападзіра больш чым чатырохмільённы тиражом. На беларускую мову перакладзена 7 тамоў Л. І. Брэжнева «Ленінскім курсам», яго выдатныя творы, удастоеныя Ленінскай прэміі — «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна», спецыяльныя зборнікі і асобныя творы.

Важкі ўклад выдавецтва ў станаўленне і развіццё беларускай сацыялістычнай культуры, у фарміраванне асобы будаўніка новага свету. З першых гадоў Савецкай улады яно выпускала падручнікі, літаратуру на самых розных пытаннях, дапамагаючы рабочым, сялянам, служачым глыбей зразумець і асвоіць гуманныя і вышэйшыя прынцыпы новага грамадства, новага ладу жыц-

ця, светлыя ідэалы камунізму, навуковы светлагляд.

Выдавецтва выпусціла шматлікімі тиражамі творы класікаў сусветнай, рускай і савецкай літаратуры, выдатныя творы беларускіх пісьменнікаў, паэтаў, драматургаў, кампазітараў. Знайшлі шматлікіх чытачоў работы па актуальных пытаннях навукі і тэхнікі, перадавога вытворчага вопыту. Сёння галоўнае ў дзейнасці выдавецтва — прапаганда бесмяротных ідэй навуковага камунізму, унутранай і знешняй палітыкі КПСС, дасягненняў савецкага народа, працоўных Беларусі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве.

Падводзячы вынікі пройдзенага шляху, выдавецтва бачыць як яго несумненныя поспехі, так і пралікі, а, галоўнае, канцэнтруе сваю ўвагу на вырашэнні будучых задач: самая галоўная з якіх — гэта выпуск змястоўных, актуальных, цікавых кніг і брашур, твораў выяўленчага і музычнага мастацтва, якія ў поўнай меры аднаўдаюць духоўным запатрабаванням савецкіх людзей.

Задачы гэтыя складаныя і адказныя, але калектыву выдавецтва валодае ўсімі магчымымі, каб паспяхова іх вырашыць, унесці свой уклад ва ўсёнародную барацьбу за светлую будучыню.

А. САМАЛ, дырэктар выдавецтва «Беларусь».

Камуніст Анатоль Рыбіо — паважаны чалавек у калектыве сільвінітавай абагачальнай фабрыкі першага рудапраўлення вытворчага аб'яднання «Беларуськалій» імя 50-годдзя СССР. Шмат гадоў працуе Анатоль Іванавіч майстрам аддзялення здрабнення, флатацыі і фільтрацыі. Ветэран вытворчасці заўсёды спрод моладзі. Вопытны настаўнік ахвотна дзеліцца з ёй «сакрэтамі» прафесійнага майстэрства.

Фота А. НИКАЛАЕВА. (БЕЛТА).

ПІСЬМЕННІКІ У ПЕДАГОГАЎ

У рэспубліканскім інстытуце ўдасканалення настаўнікаў адбылася сустрэча Івана Чыгрынава і Генадзя Бураўкіна з інспектарамі і метадыстамі раённых аддзелаў народнай асветы рэспублікі. Пісьменнікі расказалі, як беларускія літаратары рыхтуюцца да XXVI з'езда КПСС і свайго пісьменніцкага з'езда, падзяліліся творчымі планамі, адказалі на пытанні.

...І У СТУДЭНТАЎ

У Беларускай тэхналагічным інстытуце імя С. М. Кірава адбылася чытацкая канферэнцыя па аповесцях Віктара Казько «Высокасны год» і «Суд у Слабадзе».

Пра творчасць пісьменніка расказаў Я. Радкевіч. У сваіх выступленнях студэнты і выкладчыкі інстытута адзначылі, што В. Казько добра ведае жыццё сучаснай моладзі, умее раскрыць характары людзей.

Думкамі аб творчай манеры В. Казько падзяліўся В. Карамазай, а ў заключэнне выступіў сам В. Казько.

Творчасць Андрэя Макаёнка... Гэта шчыры, дасціпны, народны гумар і знішчальная, выкрывальная сатыра, якая бічыце п'яніц і хулігану, адшчэпенцаў і марнатраўцаў, хціўцаў і прыстасаванцаў... Гэта востры палітычны маналог, што вядзе пісьменнік-грамадзянін, пісьменнік-камуніст аб нашым неспакойным часе, аб месцы чалавека на зямлі, аб асабістай адназначнасці кожнага за тое, што адбываецца ў тваім родным доме і ва ўсім свеце... Гэта душэўнае непрыманне подласці

ЯШЧЭ АДЗІН МУЗЕЙ

У будынку Сінягоўскай сярэдняй школы адкрыўся музей працоўнай і баявой славы — чацвёрты за апошнія гады ў Старадарожскім раёне. Экспанаты, сабраныя ў ім, расказваюць пра ўчарашні і сённяшні дзень вёскі, пра гераічнае змаганне землякоў у гады Вялікай Айчыннай вайны, пра працоўныя поспехі ў пасляваенны час.

І абывакасці, страснае, тэмпераментнае выкрыццё ўсёй сутнасці «славутага» буржуазнага ладу жыцця.

Каб адчуць усё гэтае багацце творчай палітры мастака мала глядзець спентаблі, па-стаўленыя па яго творах. Трэба і заўважыць, узяць для сябе і тое, што схавана глыбока ў падтэксце... А яшчэ...

Вам даводзілася прысутнічаць на сустрэчах Андрэя Ягоравіча з глядачамі? Колькі таго, што не ўвайшло ў твор, можна расказаць А. Макаёнка... Колькі цікавых выпадкаў з жыцця, ды і творчасці, тансама, можа прыгадаць. І абавязкова са сваёй абаяльнай усмешкай, з той шчырасцю, якая так і гаворыць — перад табой чалавек, які ніколі не ўяўляў і не ўяўляе жыцця без тых, для наго піша...

Аду з такіх сустрэч і занатаваў нядаўна наш фотакарэспандэнт Ул. Круц. Народны пісьменнік Беларусі А. Макаёнка гутарыць з кіраўнікамі народных тэатраў рэспублікі.

СЁННЯ У «ЛіМе»:

ЛАЎРЭАТЫ ДЗЯРЖАЎНЫХ
ПРЭМІЙ БССР 1980 года.

Інтэрв'ю першага сакратара Добрушскага РК КПБ С. А. Геркусава.

ВЯРТАННЕ КЛАСІКА.

ВЕРШЫ Р. БАРАДУЛІНА З КНІГІ «ВЕЧАПЛЕ».

А. Петрашкевіч пра А. Дударова.

ГУСОУСКІ І ЯГО ЧАС.

Ганчарства: традыцыі і сучаснасць.

СЛОВА, СПРАВАЙ ПАДМАЦАВАННЯ

Кожны дзень усё больш набліжае нас да знамянальнай даты ў жыцці ўсяго савецкага народа — пачатку работы гістарычнага XXVI з'езда Камуністычнай партыі, які намяціць новыя рубяжы для Савецкай краіны на чарговыя пяцігоддзе і ў перспектыве да 1990 года. Цяпер, як ніколі, асабліва важна своечасова пагаварыць аб выніках дзесяцігоддзя, аб абагульненні вопыт тых, хто дабіўся найлепшых поспехаў, вызначыць магчымыя рэзервы.

Цяпер ідэалагічны і культурна-асветны работнікі стараюцца як мага паўней выкарыстоўваць усе формы масавай работы, рабіць усё дэля таго, каб гаворка аб дзейнасці і аб планах на будучае насіла канкрэтны, мэтанакіраваны характар. Пашу, ініцыятыва, творчы неспакой — усё гэта павінна стаць нормай у іх паўсядзёнай рабоце. У гэтым кірунку набыты пэўны вопыт у Іванаўскім раёне, дзе стала добрай традыцыяй

правядзенне фестываляў працы і песні. Сялетні праходзіць пад дэвізам «Нашы здзяйсненні, праца і песні табе, з'езд партыі роднай». Мерапрыемствы, звязаныя з правядзеннем яго, былі абмеркаваны на бюро райкома партыі.

— Як жа праходзіць фестываль? — з такім пытаннем наш карэспандэнт звярнуўся да загадчыка аддзела культуры Іванаўскага раёна Л. Дрычы.

— Фестываль мы пачалі вечарам — рапартам ідэалагічных работнікаў, — сказала Ларыса Георгіеўна. — Вечар стаў па сутнасці своеасаблівай справаздачай прапагандыстаў на сваёй рабоце. І адначасова — расказам аб лепшых з іх. У нас жа ў раёне прапагандыстаў не малая сям'я — 330 чалавек. 160 з іх — камуністы.

— Ларыса Георгіеўна, вечар-рапорт — гэта ж не толькі гаворка аб працоўных поспехах, дасягненнях асобных калектываў, работнікаў, а і аб тым, як

жыве чалавек сёння, чым кіруецца ён у сваіх паўсядзённых паводзінах?

— Так, звярніце ўвагу на другое слова... Гэта ж не проста вечар, а менавіта вечар-рапорт, вечар-справаздача. Значыць, нельга нічога абмінуць.

І сацыялістычнага спаборніцтва, і асабістых поспехаў... Адным словам, размова павінна быць шчыра, непасрэдна, адкрыта.

— Раёны фестываль толькі пачаўся... Значыць, наперадзе новыя мерапрыемствы? — Заўтра, у суботу, сустрэкаюцца працаўнікі калгасаў «40 год Кастрычніка» і «Перамога», а таксама «Шлях да камунізму» і «Дружба». Гэта, так сказаць, ужо другі этап фестываля. Таму што перад гэтым звычайна рапартаўць аб сваіх поспехах і набытых асобных брыгады, фермы. У райцэнтры з'явіліся вынікі зробленага ў гэтыя дні калектывы кансервавага і маслаправадзтва, іншых мясцовых прадпрыемстваў.

Завершыцца раёны фестываль працы і песні вялікім вечарам, у якім прымуць удзел лепшыя працаўнікі Іванаўскага і суседняга Драгічынскага раёна, з якім мы спаборнічаем. Вечар гэты абудзецца ў пачатку лютэа.

АБ РАДЗІМЕ РАСКАЖУЦЬ ТАНЦЫ

Танцавальны ансамбль «Калейдаскоп» Пінскага гарадскога Дома культуры рытуе новую праграму да XXVI з'езда КПСС.

Басальна — харэаграфічная кампазіцыя «Юнацтва Кастрычніка» расказа мовай танца аб тым, як у баях і працы мужне-ла Краіна Саветаў. У кампазіцыю увайшлі беларускія танцы і харэаграфічны мініяцюры народаў нашай краіны.

МЕЛОДЫ «ВЯСНЯНКА»

Майстэрства ўдзельніка вальнага ансамбля «Вяснянка» з калгаса «За камунізм» Лельчыцкага раёна вядома далёка за межамі рэспублікі. Песні ў яго выкананні гучалі ў фільмах «Спяшайся, будаваць доме», «Песні Палесся», «Беларусы сінявока» і іншых, знятых на кінастудыі «Беларусьфільм». Выступалі калгасныя спявачкі ў Маскве, Мінску, Гомелі і іншых гарадах.

А ў родным калгасе ніводнае свята не праходзіць без «Вяснянкі». Вось і нядаўна грамадскае раёна віншавала працоўную дынастыю Паўлечкаў. Галава сям'і — Адам Кірыла-

віч, яго жонка — Кацярына Васільеўна, тры сыны і дзве нявесткі вырошчваюць збожжа ў калгасе «За камунізм». Сярод прывітанню і цёплых слоў у адрас віноўнікаў урачыстасцей ярка гучалі ў гэты вечар галасы «Вяснянкі».

У МАСКВУ НА ВЫСТАВКУ

Мастакі Лідскага шклозавода «Нёман», якія праславілі сваё майстэрства на многіх выстаўках у нашай краіне і за рубяжом, адправілі свае новыя работы ў Маскву. Там на ВДНГ СССР будзе праходзіць выстаўка народнай творчасці, прысвечаная XXVI з'езду КПСС.

Можна не сумнявацца, што наведвальнікаў не пакінуць раўнадушнымі вырабы з каларовага і накладнога шкла, крышталю, створаныя мастакамі заводу У. Мурахравам, Л. Мягковай і В. Рыжкоўскай.

«СЛАЎЛЮ МАЮ АЙЧЫНУ»

Пад такім дэвізам прайшоў у Гомелі конкурс паэзіі і песні самадзейных кампазітараў і паэтаў вобласці. Напярэдадні Новага года адбыўся яго заключны тур.

Дыпламам і ступені адзначана песня хормайстра народнага ансамбля песні і танца Гомельскага Палаца культуры чыгу-

начніка М. Сакалова на вершы В. Татарынава «Мы пішам гісторыю стагоддзя», прысвечаная Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Сярод пераможцаў таксама названы дырэктар Палаца культуры.

ДЗІЦЯЧАЯ ФІЛАРМОНІЯ

Добры падарунак у навагодні свята атрымала дзевяра Гомель. Тут пачала працаваць дзіцячая філармонія. У першым канцэрце выступалі хор «Ранасодыя» сярэдняй школы № 30 і калектывы музычных школ горада.

У плане работы дзіцячай філармоніі — сустрэчы юных гамельчан з прафесійнымі і самадзейнымі выканаўцамі класічнай і сучаснай музыкі.

ЗАПРАШАЕ «ЛІРА»

Кнігалюбы Гродна запрасілі аматараў літаратуры на адкрыццё клуба «Ліра». Ён пачаў працаваць у Палацы культуры хімікаў.

Першы вечар быў прысвечаны рускай паэзіі. Гучалі вершы А. Блока, М. Лермантава, Ф. Цётчова, іншых вядомых паэтаў, раманы на іх словы. Дыпламатамі выступалі самі кнігалюбы, а выканаўцамі рамансаў — выкладчыкі Гродзенскага музычнага вучылішча. БЕЛТА.

УНІВЕРСІТЭТ Выхавання

У Слоніме пачаў працаваць народны ўніверсітэт маральнай адукацыі і выхавання. Адбыліся першыя заняткі на тэму «Сацыяльны прагрэс і мараль. Мараль грамадства развітога сацыялізму». Вучоба ва ўніверсітэце будзе праводзіцца на трох факультэтах. На кожным з іх свой састаў слухачоў — рабочыя, настаўнікі працуючай моладзі і спецыялісты вытворчасці.

Цяпер у горадзе і раёне працуе 14 ўніверсітэтаў па прапагандзе спрод насельніцтва эканамічных, прававых, навукова-атэістычных і іншых ведаў.

ПОСПЕХ НАРОДНАГА

У Мазыры завяршылася абласная дэкада самадзейнага тэатральнага мастацтва, прысвечаная XXVI з'езду КПСС. У ёй удзельнічалі калектывы Ель-

скага, Брагінскага, Жлобінскага і іншых раёнаў Гомельшчыны.

Першае месца журы аднадушна прысудзіла Мазырскаму народнаму тэатру, які паказаў спектакль «Прывітанне, сінічка!» па п'есе Я. Стэльмаха.

У «РАМОНКА» СВЯТА

Дзіцячаму танцавальнаму ансамблю «Рамонак» Мазырскага Палаца культуры «Будаўнік» споўнілася дзесяць гадоў. За гэтыя гады юныя танцоры падрыхтавалі многа яркіх канцэртных праграм, з якімі выступалі ў гарадах і вёсках сваёй вобласці, у Мінску і іншых гарадах рэспублікі. Паспехі калектыву адзначаны на конкурсах і фестывалях дыпламамі і граматамі.

Ансамбль адзначыў свой дзень нараджэння вялікім святковым канцэртам.

БЕЛТА.

ВІНШУЕМ!

За плённую работу па камуністычным выхаванні працоўных і мабілізацыі іх на выкананне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў выдавецтва «Беларусь» ордэнам Дружбы народаў.

За актыўную работу па камуністычным выхаванні працоўных, мабілізацыі іх на выкананне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў студыю Беларускага тэлебачання Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую плённую работу, вялікі ўклад у развіццё тэлебачання і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровы званні работнікам Беларускага тэлебачання: заслужанага работніка культуры Беларускай ССР — члену Саюза журналістаў СССР ДОНЧЫКУ Валянціну Дзмітрыевічу, кінааператару МІЦЮЛЮ Аркадзію Міхайлавічу, галоўнаму рэдактару рэдакцыі прапаганды НОВІКАВУ Юрыю Мікалаевічу; заслужанага дзеяча мастацтва Беларускай ССР — рэжысёру ГУТКОВІЧУ Аляксандру Залманавічу.

За шматгадовую актыўную работу ў сістэме Беларускага тэлебачання, вялікі ўклад у яго развіццё і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР работнікаў студыі Беларускага тэлебачання і Рэспубліканскага радыёцэнтра: дыктара БАСТУН Тамару Паўлаўну,

начальніка аддзела кадраў радыёцэнтра ЖУРА Сцяпана Паўлавіча, рэжысёра галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычных праграм КАРПІЛАВА Віктара Рыгоравіча, начальніка цэха відазапісу радыёцэнтра НЕСЦЕРАВА Віктара Іосіфавіча, загадчыцу аддзела галоўнай дырэкцыі праграм ПЛЕХАВУ Валянціну Пятроўну, галоўнага рэдактара галоўнай рэдакцыі народнай гаспадаркі ХАДАРЫНА Аляксея Рыгоравіча, галоўнага рэдактара галоўнай рэдакцыі праграмы для дзяцей ШОБУ Ніну Вячаславаўну; Граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР — галоўнага рэдактара галоўнай рэдакцыі навукова-папулярных і навуковых праграм АЛЕКСАНДРАВІЧА Радаслава Андрэевіча, адказнага сакартара галоўнай рэдакцыі спартыўных праграм АНЦІПАВУ Фаіну Рыгоравічу, рэжысёра галоўнай рэдакцыі інфармацыі ВІРАДАВУ Галіну Піліпаўну, мантаніцу радыёцэнтра ІЛЬНІЦКУЮ Леніну Аляксандраўну, начальніка дэпартамента пастановачнага комплексу радыёцэнтра НЕДАСЕКУ Віталія Антонавіча, спецыяльнага карэспандэнта галоўнай рэдакцыі інфармацыі АУЧЫНІКАВА Фелікса Яфімавіча, галоўнага рэжысёра галоўнай рэдакцыі праграмы для моладзі ПІНІГІНУ Ганну Іванаўну.

За шматгадовую актыўную работу па перакладзе на беларускую мову твораў класікаў марксізму-ленінізму і ў сувязі з шасцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў загадчыка сентара перакладаў і ствараў гісторыі партыі пры ЦК Кампартыі Беларусі МАЦЮШЭНКУ Рыгора Дзмітрыевіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «ОГОНЕК»

Рэдакцыйная калегія часопіса «Огонек» па традыцыі адзначыла грашовымі прэміямі і граматамі лепшыя творы, змешчаныя ў часопісе на працягу года. Сярод лаўрэатаў 80 года — народны паэт Беларусі

М. Танк. Ён атрымаў узнагароду за падборку вершаў «Я зноў вярнуўся ў юнацтва», змешчаную летас у пятнаццатым нумары часопіса ў перакладзе Я. Хелемскага.

3 АГІТАЦЫЙНЫМ НАПАЛАМ

Пяцьдзесят гадоў назад — у студзені 1931 года — афішы кінатэатраў краіны кідзімі літарамі запрашалі глядачоў: «Спяшайцеся бачыць! Белдзяржкіно знаёміць нас з актуальнымі праблемамі сённяшняга дня!» На экраны выйшлі тады стужкі, якія і па жанры былі так пазначаны: агітацыйна-прапагандысцкія фільмы. Гэта былі наступныя творы: «Сталены шлях» (пра рэканструкцыю на чыгуначным транспарце), «Ураган» (пра лётэрскі друк і сацыялістычнае спаборніцтва), «Сонечны паход» (калектывізацыя беларускай вёскі), «Сапраўднае жыццё» (выхаванне пацуцця калектывізму ў маладзёжным аспрэдзі), «Рубікон» (класавая барацьба ў свеце капіталізму). Дынамічны сюжэт і па-платнаму акрэслены характары дзейных асоб спалучаліся з дакументальна зробленымі кадрамі, а пафас кожнай стужкі меў выразны публіцыстычны напал. Сярод стваральнікаў гэ-

тых фільмаў былі пазней вядомыя дзеячы савецкага кінамастацтва рэжысёры У. Корш, Саблін, Я. Дзіган, У. Вайнштэйн, акцёр і рэжысёр П. Малчанав. Пасля прагляду такіх твораў наладжвалася калектывнае абмеркаванне тых маральных і сацыяльных праблем, пра якія гаварылася вобразнай мовай з экрана. Цікава, што адна са стужак так і называлася: «Суд павінен працягвацца» (знік выкрываў сучасную мімікрыю ваяўнічага агітпрапфільмаў звалюцыйна ўзбагацілі мастацкі экран, па-новаму адбіліся ў выпусках агітпрапфільмаў у часы Вялікай Айчыннай вайны. Цяпер гэты вопыт і традыцыі вывучаюць маладыя кінематаграфісты, што спецыялізуюцца ў дакументальным жанры, у навукова-папулярным кіно, у стварэнні інфармацыйных і рэкламных стужак.

В. ІВІН.

ПРЭМ'ЕРА У ОРШЫ

Народны тэатр Аршанскага льнокамбіната паказаў прэм'еру спектакля «За ўсё добрае — смерць» па п'есе М. Ібрагімбекава. Пастапоўку афіцыйна рэжысёр тэатра В. Чэпеляў. У галоўных ролях заняты рабочыя льнокамбіната А. Ануфрыенка, Г. Ціханская і іншыя.

«За ўсё добрае — смерць» — другая прэм'ера народнага тэатра ў гэтым сезоне. Першай — спектакль «Ход канём» па п'есе В. Канстанцінава і Б. Рацэра была таксама цэлла прынята глядачамі горада і раёна, у гаспадаркі якога выязджалі самадзейныя артысты.

ЗНАЁМЦЕСЯ: ПЕРАМОЖЦЫ

Напярэдадні Новага года ў Мінску завяршыўся VI Міжрэспубліканскі конкурс музыкантаў-выканаўцаў. У ім прынялі ўдзел маладыя спевакі, піяністы, вяланчэлісты і скрыпачы з пяці рэспублік — Малдавіі, Беларусі, Літвы, Латвіі і Эстоніі. У заключныя конкурсны дзень былі абвешчаны імяны лаўрэатаў і дыпламантаў; адбыўся канцэрт.

На здымках — тыя, каму прысуджаны першыя прэміі:

Наталля Руднева (Беларусь).

Дзіна Азаліна (Латвія).

Арвідас Марнаўскас (Літва).

Уладзімір Клячко (Беларусь).

Лаўры Вайнмаа (Эстонія).

Рымантас Арманас (Літва).
Фота Ул. КРУКА.

НАВІНЫ КІНО

ПОСПЕХ БЕЛАРУСКАГА ФІЛЬМА

Карціны, створаныя на студыі «Беларусьфільм», усё часцей становяцца ўдзельнікамі аўтарытэтных міжнародных кінафестывалюў у Італіі, Францыі, Іспаніі, Югаславіі, Чэхаславакіі, Польшчы і іншых краінах. Нядаўна створаная на нашай студыі маладым рэжысёрам В. Рубінчыкам па аднайменнай апавесці У. Караткевіча двухсерыйная стужка «Дзікае палляванне караля Стаха» пабывала ўжо на многіх адказных аглядах кінамастацтва.

А ў Парыжы на X Міжнародным кінафестывале навукова-фантастычных фільмаў гэтая стужка была ўдастоена спецыяльнага дыплама журы. Гэта трэцяя міжнародная ўзнагарода беларускаму фільму. Першы прыз ён атрымаў у Манрэалі (Канада), у Каталіцы (Італія) на I Міжнародным кінафестывале дэтэктыўных і таямнічых фільмаў стужка рэжысёра В. Рубінчыка была ўдастоена першай прэміі.

СТАРОНКІ ГІСТОРЫІ

Секцыя тэорыі кіно і кінакрытыкі сумесна з секцыяй кінаацэра Саюза кінематографістаў БССР арганізавалі заняткі па вывучэнні гісторыі рускага дэрэвалюцыйнага кіно. Цыкл лекцый-праглядаў «Старонкі гісторыі кіно» адрасаваны ў першую чаргу маладым работнікам студыі «Беларусьфільм» для іх азнаямлення з творчасцю вядомых майстроў рускага экрану — рэжысёраў, акцёраў, апэратараў, мастакоў.

Днямі ў рэспубліканскім ДOME кіно адбыліся чарговыя заняткі, якія былі прысвечаны «зоркам» рускага дэрэвалюцыйнага кінематографа, папулярным у свой час акцёрам В. Халоднай і І. Мазжухіну. Аб іх творчасці расказаў прысутным рэжысёр Юрый Дубравін. Дзяржфільмфонд СССР прыслаў для прагляду стужкі з удзелам В. Халоднай і І. Мазжухіна «Сатана радасны», «Маўчы, сум, маўчы», «Міражы» вытворчасці 1915—1917 гг.

ПРЭМІІ — КІНАКРЫТЫКАМ

Праўленне Саюза кінематографістаў БССР прысудзіла прэміі за 1980 год кінакрытыкам, кіназнаўцам і журналістам, якія пішуць па пытаннях кіно. У гэтым годзе лаўрэатамі прэміі сталі донтар філалагічных навук кіназнавец Е. Бондарава, якая ўдастоена прэмія за кнігу «Стужка даўжынёй у жыццё», кандыдаты мастацтвазнаўства А. Краснін і В. Смаль ўдастоены прэміяй за кнігі «Кінадакументы і вобраз часу», «Чалавек, вайна, поздвіг». Журналіст Л. Паўлючын узнагароджаны прэміяй за шэраг артыкулаў аб праблемах кінамастацтва, якія апублікаваны ў перыядычным друку.

І. КРУПЕНЯ.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 6

Гледачы тэатраў і цырка набываюць толькі што выдадзены шосты нумар ілюстраванага выдання БТА «Тэатральны Мінск», апошні, пазначаны 1980 годам. Тут апублікаваны праграмы прэм'ерных спектакляў і фатаграфіі сцэн з іх. Чытачы знаёмяцца з тымі практычнымі задачамі, якія выконвае ў гэты адказны час Беларуская тэатральнае аб'яднанне, мабілізуючы і аказваючы дзейную дапамогу калектывам і асобным артыстам у раскрыцці надзвычайных ідэяна-творчых праблем у сучасным рэпертуары і ў класічных творах. Аб гэтым расказвае намеснік старшыні прэзідыума праўлення БТА К. Белавусаў. Донтар філасофскіх навук А. Ладзігіна дзеліцца роздумам пра своеасаблівае акцёрскае творчасці ў музычным тэатры, якой нядаўна была прысвечана спецыяльная навукова-практычная канферэнцыя БТА. Значэнне самаго спектакля і яго традыцый у нашай тэатральнай спадчыне ў сувязі з тысячнымі паказамі купалаўскай «Паўлінкі» Анадзімічым тэатрам імя Янкі Купалы разглядае донтар мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі. Кандыдаты мастацтвазнаўства Т. Арлова і С. Пятровіч, журналісты В. Козел, Н. Крывашэва, Л. Войцікава і намеснік дырэктара Мінскага дзяржаўнага цырка М. Платонаў у разнастайных па жанрах матэрыялах робяць агляд дзейнасці ўстаноў культуры, сцэнічных дэбютаў, прэм'ер і новых кніг па пытаннях мастацтва, адзначаюць знамянальныя даты... Есць у нумары і гумар, дасціпныя гумарэскі з тэатральнага жыцця. Есць фотайлюстрацыі. І гледачы ў антракце спектакля не без цікавага прачытаюць гэтыя старонкі, да якіх цікаўны чалавек звернецца пазней, мабыць, і не адзін раз.

К. ТУЛІН.

З УЗНАГАРОДАЙ!

Д. СМОЛЬСКИ.

І. ШЫКУНОВА.

А. КИШЧАНКА.

М. САВИЦКИ.

Ж. БАКАЛИНСКАЯ.

У ПЕРШЫНЮ!

Радаснай падзей стала прысуджэнне Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне выяўленчага мастацтва калектыву беларускіх манументалістаў у складзе мастакоў А. М. Кішчанкі і М. А. Савіцкага і майстроў мастацкага тэатра Баналінскай Ж. В., Глінік З. І., Паляковай Н. І., Сініцы Т. П., Слабкоўскай Л. П., Цецеравай В. А., Шарковай Н. Р. за два гадынаў, якія ўпрыгожылі інтэр'ер адміністрацыйнага будынка ў Мінску. Прысуджэнне гэтае было сустрэта мастацкай грамадскасцю як заслужаны вынік плённай творчай працы. Бо некалькі гадоў таму Дзяржаўнымі прэміямі звычайна адзначаюць творы жывапісу, графікі ці скульптуры. А тут — габелені! Твор, у якім сінтэзаваны намаганні і жывапісна-манументалістаў, і майстроў дэнаратыўна-прыкладнага мастацтва, і нават архітэктараў.

Гэты традыцыйны від мастацкага тэатра ў наш час зусім змяніў свой характар і змест. Калі раней ён прызначаўся для ўпрыгожвання магніцік пакояў і адпачывальняў каралёў і выконваўся ў мяшчанска-сентыментальным стылі, дык зараз — гэта высокамастацкі твор, які ў сінтэзе з іншымі відамі мастацтва і архітэктуры выконвае нуды больш складаную задачу — выхаванне светапогляду савецкага чалавека.

Менавіта такімі і з'яўляюцца габелены «Ленінізм» і «Этапы вялікага шляху», унушальныя па сваіх памерах, прыгожыя па сваёй жывапіснай і пластычнай трактоўцы.

Вось, напрыклад, габелен «Ленінізм». Уся яго жывапісна-вобразная структура прасякнута адзінай мэтай, адзінай ідэяй — увабленнем ідэі ленінізму, якія ірочаць па планеце. Чырвоны колер, колер сцяга, пад якім змагаюцца працоўныя ўсяго свету, аб'ядноўвае ўсю кампазіцыю. Ім прасякнута ўся жывапісная тканіна габелена.

Мастакі, майстры габелена нажучь, што той габелен можа лічыцца высокамастацкім, у якім знойдзены свой, адметны модуль, гэта значыць, такі абагульнены элемент, які вызначае асаблівасці стылю, жывапіснай манеры. І вось гэты модуль кіраў і ўдалося знайсці мастакам. Па ўсім полі габелена, праз мацерыкі і кантэненты, імкнучыся ўдалаць зоркі — зоркі ленінскіх ідэй.

Тое ж самае можна сказаць і пра другі габелен — «Этапы вялікага шляху», у якім адлюстравана ўвасабленне ленінскай ідэі — вялікі Кастрычнік, які прынёс вызваленне працоўным адной шоста часткі планеты. Але завабывае Кастрычніцкай рэвалюцыі патрэба было адстойваць у жорсткай барацьбе і ў гады грамадзянскай вайны, і ў гады Вялікай Айчынна-вайны, і ў барацьбе з пасляваеннай разрухай. І вось усё гэта мастакі ўвасобілі ў прыгожыя і цікавыя кампазіцыі, дзе глядач адразу пазнае і ўзяцце Берліна, і пакарэнне космаў, і новабудовы пасляваенных пяцігодкаў.

Назвайчай важную рысу хочацца адзначыць у мастацкім вырашэнні славуных габеленаў — глыбока нацыянальныя.

Вялікая заслуга і майстроў мастацкага тэатра. Яны ў параўнальна кароткі тэрмін асвоілі надзвычай складаную тэхніку, творча падышлі да ўвасаблення задумы мастакоў, па сутнасці адрэзілі ва ўмовах нашай рэспублікі старажытную класічную тэхніку тэатра габеленаў.

Ад усяе душы хочацца павіншаваць таксама А. А. Воінава і У. А. Чантурыя, якім Дзяржаўная прэмія рэспублікі прысуджана за дакументальнае даследаванне па гісторыі архітэктуры Беларусі. Гэта — яшчэ адно сведчанне развіцця нашай мастацтвазнаўчай навукі.

Л. ДРОБАУ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

З. ГЛІНИК.

Н. ПАЛЯКОВА.

Т. СІНИЦА.

Л. СЛАБКОУСКАЯ.

В. ЦЕЦЕРАВА.

Н. ШАРКОВА.

А. ВОІНАВ.

У. ЧАНТУРЫЯ.

ЯШЧЭ АДНА ВЯХА

У галіне тэатральнага мастацтва Дзяржаўнай прэміі рэспублікі прысуджаны заслужанаму дзелачу мастацтваў БССР Дзмітрыю Смольскаму (за стварэнне музыкі) і народнай артыстцы БССР Ірыне Шыкуновай (за выкананне галоўнай ролі ў оперы «Сівай легенда»). Пракамэнціраваць гэтую падзею мы папрааслі народнага артыста рэспублікі Анатоля ГЕНЕРАЛАВА:

— Прыгадаю спектаклі, якія складалі арыгінальны рэпертуар нашага тэатра некалькі дзесяцігоддзяў назад і ў якіх давялося спяваць і мне. Гэта «Міхась Падгорны» і «Алесь» Яўгена Ціцюцкага, «Яснае святанне» Алесья Туранова — сёння яны, як і «У пушчах Палесся» Анатоля Багатырова, лічацца беларускай нацыянальнай опернай класікай. І лепшыя, набыткі гэтых опер мне было прыемна пазнаць у новым творы Дзмітрыя Смольскага, па-стаўленым у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР у пазамінулым сезоне.

Парадавалі і зварот кампазітара да самабытнага беларускага сюжэта апавесці Уладзімера Караткевіча, і яго вярненне традыцыям опернага жанру, і ягоны талент меладыста: якое меладыйнае харавое арыі, ансамбляў! Наогул

жа, хачу адзначыць музыку «Сівай легенды» як новы крок у развіцці нацыянальнай беларускай опернай мовы. На мой погляд, вельмі каштоўнае ўменне кампазітара — скарываць новыя, сучасныя сродкі выразнасці, захаваць менавіта опернасць свайго музычнага выказвання, а не падміняць яго мовай нейкага іншага жанру.

Такім чынам, выканаўцы атрымалі ўдзячны матэрыял. Мне здаецца, Ірына Шыкунова, імкнучыся па-творчы ўвасабіць у спектаклі вобраз, зыходзіла не столькі з уласнага сцэнічнага вопыту, колькі з самой музыкі, і канкрэтнага драматургічнага матэрыялу. Хаця, пэўна, узабагаціла гэты вобраз характэрнымі рысамі іншых сваіх оперных гераяў. У імкненні пранікнёна данесці да слухача аўтарскую задуму, Шыкунова выяўляе на сцэне выключную музычнасць і акцёрскі тэмперамент, багацце вакальнай палітры і праўдзівую, «без катурнаў», эмацыянальнасць, прастату і натуральнасць пластыкі, чуласць да партнёраў. Работа Шыкуновай у «Сівай легендзе» — асабістая творчая ўдача артысткі — нездарма ацэнена як значны набытак беларускага тэатральнага мастацтва.

АУТОГРАФЫ ЧЫТАЧУ

Сёмы год працуе клуб кнігалюбаў «Факел» Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума імя А. С. Пушкіна. Кнігалюбы сустрэліся ўжо з Іванам Шамякіным, Васілём Бынавым, Нілаем Гілевічам, Іванам Чыгынавым, Анатолем Вярцінскім, Алесьем Пысіным, Міколам Аўрамчыкам, Пятром Прыходзькам і іншымі беларускімі пісьменнікамі.

А чарговы літаратурны вечар называўся «Аўтографы пісьменніка». Прысутныя азнаёміліся з кніжнай выстаўкай «Нашы госці — пісьменнікі», на якой дэманстравалася некалькі дзесяткаў кніг з аўтографамі вядомых пісьменнікаў. «4 мільярды кніг знаходзіцца ў бібліятэках краіны. 36 мільярдаў — у прыватных бібліятэках. А, можа, было б лепш, каб было наадварот? Як думаюць бібліятэкары?» — такі аўтограф пакінуў у адзін з прыездаў у Магілёў І. Шамякін.

В. АРЦЕМ'ЕУ.

У самым паўднёва-ўсходнім куточку Беларусі ляжыць гэты раён. На малюнічых берагах цяхай, па-мудраму спакойнай Іпучі стаіць спанойны, ціхі горад Добруш, невялікі і нейкі па асабліваму трывалы, добра абжыты. На гэтай зямлі, блізкай да Палесся, з раўніннымі паллямі і багатымі лясамі, з заліўнымі лугамі і дзе-нідзе яшчэ зарослымі чаротам балочынамі, і ўскітыя стаяць гэтыя ж абжытыя, са сваімі традыцыямі, моцныя сваімі дварамі, вёскі, дзе кожная хата — уся ў гаспадары, са сваімі харантарам, сваёй душой — хмурнай ці вясёлай, са смяшынкай ці хітраванай...

Землі раёна, як прынята гаварыць, сярэднія па сваіх якасцях — пясчкі, супескі, ёсць крыху і суглінак. Але дзякуючы палляшчыню культуры апрацоўкі зямлі, укараненню перадавых метадаў тэхналогіі земляробства, высонаўрадлівых гатункаў сельскагаспадарчых культур, у дзесятай пяцігодцы ўраджайнасць збожжавых паднялася з 22 да 29 цэнтнераў, а бульбы — са 170 да 240 цэнтнераў з гектара. Валовай прадукцыі сельскай гаспадаркі раёна павялічылася на 23,7 працэнта.

Сяргей Андрэвіч Геркусаў — чалавек мясцовы, на гэтай зямлі вырастае, тут прайшоў шлях ад агранома да першага сакратара РК КПБ. Добра ведае і традыцыі, і асаблівасці свайго раёна. З пачуццём сапраўднага гаспадара расказвае ён пра поспехі і набалелыя праблемы раёна. Гаспадаркі спецыялізуюцца галоўным чынам на вытворчасці малака, мяса, бульбы і льну; у дзесятай пяцігодцы штогод прадавалася дзяржаве 45—47 тысяч тон малака, 10—10,5 тысячы тон мяса, 20—25 тысяч тон бульбы; галоўны накірунак у развіцці эканомікі раёна — спецыялізацыя і канцэнтрацыя вытворчасці. З дзяціці чатырох гаспадарак — чатыры спецыялізуюцца на гадоўлі племяннага маладняку — цялушак, свіней, авечак высокай пароднай якасці. Гэта племзаводы «Насовічы», «Добрушскі», «Жгунскі» і калгас «Чырвоны партызан».

Ведаючы сабе-то з гэтага, пачынаю гаворку з С. Геркусавым далей...

— Сяргей Андрэвіч, прыгадвайце, калі ласка, які пачынаўся для вас дзесяты пяцігодка? Што трэба было зрабіць у першую чаргу, каб дасягнуць у будучым добрых вытворчых поспехаў?

— Нашы вёскі, якія сапраўды робяць уражанне нечага трывалага, на самай справе не такія ўжо і трывалыя. Старэючы яны, нашы вёскі. Моладзь імкнецца ў горад, а ў нас — дэфіцыт рабочай сілы. У раёне на аднаго працоўнага прыпадае 8,1 гектара сельскагаспадарчых угоддзяў, 4,8 гектара ворыва. Ёсць населеныя пункты, дзе 70 працэнтаў жыхароў — непрацаздольныя. І за гэтым старэннем вёскі мы не паспяваем пакуль што ўгнацца. Таму і скіроўвалі галоўную ўвагу нашых кадраў на павышэнне эфектыўнасці іх працы. Падбор, выхаванне адказнасці за даручаную справу і разам з тым самастойнасці ў вырашэнні складаных задач, развіццё творчасці... Тут няма выпадковасці — ад эфектыўнасці работы кадраў залежыць эфектыўнасць працы ўвогуле. Мы зрабілі падрабязны хронаметраж рабочага часу ў розных гаспадарках і самых розных кіраўнікоў сярэдняга звяна — брыгадзіраў, загадчыкаў фермаў і іншых, вынікі ўважліва прааналізавалі і... здзівіліся. Людзі, якія вельмі добра ведаюць як сеяць, як апрацоўваць зямлю, як гадаваць жывёлу, зусім не ўмеюць кіраваць, наладжваць працу.

Галоўны ўпор у сваёй рабоце мы скіравалі імяна на тое, каб прывіць нашым кадрам навыкі кіравання на аснове навуковай арганізацыі працы, развіццё спецыялістаў, кіраўнікоў усіх звянаў сельскагаспадарчай вытворчасці пачуццё разумнай ініцыятывы, бачанне перспектывы, каб яны па-часнаму маглі вёсці гаспадарку.

Я за тое, каб давярць нашым кадрам. Ды і прычыны для недаверу няма. Сапраўды, кіраўнікі гаспадарак маюць вышэйшую адукацыю, у калгасах і саўгасах працуюць каля ся-

місот кваліфікаваных спецыялістаў, якія дасканалы ведаюць сваю справу і якім, думаю, толькі шкодзіць дробязная апека з боку вышэйстаячых органаў. Гэта ж натуральна: дзе больш даверу, там больш адказнасць за сваю справу, там больш ініцыятывы, кемлівасці ў выдзенні гаспадаркі. А ўжо над усім гэтым — партыйная патрабавальнасць. Мы ўсё больш пераканваемся, што стыль дзейнасці партыйнай арганізацыі раёна ў гэтым кірунку прыносіць добры плён. Так, за апошнія тры гады мы не паслалі ніводнага ўпаўнаважанага ў гаспадаркі раёна, нават у самы гарачы час на сяле, усе работнікі раённых устаноў выконваюць свае непасрэдныя службовыя справы.

— І ўсё-такі гаспадаркі ёсць

тага, вядуць за сабой людзей. Іх энтузіязм нараджае энтузіязм сельскіх працоўнікоў.

— Энтузіязм... Згадзіцеся, Сяргей Андрэвіч, што гэтае слова ўжываецца часам і без патрэбы, зрэдку часу за ім хаваецца блыздейнасць некаторых кіруючых асоб, іх нілёмне арганізаваць работу, іх прафесійная бездапаможнасць.

— Нярэдка і мне даводзіцца чуць: «Высхаў на энтузіязме». Угаварыў, паабяцаў, націснуў, прымусяў — вось і ўвесь энтузіязм...

Я маю на ўвазе не гэта. Энтузіязм — вынік нашага ладу, нашага быцця, ён аснова, корань жыцця. Энтузіязм — стан душы чалавека, яе здольнасць адклікацца на само жыццё.

Часам можна пачуць, што ў сённяшняй пастарэлай вёсцы не можа сама па сабе існаваць такая якасць чалавечай душы. Я катэгарычна не згодзен з гэтым. Каб вы бачылі, якую шчырую зацікаўленасць у сельскіх працоўнікоў выклікае са-

сы, заканчваецца будаўніцтва ў гаспадарках раёна двароў механізатараў з цёплымі рамонтнымі майстэрнямі, што асабліва важна для работы механізатараў у зімовы час.

— І ўсё-такі — вёскі старэюць? І не ўсюды справы ідуць добра, ёсць і парушалінікі дыцыпліны, і не ўсе зацікаўлены ў канчатковых выніках працы?

— Так, ёсць і тое і другое. Часам мне таксама думаецца, што недзе мы губляем селяніна — земляроба, зяўцу і гаспадара зямлі. Селянін быццам ужо не адказвае за зямлю, і яна быццам нічыя. Сёння ён гэтую зямлю араў — зарабіў свае пяць-сем-дзесяць рублёў. Заўтра нехта іншы будзе сеяць і таксама заробіць сваё. А што ўрэшце з гэтага атрымаецца, які ўраджай вырасце — іх быццам і не цікавіць... Такі настрой адчуваецца. Зрэшты, быццам так і павінна быць: працую — атрымліваю. Але ж на зямлі так працаваць і жыць нельга. Трэба развіваць

пазбежны. І самі мы гэта разумеем. Нельга і няма патрэбы ўсіх, хто нарадзіўся ў вёсцы, трымаць тут сілком. А вось зрабіць так, каб сам чалавек не захачеў пакідаць бацькаўшчыну, стварыць такія ўмовы ў вёсцы, каб маладыя людзі не ўцякалі з роднай хаты, — гэта наш клопат. Там, дзе ёсць школа, дзіцячы сад, добрае жыллё, дзе эфектыўна працуюць культурныя ўстановы, дзе пракладзены асфальтаваныя дарогі, адным словам, дзе вёска наблізілася да ўмоў гарадскіх, там удаецца затрымаць ад'езд моладзі, замацаваць добрыя рабочыя кадры на зямлі.

Я зноў хачу спаслацца на прыклады. Калісьці ў саўгасе «Новы шлях» вельмі цяжка было з людзьмі — апусцела вёска. За пяць апошніх гадоў яна непазнавальна змянілася. Перш за ўсё — памаладзела. За кошт мясцовай моладзі колькасць рабочых павялічылася амаль на сорак чалавек. Новы дырэктар саўгаса Віктар Паўлавіч Пятроўскі, чалавек энергічны, ініцыятыўны, які востра адчувае не толькі патрэбы сённяшняга дня, а ўмее зазірнуць і ў будучае, сумеў не проста наладзіць справы ў гаспадарцы, але і стварыць трывалую аснову замацавання маладых людзей. За пяцігодку ў саўгасе пабудавана 53 кватэры, яшчэ 12 будуецца. Пабудаваны дзіцячы сад на 90 месцаў, басейн, двор механізатара з цёплымі гаражамі, вуліцы і пад'езды да фермаў заасфальтаваны. Саўгас у сваім гуртку падрыхтаваў 57 механізатараў — пераважна з учарашніх школьнікаў. На час службы хлопца ў арміі яго чарга на атрыманне новага трактара абавязкова захоўваецца, пасля дэмабілізацыі яму выдаецца матэрыяльная дапамога, а таму, хто надумаў жаніцца, — ключы ад кватэры.

Сёння ў гаспадарках раёна працуе многа маладых людзей, якія дасягнулі добрых вынікаў у працы, заваявалі аўтарытэт і прызнанне сваіх землякоў. Дваццаць шэсць гадоў апэратару машынага даення кароў племзавода «Насовічы» Канстанціну Хлябцову. У мінулым годзе ад сарака замацаваных за ім кароў ён надаў на 5191 кілаграму малака. К. Хлябцоў — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, член ЦК ЛКСМБ, Гомельскага абкома і Добрушскага райкома камсамола, дэпутат Гомельскага абласнога Савета народных дэпутатаў, партгрупорг малочна-таварнай фермы племзавода. Сам ён гаворыць, што ў сваіх поспехах вельмі многім абавязаны свайму старэйшаму і больш вопытнаму майстру, апэратару машынага даення кароў Герою Сацыялістычнай Працы Таццяне Іванаўне Трафімовіч.

Такіх прыкладаў можна прывесці нямаля.

Перабудова вёскі для нас — гэта не ўзвядзенне шматпавярховых дамоў замест традыцыйных вясковых хат, а паліўненне ўмоў працы, перамяшчэнне ў характары адносін паміж людзьмі, індустрыялізацыя сельскай працы, сацыяльнае забеспячэнне, высокі ўзровень культурнага жыцця...

Як ні дзіўна, але і тут бачу я сувязь паміж такімі паняццямі, як выхаванне кіруючых кадраў і замацаванне моладзі на вёсцы. Не, я зусім не думаю, што кадравая палітыка — гэта нейкая панацея ад усіх вясковых праблем, але ж вельмі многае ў вёсцы залежыць ад кадраў. Сапраўды, усе тыя пытанні, якія мы так ці інакш закранулі ў гаворцы, найбольш эфектыўна могуць вырашаць людзі кампетэнтныя, перспектывна думаючыя, людзі-творцы. Гэта той капітал, які будзе даваць аддачу пастаянна, гэта — гарантыя поспехаў на будучае.

Гаворку вёў
Алесь КАЗАННІКАЎ.

і моцныя, і пасрэдняя. Што робіцца ў раёне для таго, каб вопыт лепшых кіраўнікоў стаў здабыткам малавпытных, маладзейшых?

— На жаль, інстытуты і акадэміі не вучаць умению кіраваць людзьмі. Мы іх вучым тут, на месцы, вучым на тых лепшых гаспадарках. І адна з форм такой навукі — стажыроўка кадраў на пытаннях кіравання. Мы вызначылі тры базавыя гаспадаркі, дзе праходзяць стажыроўку спецыялісты, знаёмяцца там з перадавымі прыёмамі арганізацыі вытворчасці. У саўгасе «Новы шлях» вучацца, напрыклад, кіраўнікі гаспадарак і галоўныя інжынеры. Гэта гаспадарка — адна з лепшых у раёне, тут вырошчваюць стабільныя высокія ўраджай збожжавых, пастаянна павялічваюцца надой малака і апраўдана смела адмаўляюцца ад састарэлых, шаблонных метадаў кіраўніцтва, укараняюць новыя, сучасныя, якія адпавядаюць сённяшняму ўзроўню выдзення сельскай гаспадаркі.

Галоўныя аграномы, брыгадзіры паляводчых брыгад пераймаюць перадавы вопыт у калгасе «Чырвоны Кастрычнік», галоўныя заатэхнікі і загадчыкі ферм вывучаюць метады і формы па ўкараненні ўсяго прагрэсіўнага ў жывёлагадоўлі на вопыце калгаса «Беларусь».

— Думаецца, што якасць партыйнай работы заключаецца ў тым, каб выхоўваць не проста кіруючыя кадры, а людзей, якія б умелі працаваць з людзьмі без крыку і грунату кулаком па сталю...

— Я зразумеў гэтае пытанне так: ці не забыліся мы, выхоўваючы кіруючых творчых, дзелавых людзей, пра іх чалавечыя якасці? Не, толькі не забыліся, а прынялі іх за тую аснову, без якой не можа быць і гаворкі пра вылучэнне спецыяліста на кіруючыя пасады. Гэта павінна быць асоба, якая можа павесці за сабой людзей і за якой людзі пойдучы.

Хачу яшчэ сказаць, што маладыя спецыялісты, якіх мы рэкамендуем на кіруючыя пасады, як правіла, вельмі добра адчуваюць сённяшні дзень, валодаюць вялікай унутранай культурай. Натуральна, што многія з іх пачынаюць сваю дзейнасць з вырашэння сацыяльных і культурных пытанняў. Яны хочаць прыгожа жыць у вёсцы, шмат робяць дзеля гэ-

цялістычнае саборніцтва, з якім гонарам за сваю працу перадавыя вытворчасці перадаюць свой вопыт, свае навікі працы маладзейшым, перадаюць без жалю і шкадавання, што іх могуць потым абганіць. Гэта патрэбнасць, нармальны стан душы савецкага чалавека. Мы саборнічаем з земляробамі Браншчыны і Чарнігаўшчыны. Многа цікавага мы запазычылі ў іх, нешта суседзі «пазычаюць» у нас. У гарачы час, калі кожная гадзіна на ўліку, у нас існуе абавязковая, трывалая традыцыя: узаемная дапамога і тэхнікая, і запчасткамі, і гаруча-змазачнымі матэрыяламі.

Вядома, для больш поўнага самавызначэння чалавека, для таго, каб ён працаваў з задавальненнем, поўнай аддачай, з тым энтузіязмам, з якім вырашаюцца ў нас усе вялікія справы, трэба яму стварыць пэўныя ўмовы.

— У першую чаргу, відаць, для духоўнага росту чалавека?

— Нельга гаварыць аб духоўным росце, калі няма трывалай эканамічнай асновы для гэтага. Таму, думаецца, лепш будзе сказаць — і для духоўнага росту.

У нас побач з пад'ёмам росту эканомікі шмат робіцца і для павышэння сацыяльна-культурнага ўзроўню жыцця ў вёсцы. У дзесятай пяцігодцы пабудаваны ў раёне тры школы, у калгасах «Молат», «Шлях да камунізму», «Беларусь», саўгасе «Новы шлях» і іншых гаспадарках — новыя дзіцячыя сады... У гэтым годзе адкрыта сельскагаспадарчы дом адпачынку для сельскіх працоўнікоў.

Да паслуг працоўных раёна — 43 клубы і дамы культуры, 46 бібліятэк, дзве музычныя школы; больш чым 150 культурасветработнікаў, большасць з якіх маюць спецыяльную адукацыю, наладжваюць добрыя кантакты з сельскімі працоўнікамі, шукаюць новыя формы работы, імкнучыся ўзагаіць чалавека, садзейнічаюць яго гарманічнаму развіццю.

А разам з сацыяльна-культурнымі патрэбамі мы імкнемся стварыць умовы для звычайнай вясковай працы, аблегчыць, ускласці на плечы машын больш працаёмкія работы. Для гэтага будуецца механізацыя жывёлагадоўчыя комплек-

Жошчэ для НАРОДА

ЁСЦЬ ЧАЛАВЕЧЫЯ ЛЕ-СЫ, праз якія прамаўляе сам час, сама гісторыя. Скажаць, што такі лёс выпаў на долю сялянскага сына з беларускай вёскі Дукарка Аляксандра Рыгоравіча Чарвякова, было б не зусім правільна. Ён сам выбраў яго, сам ішоў яму насустрач. Адзін пералік падзей, у якіх ён удзельнічаў, на якія ўплываў і якія ўплывалі на яго, гучыць як эпас.

Векапомныя дні, што скалупілі свет. Рота кулямётчыкаў, якой камандзе А. Р. Чарвякоў, удзельнічае ў штурме Зімяга палаца. Ідзе грамадзянская вайна. Пры ўрадзе РСФСР утвараецца Беларускі нацыянальны камісарыят. У. І. Ленін падпісае «дэкрэт аб прызначэнні яго камісарам А. Р. Чарвякова. Беларус абвешчаецца савецкай рэспублікай. Арганізацыйна афармляецца Камуністычная партыя Беларусі. У Рызе адбываюцца мірныя перагаворы з Польшчай. Утвараецца адзіны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, і Беларусь адна з першых добраахвотна ўваходзіць у яго ў якасці раўнапраўнай суверэннай дзяржавы. Самы актыўны ўдзел у гэтых гістарычных падзеях прымае А. Р. Чарвякоў. А колькі працы, сэрца і душы было аддадзена пераўтварэнням на беларускай зямлі за тыя семнаццаць год, калі А. Р. Чарвякоў быў старшынёй Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Беларусі! Першыя індустрыяльныя гіганты і ліквідацыя непісьменнасці. Першыя пнігодкі і першыя калгасы. Першыя ўніверсітэты і першыя пазыкі...

Пра ўсё гэта расказвае кніга У. Якутава «А. Р. Чарвякоў», выпушчаная выдавецтвам «Беларусь». Кніга мае падзаглавак «Старонкі біяграфіі», але яна ахоплівае падзеі куды шырэйшыя, чым жыццёпіс аднаго чалавека. Гэта і зразуме-ла: расказваць пра дзеяча та-

У. Якутаў. А. Р. Чарвякоў. Старонкі біяграфіі. На рускай мове. Серыя «Вайны ленинских партий». Мінск, «Беларусь», 1978.

кога маштабу як А. Р. Чарвякоў — значыць адгортваць важныя старонкі гісторыі беларускага народа, яго барацьбы і перамог. Вельмі добра на характар працы паўплывала спалучэнне ў асобе аўтара вучо-нага і літаратара. Кажучы «літаратар», я маю на ўвазе нарысы і апавяданні У. Якутава, напісаныя частцей за ўсё таксама на гісторыка-рэвалюцыйную тэму.

Ёсць свой сэнс у тым, што кніга адкрываецца фотаздымкамі. Гэта адразу падкрэслівае яе строгі дакументалізм. Не лішне нагадаць, што спіс крыніц, выкарыстаных аўтарам, ахоплівае каля паўтара соцень адзінак. А былі яшчэ асабістыя сустрэчы з людзьмі, якія працавалі разам з А. Р. Чарвяковым або добра ведалі яго. Вялікую каштоўнасць уяўляюць успаміны дачкі яго Соф'і Аляксандраўны і брата Аркадзя Рыгоравіча. Здымкі памагаюць як бы наблізіць да чытача эпізоды, пра якія расказвае кніга, вельмі добра высвечваюць чалавечыя рысы ў асобе ўсебеларускага старасты, такія як прастата, уважлівасць да людзей, таварыскасць.

Мы бачым А. Р. Чарвякова на вясковай вуліцы з сялян-цамі... З дзецьмі на прагулках... Разам з вядомымі палкаводцамі на манеўрах... З асаблівым хваляваннем разглядаеш палоску паперы. Знаёмы ленинскі почырк — рэзалюцыя ў сувязі з п'ятым А. Р. Чарвякова аб неабходнасці заключэння ваеннага і гаспадарчага саюза між БССР і РСФСР. Гэты дакумент не раз прыгадваеш потым, чытаючы пра тое, як год ад году расла і мацнела дружба рускага і беларускага народаў, пра іх гатоўнасць прысці адзін аднаму на дапамогу ў цяжкую часіну — будучы гэта горкія дні і месяцы акупацыі маладой рэспублікі беларускімі і нямецкімі інтэрвентамі ці голад на Паволжы. Па-бацькоўску шчыра прагучалі словы У. І. Леніна, які наказаў, каб беларусаў, што везлі з сабою ў Смаленск Маніфест аб утварэнні БССР, прынялі «як ма-

лодных братоў, можа быць яшчэ нявоятных, але гатовых аддаць сваё жыццё партыйнай, савецкай рабоце».

Трэба сказаць, што выкарыстанне ў дакументальнай кнізе такіх сродкаў, як мастацкая дэталі, дыялог, пейзажная замалёўка, тайла небяспекі выклікаць недавер чытача. Але аўтар мінуў яе. Ён звяртаецца да белетрызацыі не там, дзе канчаюцца факты, а на перакрываючы іх.

У А. Р. Чарвякова было нялёгкае маленства. Шукаючы лепшай долі, бацька кінуў родную Дукарку, адцураўся трох дзесяцін зямлі і пераехаў у Вільню. Сын — другое дзіця ў сям'і, а ўсіх было восем — працаваў на будоўлі, быў пісарчужком, наймаўся вучыць студэнтаў дзяцей. Скончыўшы двухкласнае вучылішча, задумаў стаць настаўнікам. «Гэта ўяўлялася як ідэал усіх дасягненняў у навакольным асяроддзі», — будзе ўспамінаць ён потым. Задумана — зроблена. Здае экстернам экзамен і атрымлівае пасаду ў вясковай школе. У гэтым відзеён характар і немалыя здольнасці. І яшчэ — працавітасць.

Малады настаўнік з самага пачатку стаў ворагам русіфікацыйскай палітыкі царызму. Ён наважыў навучыцца размаўляць па-літоўску і па-польску, каб выхоўваць у дзяцей павагу да мовы бацькоў.

У гэтым пераказе мімаволі даводзіцца мінаць дэталі, жывыя дыялогі, з якіх паўстаюць чалавечыя постаці. Запамінаецца малады літовец, таксама настаўнік, які ўпаў у няміласць начальства, бо вучыў дзяцей разумець жыццё, прычыны сялянскай беднасці. Жыва паўстае злавесная постаць валаснога прыстава, што спрабаваў утлумачыць А. Р. Чарвякову «мудрасць», якую засвоіў сам. На скаргу настаўніка, што ся-ляне не заўсёды ладзяць між сабой, часам сварача з-за дробязі, прыстаў, не ведаючы хто перад ім і што ў яго на душы, пачаў даводзіць з усёй шчырасцю царскага слугі: «Малады вы яшчэ пан настаўнік... Чым больш яны сварача між сабой, тым спакойней нам».

Дэвізам А. Р. Чарвякова было правіла: «Перш за ўсё даручаная нам партыйная справа, а потым усё астатняе». І яшчэ: «Паабяцаў — зрабі». Кніга расказвае, як паступова, праходзячы ленинскую школу дзяржаўнага дзеяча, А. Р. Чарвякоў выходзіў у сабе гэтыя рысы. Вялікі правадыр цініў арганізатарскія здольнасці А. Р. Чарвякова, яго ўменне працаваць з людзьмі, яго прыныповаць і тактоўнасць. Цініў і пасылаў туды, дзе стваралася цяжкае становішча, або трэба было неадкладнае ўмяшанне. Не раз А. Р. Чарвякоў выконваў даручэнні У. І. Леніна ў гады грамадзянскай вайны.

Першая, хоць і кароткая, але вельмі памятная іх сустрэча адбылася ўвосень 1918 года. Другая — за год да смерці вялікага правадыра. На гэты раз А. Р. Чарвякоў прыехаў да У. І. Леніна ў якасці старшыні ЦВК і СНК БССР. Апісанню гэтай сустрэчы ў кнізе папярэднічае расказ пра цяжкае становішча народнай гаспадаркі ў маладой савецкай рэспубліцы. А. Р. Чарвякоў прыехаў параіцца, што трэба зрабіць, каб хутчэй залячыць раны, нанесеныя Беларусі вайной і інтэрвенцыяй і перабудаваць жыццё на новы лад. Вялікі правадыр з радасцю даведаўся пра ўступленне беднаты ў сельскагаспадарчыя кааператывы, прасіў перадаць падзяку працоўным рэспубліцы за дапамогу галадаючым губерням, расказаў пра намер арганізаваць Усерасійскую сельскагаспадарчую выстаўку. І дапамог трактарамі. Нельга без хвалявання думаць, што першыя трактары, якія абудзілі сваім гулам беларускія прасторы, прыслаў вялікі Ленін.

Правадыр быў хворы, ляжаў у пасцелі, але гаворка была грунтоўная. Глыбокае ўражанне зрабіла яна на А. Р. Чарвякова. Ён вярнуўся ў Мінск акрылены і радысны. «Прыемна было, што Уладзімір Ільіч так уважліва ставіўся да клопатаў беларускага народа». І ў той жа час А. Р. Чарвякова не пакідала трывожнае прадчуванне. «Ён ведаў, што Уладзімір Ільіч заўсёды прымаў наведнікаў, устаўшы з-за стала, выходзіў насустрач кожнаму. Калі ж Уладзімір Ільіч размаўляў лежачы ў пасцелі, калі нават запіску наркому не мог напісаць сам, значыць здароўе яго выклікае апасенне». І далей — горкая фраза: «Гэта была апошняя сустрэча А. Р. Чарвякова з Уладзімірам Ільічом».

Аўтар не раз дае ў сваёй кнізе слова факту, і гаворыць гэты факт чытачу вельмі многа. Можна, напрыклад, прыгадаць эпізод, як супрацоўнікі рэўкома ў першыя дні пасля вызвалення Мінска ўпрыгожылі пакой карцінамі вядомых мастакоў. Думалі, што разам з імі парадуюцца А. Р. Чарвякоў. Але рэакцыя была зусім іншай. Ён загадаў аддаць іх у надзейныя рукі, бо гэта каштоўнасць народа. Неўзабаве была прынята пастанова аб захаванні архіўных матэрыялаў, помнікаў культуры, мастацкіх палотнаў, твораў мастацтва.

Пра ўменне А. Р. Чарвякова даходзіць да сэрцаў людзей, пераконваць іх словам расказвае другі эпізод. Двухпавярховы домік ЦВК на плошчы Свабоды ў Мінску ведалі многія. Туды прыходзілі просьбы, скаргі, пранавасы, і ні адна папера не аставалася без увагі. Усебеларускі стараста ра-

даваўся пісьмам. Ён успрымаў іх як сведчанне таго, што людзі вераць Савецкай уладзе. Часта ў будынак ЦВК прыходзілі хадакі з далёкіх пуктоў рэспублікі. На гэты раз у дзверы ўсебеларускага старасты пастукаліся сяляне са Старобінскай воласці. Прышлі са скаргай на вялікі прадналог. А. Р. Чарвякоў расказаў сялянам пра становішча ў краіне, пра тысячы дзяцей з галадаючых раёнаў, якім Беларусь дала прытулак, пра скупныя армейскія паймы. Паказаў фота худых, змарнелых дзяцей. Гаворка закончылася тым, што сяляне не толькі згадзіліся яшчэ больш аддаць збожжа дзяржаве, але і папрасілі, каб у іх вёскі прыслалі дзяцей з галадаючых раёнаў.

У нашай краіне склалася новая гістарычная супольнасць — савецкі народ. Склалася не стыхійна, не сама сабою. Народ — гэта людзі, і трэба было дайсці да сэрца кожнага чалавека, трэба было знайсці тыя адзіныя словы, якія пераканалі б яго, зрабілі іншым, як іншымі выйшлі старобінскія сяляне ад усебеларускага старасты ў той далёкі 1921 год.

Многа ўвагі аддае У. Якутаў ролі А. Р. Чарвякова ў культурным будаўніцтве. Ён стаў ля калыскі першай беларускай савецкай газеты «Дзянісца».

Усебеларускі стараста валодаў сакрэтам збіраць вакол сябе таленавітых людзей. Ён умеў спалучаць дзяржаўныя клопаты з асабістай зацікаўленасцю літаратурай, тэатрам, мастацтвам. У яго кабінце часта можна было сустрэць пісьменнікаў, артыстаў, вучоных. Ён і сам добра ведаў дарогу да кватэры Я. Купалы. Ім было пра што пагаварыць, і здаралася, што госць развітваўся з гаспадаром далёка за поўнач.

Кніга пра А. Р. Чарвякова не залежалася ў кнігарнях, хоць была выдадзена ўвогуле немалым тыражом. Зразуме-ла чаму — наш чытач цікавіцца літаратурай пра выдатных партыйных і дзяржаўных дзеячаў, якіх вылучыў са свайго асяроддзя беларускі народ. Гэць і другая прычына: У. Якутаву ўдалося намаляваць жыўную постаць усебеларускага старасты, паказаць яго месца і ролі ў падзеях, якія мелі вырашальнае значэнне для лёсу беларускага народа, для паспяховага сацыялістычнага будаўніцтва на беларускай зямлі. Нельга не згадзіцца з ацэнкай, якую дае кнізе акадэмік Акадэміі навук БССР І. Ігнаценка: «На вялікім фактычным матэрыяле ў нарысе раскрываецца высакародны во-блік і багаты духоўны свет вернага ленинца А. Р. Чарвякова».

Рыгор ШКРАБА.

КНІГАПІС

І. САЧАНКА. Вайна і публіцыстыка. На рускай мове. Мінск, «Навука і тэхніка», 1980.

Іван Сачанка даўно і плённа вывучае матэрыялы, звязаныя з учараннім і сённяшнім днём беларускай журналістыкі. У прыватнасці, ён з'яўляецца адным з аўтараў калектыўнага вучэбнага дапаможніка «Гісторыя беларускай журналістыкі», сумесна з Р. Булацім напісаў кнігу «Кузьма Чорны — публіцыст». Некалыкі гадоў назад у выдавецтве дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна выйшла яго даследа-

ванне «Публіцыстыка беларускіх пісьменнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны». І вось новая манаграфія — «Вайна і публіцыстыка».

Калі ў папярэдняй кнізе І. Сачанка пісаў толькі пра журналістычную дзейнасць беларускіх пісьменнікаў у грозны час усенароднага змагання з фашызмам, дык у новай — мола яго даследчыцкіх інтарэсаў куды больш шырокае. Аўтар цікавіць сам «механізм» узаемадзеяння ва ўмовах Вялікай Айчыннай вайны беларускай публіцыстыкі і рэчаіснасці, уздзеянне друку на фарміраванне грамадскай свядомасці і сацыяльнай арыентацыі мас.

Такая арыентацыя аўтара — вельмі важная. Справа ў тым, што па-

сённяшні дзень не было даследавання, у якім бы гэтыя пытанні разглядаліся ва ўсёй сваёй суккупнасці. Звычайна аўтары той ці іншай манаграфіі пісалі пра творчасць пэўных пісьменнікаў ці асобныя перыядычныя выданні. І. Сачанка ж, выкарыстаўшы багаты фактычны матэрыял — звесткі з архіваў, папярэдніх публікацый, першакрыніц — глянуў на праблему ўзаемадзейнасці вайны і публіцыстыкі ў кантэксце ўсіх аспектаў.

У першым раздзеле «Публіцыстычнае слова ў баі» аўтар пераканаўча паназвае, як умоўна першыя дні Вялікай Айчыннай вайны друку стаў важнай ідэйнай зброй партыі ў выхаванні народа ў духу савецкага патрыя-

тызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, у правільнай арыентацыі яго ў надзвычай складанай абстаноўцы.

Другі раздзел — «У полымі вайны» — на канкрэтных фактах сведчыць: што слова публіцыстаў-газетчыкаў, а таксама журналістаў радыё, сярод якіх было нямала вядомых беларускіх пісьменнікаў, у новых умовах стала сапраўдным голасам вялікай праўды аб вайне. Даследчык адначасова выкрывае дэмаггічную хлусню розных фашысцкіх і беларускіх нацыяналістычных выданяў, што выдаваліся ворагам на часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі, паназвае сапраўд-нае нутро іх аўтараў і выдаўцоў. Разам з тым

ён шмат гаворыць аб разнастайнасці форм і жанраў тагачаснай беларускай савецкай публіцыстыкі.

Зацікавіць чытача і заключны раздзел «Незабытае і сучаснасць» — расказ аб тым, як сёння беларускія журналісты і пісьменнікі раскрываюць на старонках друку падзеі вайны, вучаць і выхоўваюць цяперашнія пакаленні на гераічных прыкладах мінулага.

Манаграфія І. Сачанкі «Вайна і публіцыстыка» з задавальненнем будзе сустраць самым шырокім чытачом, бо яна праўдзіва ўзнаўляе дзейнасць перыядычнага друку ў гады вайны, паназвае яго ролі ў набліжэнні перамогі.

С. МАРШКА.

У АПОШНІЯ ГАДЫ, асабліва пасля вядомай пастановы ЦК КПСС, літаратурна-мастацкая крытыка карыстаецца зацікаўленай і добразычлівай увагай грамадскасці. Гэтая увага стымулюе працу крытыкаў, садзейнічае развіццю нашай эстэтычнай думкі.

Праўда, і нараканняў на крытыку, на яе недастатковую аператыўнасць, непаваротлівасць, а то і невысокія якасны ўзровень усё яшчэ хапае. І нельга сказаць, каб такія нараканні пры ўсёй іх перабольшанасці ў асобных выпадках, былі зусім беспасадкавымі. Бо побач з сапраўднай, прафесійнай ўзброенай крытыкай усё яшчэ існуе і напаліўна-эстэтычная думка.

стаецца імі яшчэ і таму, што яны нідзе не публікаваліся.

Праўда, ёсць тут і іншы істотны аспект. Ствараючы асноўную падзейную канву жыцця і пісьменніцкай біяграфіі Максіма Гарэцкага на падставе сведчанняў блізкіх пісьменнікаў людзей, якія не толькі добра ведалі яго ва ўсіх адносінах, але і сардэчна любілі, А. Адамовіч атрымлівае як упэўненасць у фактычнай дакладнасці ўсіх біяграфічных звестак, так і рэдкаю для літаратуразнаўца магчымасць душэўна наблізіцца да нас Гарэцкага-чалавека. А гэта для даследчыка мае першаступеннае значэнне.

Характэрна, што аўтар нідзе не пераказвае ўспамінаў, нават

Максіма Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне», крытык развівае слухныя думкі пра тое, як розніўся сам падыход літаратуры да імперыялістычнай і Вялікай Айчыннай войнаў. Літаратура пра першую сусветную вайну, разважае даследчык, была заклочана галоўным чынам тым, каб адлюстравала яе несправядлівасць, яе імперыялістычны характар. Сам «праціўнік» тую літаратуру цікавіў непараўнава менш, чым антыфашысцкую. «Перадаваў літаратура 40-х і пазнейшых гадоў, — працягвае аўтар, — адчула сябе маральна, палітычна мабілізаванай (сама сябе мабілізавала) на барацьбу супраць праціўніка, які пагражаў самім асновам чалавечай цывілізацыі».

Гэта ўжо не вайна абдураных, натраўленых адзін на аднаго народаў, а нешта большае, іншае. Тут праціўнік сапраўды быў — не нейчы там, на вярхоўнай частцы, «супраціўнік», як у войнах часта бывала, — а ўсёго чалавецтва вораг, самай будучыні вораг.

Патрэбна было, каб людзі, як мага больш людзей убачылі, зразумелі, што такое фашызм, фашызм. Усваявалі ўсю пагрозу, пакулі не позна.

Тут літаратура накіроўвала свой «праяктар» перш за ўсё на праціўніка і трымала на ім сваё воўгі час, ды і сёння трымае, бо метастазы фашызму на ўсім цэлым планеце засталіся. Гарэцкі ж у кнізе «На імперыялістычнай вайне», падкрэслівае Адамовіч, перш за ўсё «да сябе прыглядаецца, да тых, хто побач, да таго, што адбываецца ў яго думках, у яго душы. Тым больш, што ў аснове твора — дзённік. Калі ўжо ён, пісьменнік з Малой Багацькаўкі, аказаўся тут, у акупацыі, пад абстрэлам, галадае, корміць вошай, калі ён на вайне, хоць яна яму і «двойчы непатрэбна», дык і ён усё ж прынясе свой «трафей» — большае веданне, разуменне самога сябе, большую праўду аб жыцці, аб чалавеку наогул».

Думаецца, што такія, вядома, цікавыя і значныя, нагля-

піша Адамовіч, яўна абаліраючыся на сваё мастакоўскае веданне пісьменніцкай творчасці, веданне «знутры», тое, што даецца найбольш уласнымі душэўнымі пакутамі ў пошуках праўдзівага слова пра чалавека і яго псіхалагічныя глыбіні.

Трэба самому быць мастаком, і не толькі ў душы (гэта даступна, мабыць, і колькі-небудзь вартасным крытыкам), але і практычна, на самой справе, у рэальным жыцці быць мастаком, каб так, як А. Адамовіч, адчуць пакуты Максіма Гарэцкага ў сувязі з паказам трагічнай гібелі Марынікі з «Камароўскай хронікі».

Нагадаю, што за яе гібель стаіць дакладна ўзброеная ў творы рэальная трагедыя зусім рэальнай Ганны Гарэцкай, малодшай сястры пісьменніка, агоньнай любіміцы ўсёй «сям'і Гарэцкіх». Гэтая рэальнасць шматразова ўзмацняе пакуты пісьменніка, бо ён, як перанаканальна паказвае А. Адамовіч, пазбаўлены і эстэтычнага задавальнення, той эстэтычнай разрадкі, якая звычайна ратуе аўтара ў неадназначных мастацкіх творах, калі яны апісваюць гібель сваіх герояў. «Яму, аўтару «Камароўскай хронікі», як і Марыніцы, — настойвае даследчык, угадваючы гэтыя ісціны найперш чутцём мастака, — заставалася толькі пакута, голад, жорсткасць, неадступнасць. І ён ідзе насустрэч ёй. Любоўю сваёй, усім сэрцам, бязлігаснай памяццю ідзе насустрэч».

Калі б не гэта, дык падрабязны, амаль клінічны запіс агоніі дзяўчыны мог здацца натуралістычным, непатрэбна жорсткім. А тут, калі мы бачым Марыніку і яе апошнія часы, хвіліны, яе пакуты як бы адбітымі ў вачах яе братаў — Лаўрына і Кузьмы, як бы вачамі яе маці (якая рана ці позна даведаецца), вачамі далёкай Камароўкі што стра-

абставінах». У гэтым выяўлялася выключная мужнасць мастака, сіла і стойкасць яго духу, не зламанага ні хлуслівымі і таму асабліва крыўднымі абвінавачваннямі, ні шматлікімі здрадніцкімі ударамі непрыхільнай, несправядлівай долі.

І тое, што крытык вельмі таленавіта, з вялікай даследчыцкай і ўласна мастакоўскай пранікнёнасцю перадае не толькі трагедыянае ў жыцці пісьменніка, але і яго вартую здзіўлення і самай глыбокай павагі мужнасць, — гэта складае адну з галоўных, вызначальных вартасцей кнігі «Браму скарбаў сваіх адчыняю...».

Ужо гаварылася, што для паказу чалавечай абаяльнасці Максіма Гарэцкага, маштабнасці самой яго асобы шмат дае ўдумлівае працятанне твораў мастака. Яшчэ большае значэнне мае такая ўдумліваць для разумення яго пісьменніцкага подзвігу. Гэта подзвіг таму так ярка паўстае перад чытачом кнігі, што Адамовіч здолеў наглядна паказаць не толькі ідэяна-эстэтычную адметнасць усіх значных твораў празаіка, але і іх наватарскую ролю ў гісторыі беларускай літаратуры. Вось як хораша, з добрай псіхалагічнай заглябленасцю піша крытык пра «Ціхую плынь»: яна «ніяк не стараецца быць абавязкова аповесцю (як «Меланхолия»), быць абавязкова «сюжэтам» (як «Дзве душы»). Не было «задачы» абавязкова пісаць «беларускую аповесць», была толькі патрэба напісаць, раскажаць «пра гэта».

Вяртанне класіка

крытычнае дылетантва з яго кан'юктурнай непераборлівасцю, эстэтычнай глухотай і тэарэтычнай бездапаможнасцю, якая часам прыкрываецца ваўраўнічай прэтэнцыёзнасцю. Гэтае дылетантва так ці іначай кідае ценя на ўсю нашу крытычную справу. І хоць прафесійная крытыка не можа несці прамой адказнасці за розныя дылетанцкія практыкаванні, што стаяць па-за межамі навукі і літаратуры, яна, відавочна, больш актыўна мусяць змагацца з дылетантвам, змагацца практычна, ставячы надзейны заслон услякай некомпетэнтнасці і карысліваму прыстасавальніцтву сваёй уласнай аператыўнасцю ў разглядзе літаратурна-мастацкіх з'яў і, вядома ж, няспынна павышаючы, удасканалюючы ідэйна-тэарэтычную і эстэтычную ўзброенасць крытычнай думкі.

Асабліва шмат для ўздыму яе агульнага ўзроўню даюць працы Алесь Адамовіч, якія прывабліваюць не толькі выдатным майстэрствам літаратуразнаўчага аналізу, але і маштабнасцю аўтарскіх абгульненняў, умелым даследчыкам выходзіць на самыя надзённыя праблемы грамадскага і літаратурнага развіцця. Усё гэта наглядна выяўляецца і ў яго кнізе «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» Яна прысвечана Максіму Гарэцкаму. Крытык грунтоўна даследуе яго мастацкія скарбы, яго творчасць, пачынаючы ад самых ранніх апавяданняў і канчаючы «Віленскімі камунарамі» і «Камароўскай хронікай», шмат увагі аддае самой асобе гэтага выдатнага пісьменніка і чалавека, які ўплываў на літаратурны працэс не толькі сваімі мастацкімі творами, але і як праніклівы тэарэтык, даследчык літаратуры, фальклору, мовы, быў прыкладам сумленнасці і бескарысліваці ў сваёй нястомнай, апантанай працы дзеля бацькаўшчыны, роднага народа.

Шчодро выкарыстоўвае А. Адамовіч дакументальныя матэрыялы з архіва пісьменніка, успаміны яго жонкі Леанілы Усцінаўны, дачкі Галіны, брата — сусветна вядомага беларускага вучонага Гаўрылы Іванавіча Гарэцкага. Пераважна большасць гэтых успамінаў напісана па просьбе даследчыка, спецыяльна для яго кнігі. І ён так шырока кары-

тады, калі прыходзіцца цытаваць цэлымі старонкамі, яўна парушаючы звыклія нормы ў гэтых адносінах. І ён мае рацыю, бо пераказ, няхай сабе і самы дакладны, хоць і можа ён захаваш фактычную змястоўнасць любога сведчання, але абавязкова нешта страціць ад яго непасрэднасці, эмацыянальнай, пачуццёвай насычанасці. Адамовіч ж надзвычай важна, каб ва ўсёй іх першаснай чысціні (наколькі яна захавалася ў пісьмовых сведчаннях) прагучалі жывыя галасы і дачкі, і жонкі, і брата мастака. Важна таму, што ва ўсіх гэтых людзях ён бачыць (і бачыць слухна!) жывы водзет Максіма Гарэцкага, яго чалавечай асобы, яго душэўнага высакародства і пісьменніцкай, грамадзянскай прыныповасці і паслядоўнасці.

Вось чаму зусім заканамерна і тое, што кніга «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» заканчваецца франтавымі лістамі Леаніда Гарэцкага, сына пісьменніка, які загнуў, баронячы радзіму, у перыяд Айчыннай вайны. «Чалавечы і пісьменніцкі вобраз, шлях Максіма Гарэцкага мелі нечаканы працяг... Кароткі, але асяляпляны працяг у жыцці-подзвігу яго сына. Письмы Леаніда Гарэцкага з фронту... — гэта пацвярджэнне і вышэйшая ацэнка жыцця Гарэцкага-бацькі», «паўтарэнне... яго душы, розуму, таленту, сумленнасці і чалавечнасці», — зазначае Алесь Адамовіч, перанаканальна абгрунтоўваючы гэтую думку канкрэтнымі спасылкамі на самі лісты, якія сапраўды не толькі хораша адлюстроўваюць сумленнасць і душэўную чысціню сына, але і даюць новыя штрыхі для разумення чалавечай абаяльнасці бацькі.

Не менш выразна пра чалавечую прывабнасць Максіма Гарэцкага, пра маштабнасць яго асобы гавораць усе ягоныя жыццёвыя ўчынкi і мастацкія творы, калі іх працывае ўдумліва, сапраўды таленавіты даследчык. А. Адамовіч умее ўчытвацца ў мастацкі твор, як рэдка хто ў нашай крытыцы. Ён не толькі многае схопівае праніклівым, учэпстым вокам літаратуразнаўца, надсленага выдатным эстэтычным слыхам, але і шмат спасцігае моцнай інтуіцыяй мастака, якая з цягам часу ўсё больш выразна адчуваецца ў даследчых працах Алесь Адамовіч.

Неальны канкрэтных прыкладаў. Паназваючы адметнасць этапнай для нашай прозы дакументальна-мастацкай кнігі

МАСТАК І КНІГА

данні ў прыныпе мог «вычытаць» толькі з літаратуры, з твораў Максіма Гарэцкага і іншы таленавіты даследчык, той, хто не мае асабістага мастакоўскага вопыту. Хача ў А. Адамовіча яны, гэтыя нагляданні, узмоцнены спецыфічнай «падсветкай». Адчуваецца, напрыклад, што праўду пра характар праціўніка ў Айчынную вайну аўтар асэнсоўваў не толькі тады, калі пісаў кнігу, але наапераў, спасцігаў значна раней, тады, як сам быў партызанам. Яшчэ больш непасрэдна, у большай меры з уласным жыццёвым, чалавечым і ўжо спецыфічна пісьменніцкім вопытам звязаны далейшыя разважання крытыка пра тое, як важна мастаку (калі ён хоча глыбока зразумець чалавека, усю праўду пра яго) умесць пільна ўглядацца не толькі ў іншыя, але і ў самога сябе. «Вайна, бой, страх смерці ці пераадоленне яго — усё гэта бязлігасна раскрывае і «вымервае» чалавека, яго «столь» і яго «дно».

Для другіх раскрывае — хто побач.

Але і для самога сябе. Бо і пра сябе чалавек не ўсё ведае. І для сябе адкрывае самога сябе — усё жыццё. Для пісьменніка працэс гэты — абавязковая частка творчага працэсу. Бо як жа інакш пісьменніку пазнаць людзей, чалавека ва ўсёй рэальнай псіхалагічнай складанасці без такой унутранай працы, пастаяннай, бясконцай, без маральна-псіхалагічнай «лабараторыі»? — пераканана

ціла такую светлую сваю дачку, — мы назіраем не «анатомію смерці», а нешта нуды больш узвышанае. Мы за Кузьмой бачым рэальнага чалавека — Гарэцкага Максіма. Дакумент, рэальны фант тут выступаюць з-за ўсялякай умоўнасці і звартаюцца адкрыта да нашага сэрца — да нашай славады чалавеку, на якога столькі навалілася, а ён ні ад чаго баяліва не ўхіліўся, усюды, заўсёды заставая самім сабой.

І на гэты раз пайшоў насустрэч лішч адной бядзе, прымушаючы сябе пражыць усе да адной пакутлівай хвіліны няшчаснай Марынікі (Ганны) — хоць гэтым, хоць так падоўжыць яе кароткі век на зямлі, якую яна так любіла і рыхталася любіць доўга».

Напісана ўсё вельмі дакладна, з тым глыбокім пранікнёным у псіхалогію, самую сутнасць пісьменніцкай творчасці, за якім адчуваецца і ўласны мастакоўскі вопыт даследчыка, з жывой эмацыянальнай усхваляванасцю, якая ўвогуле характэрна для крытычнага почырку А. Адамовіча і таксама, мусяць, мае пэўную сувязь з яго працай у галіне мастацкай прозы, узбагачаецца вопытам гэтай працы. А ў канчатковым выніку Адамовічу ўдалося паказаць усю трагедыянасць чалавечага і пісьменніцкага лёсу Максіма Гарэцкага, на долю якога, па словах крытыка, выпалі «і турмы (спачатку беларуска-польскай), і высылкі, і адчай, бо немагчыма працаваць, пісаць у поўную сілу, і пакута ад таго, што не пісаць, не тварыць, не быць пісьменнікам не можа, як не можа не дыхаць, не аддаваць цяпло свайго цела... І ён пісаў, тварыў, як толькі мог, у самых складаных

Атрымалася аповесць — тым лепш! Нарадзілася дзяўчынка — тым лепш, а я і хацела нарадзіцца дзяўчынкай!

Радасна-упэўнены стыл яе, «Ціхай плыні» — хоць апавядзецца, здаецца, зусім не прарадаснае.

Але за ўнутраным зместам, настроем аповесці мы адчуваем яшчэ і гэты настрой: радасць, лёгкасць рухаў майстра, якому ўпершыню так «проста» даецца гэта — вялікае палатно. Усё так лёгка ідзе ў рукі, само, здаецца, складзецца, як трэба, і так шчыльна, дакладна, быццам само слова прыцягваецца на патрэбнае месца!»

Не менш ярка паказваецца і мастацкая непаўторнасць многіх апавяданняў пісьменніка, яго кнігі «Антон», «На імперыялістычнай вайне», «Сібірскія абразкі», «Віленскія камунары» і «Камароўская хроніка», якая разглядаецца як хранікальная эпопея народнага жыцця. «Эпапея-дзённік! Што і казаць — жанр нечаканы. Як, дарэчы, бывае заўсёды, калі жанр не вынаходзіць спецыяльна і не запазычваюць. Калі народжаны ён вялікай працай думкі, пачуцця, таленту, самім жыццём народжаны».

Летапіс народнага жыцця і асабісты дзённік, сямейны дзённік, зліваючыся, пераходзячы адно ў другое, і далі нябачаны жанр «Камароўскай хронікі», — разважае Алесь Адамовіч, які прааналізаваў гэты твор з асабістымі бляскам, глыбіняй і пераканнасцю. Крытык доказна гаворыць пра фак-

А. Адамовіч. «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» Мінск, выдавецтва ВДУ імя У. І. Леніна, 1980.

Падарожжа ў мінулае

Цікавае і павучальнае падарожжа ў мінулае зрабілі вядомыя нашы даследчыкі Валянцін Грыцкевіч і Адам Мальдзіс у сваёй кнізе «Шляхі вялі прыз Беларусі». Своеасаблівай машынай часу, якая дала ім магчымасць пабываць у XV і пазнейшых стагоддзях, сталі дарожныя нататкі, дзённікі, пісьмы, навуковыя апісанні шматлікіх падарожнікаў, дыпламатаў або проста шукальнікаў прыгод і шчасця, вучоных, што ў розны час і з рознымі мэтамі праезджалі праз Беларусь ці працавалі на яе тэрыторыі.

За паўтысячагоддзе такіх запісаў зроблена надзвычай многа. Праўда, не ўсе яны аднолькава вартасці. Іх патрэба было ўважліва і клопатліва вывучыць.

Якую ж мэту ставілі перад сабой В. Грыцкевіч і А. Мальдзіс? Перш за ўсё асветную, павучальную. Яны прыадкрыва-

В. Грыцкевіч, А. Мальдзіс. Шляхі вялі прыз Беларусі. На рыс. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

юць заслону ў мінулае і вусналі сведак таго часу раскаваюць, якімі былі імя Беларусі і яе насельніцтва. Я не магу сказаць, якой Беларусі і яе народ былі на самай справе, таму што ў падарожнікаў ці нават сумленных даследчыкаў кола назіранняў было надзвычай вузкае, таму іх вывады часта не адпавядалі сапраўднасці, а здаралася, што і зусім ёй супярэчылі. Прыгадаю адзін прыклад. Аўтары некалькі разоў спасылаюцца на «Запіскі» акадэміка В. Севергіна. І правільна робяць, бо гэтыя «Запіскі» з'яўляюцца досыць аўтарытэтнымі дакументамі пра Беларусь канца XVIII — пачатку XIX стагоддзяў. Але ж славы рускі вучоны А. Пыпін у сваёй «Гісторыі рускай этнаграфіі» высмейвае таго ж Севергіна за тое, што ён выявіў крайнюю недасведчанасць, і зняважліваю манушка «схізма-тыкі», якой называлі католікі праваслаўных, палічыў за нацыянальную прыналежнасць беларусаў.

І тым не менш сказанае зусім

не змяняе важнасці і цікавасці сведчанняў, якія прыводзяцца ў кнізе. У тых выпадках, калі яны ўяўна беспадстаўныя, аўтары пераканаўча іх аспрэчваюць, даючы магчымасць сучаснаму чытачу скласці правільнае ўяўленне пра тое, аб чым ідзе гаворка.

Так, напрыклад, нагадаўшы ўспаміны англічаніна У. Кокса пра нібыта крайнюю абмежаванасць беларускіх сялян, якія змацоўваюць свае вазы і будуюць хаты без адзінага кавалка жалеза, пра знешні выгляд і іх манеру трымацца, аўтары прыводзяць прыклады з татак прадстаўнікоў іншых народаў і тым самым пераканаўча даводзяць, што англіскі падарожнік не зразумеў самага галоўнага і істотнага. Сапраўды, з даўніх часоў беларускія сяляне прывычаліся абыходзіцца ў гаспадарцы і будаўніцтве без жалеза, аднак гэта гаворыць не пра абмежаванасць іх патрэб, як здавалася Коксу, а пра выключнае майстарства беларусаў і славян увогуле.

Самыя раннія згадкі пра наш

край, сцвярджаюць аўтары кнігі, адносяцца да XV стагоддзя і належаць дарадчыку і камергеру бургундскага герцага Жыльберу дэ Ланаа, прафесійнаму ваяку (рыцару), які ў пошуках заробкаў пабываў у розных краінах Еўропы і Афрыкі, а ў 1413 годзе ездзіў паслом у Ноўгарад і вяртаўся назад праз Вільнюс.

У ліку найбольш значных і каштоўных з першых прац пра Беларусь В. Грыцкевіч і А. Мальдзіс называюць «Трактат аб дзюях Сармаціях» (1517) кракаўскага гісторыка і ўрача Мацея з Мяхова, нямецкае касмаграфічнае сачыненне Герорга Браўна і Франца Хогенберга, што выдавалася ў 1588—1599 гадах, дыдактычнае сачыненне «Аб нормах татараў, літоўцаў і масквіцян» (каля 1550) Міхалона Лівіна.

Цікавымі і вартымі ўвагі аўтары лічаць таксама нататкі пасла Свяшчэннай Рымскай імперыі Сігізмунда Герберштэйна, які двойчы прыязджаў у Маскву і Ноўгарад і пакінуў «Запіскі аб Масквіцкіх справах».

Паўнацэннае «Белая Русь» вядома было ў даўнія часы, бо ўжо ў XV і XVI стагоддзях гэты тэрмін ужываўся, хоць, праўда, як адзначаюць аўтары, недакладна. У гэтым няма нічога дзіўнага, бо адкуль Мацею з Мяхова ці Паолу Джовію Навамоўскаму было ведаць дакладна геаграфію тагачаснай Беларусі? Аднак ужо і тады былі спробы правільна вызначыць яе межы, раскрыць паходжанне самога тэрміна. Услед

за В. Грыцкевічам і А. Мальдзісам мы можам адзначыць, што ні адно з тлумачэнняў нельга прызнаць задавальнячым і пагадзіцца з ім.

Пра земляробства ў Беларусі падрабязна пісалі С. Герберштэйн, П. Персан і асабліва А. Гваньіні ў сваёй працы «Способ ворыва і сеяння ў Беларусі, сумежнай з Масквіяй, і ў Вялікім княстве Літоўскім». На прыгаданую працу італьянца звярнуў увагу ў свой час вядомы наш гісторык і этнограф Сапуноў і вытрымкі з яе апублікаваў у часопісе «Полоцк-Вітэбская старына» (1916), а пасля вайны пра гэта прыгадаў Якуб Колас у нататцы «Справа, якая заслугоўвае ўвагі», змешчанай у газеце «Калгасная праўда».

Гваньіні раскажаў пра цікавы спосаб пасеву жыта сумесна з ячменем. Браліся дзве культуры ў такой прапорцыі: 2/3 ячменю і 1/3 жыта. Першы год здымалі ўраджай ячменю, а другі — жыта. Ураджай і той і другой культуры быў высокі. Колас правярэў гэты спосаб, і вынікі былі выдатныя. Ён заклікаў спецыялістаў сельскай гаспадаркі аднавіць гэты спосаб сябы.

Шмат звестак прыводзіцца пра беларускія гарады Гомель, Рагачоў, Магілёў, Горкі, Крупкі, Оршу і іншыя. У асноўным яны маюць значную цікавасць, напрыклад, пра Магілёў, але, думам, набылі б яшчэ большае гісторыка-пазнавальнае значэнне, калі б былі дапоўнены і «падсвечаны» матэрыяламі, што прыводзяцца ў «Магілёўскай хроніцы» Т. Р. Сурты і Ю. Трубіцкага. Праўда, аўтары могуць запярэчыць, што гэта немагчыма было зрабіць, бо іх кнігі і «Магілёўская хроніка» надрукаваны адначасова. Але ж апошняя знойдзена В. Чамярыцкім некалькі гадоў назад і была вядома ў фотакопіі.

Часам жа маладасведчаны падарожнік даваў неверагодныя звесткі, прыводзіў малаверагодныя легенды. Так, легенда аб паходжанні назвы Рагачоў, якую прыводзіць рускі пісьменнік Мацкевіч, што пабываў там у 1851 годзе, зусім не адпавядае рэальнасці. У дадзеным выпадку неабходны быў аўтарскі каментарый. Хутчэй за ўсё назва горада абумоўлена яго геаграфічным становішчам. Зліццё рэк Дняпра і Друцэ ўтварыла рог, у якім пабудаваны горад.

Асаблівае значэнне і цікавасць маюць звесткі па гісторыі асветы і культуры. З кнігі я даведаўся, што ў маім родным сяле Кісцяні, што на Рагачоўшчыне, школа была ўжо ў 1844 годзе. Раней я проста ведаў, што яна існавала даўно, таму што ў гады маленства з цікавасцю назіраў за стогодым суседям, які чытаў газеты.

Расказ пра Гродзенскую медыцынскую школу (акадэмію) і іншыя навуковыя ўстановы, што існавалі на тэрыторыі Беларусі, добра было б дапоўніць звесткамі з кнігі К. Харламповіча «Западнорусские православные школы в XVI и начале XVII в.» (Казань, 1898).

Больш за стагоддзе таму назад вялікі Дабрылюбаў рашуча паўстаў супраць легенды аб сусьлянай забітасці беларускага народа. Гэту легенду нам неабходна канчаткова развеяць, і кніга В. Грыцкевіча і А. Мальдзіса робіць вялікую справу ў гэтым напрамку.

Варта адзначыць таксама добрае паліграфічнае афармленне кнігі. Жывое аўтарскае апавяданне дапоўняецца цудоўным ілюстрацыйным матэрыялам (фота, гравюры, малюнкi), які мае вялікую гістарычную вартасць. Усё разам узятая паслужыла таму, што кніга «Шляхі вялі прыз Беларусі» адрэзу стала бібліяграфічнай рэдасцю, а гэта, на нашу думку, найлепшая атэстацыя яе вартасці і актуальнасці.

Юльян ПШЫРКОУ.

...Я мілую сваю ПРАСЛАЎЛЮ

Агроністы ўклад народнага песняра Беларусі Янікі Купалы ў развіццё пазмы ў нацыянальнай літаратуры. Усё, што створана ім у гэтым жанры, напісана на тым высокім мастакоўскім узроўні, калі ўжо можна гаварыць не толькі аб поспеху замага аўтара, але і аб значнасці таго, што зрабіў ён дзеля выхаду беларускай паэзіі на сусветную арэну.

І ўсё ж паэма «Яна і я» ў творчасці яго займае асаблівае месца. Гэта — сапраўдны ўзор пазмы лірычнай, напісанай на тым трывалым грунце народнага жыцця, якое так добра ведаў Купала і імкнуўся спасцігнуць ва ўсёй яго глыбіні і шматзначнасці.

Створаная яшчэ 1913 годзе, паэма і сёння сучасная, бо паэт не проста апявае характэрны і шчырасць чыстага чалавечага пачуцця, ён паказвае яго праяўленне ў рэальных жыццёвых абставінах. Каханне лірычнага героя Купалы — гэта любоў чалавек, які хоць і трудна, але хараха жыць на зямлі, і гатоў дзеля любімага чалавеча зрабіць усё магчымае.

Паміж народамі сваіх чужых зямель... Упершыню змешчаная ў газеце «Беларусь» ў 1920 годзе (9 і 10 красавіка), паэма «Яна і я» потым неаднаразова перавыдавалася, уваходзячы ў розныя зборнікі Купалы. Цяпер чытач можа зноў сустрэцца з любімым творам песняра — «Мастацкая літаратура» выпусціла падарункавае выданне гэтага твора.

Я песняй мілую сваю праслаўлю

В. РАСОЛЬКА.

тычную завершанасць твора, яго ўнутраную зладжанасць, якая падтрымліваецца і вобразам апавядальніка, што цэнтрэ, на першы погляд, вельмі разнародны, стракаты матэрыял кнігі, і адзінаства аўтарскага пафасу, бачання народнага жыцця, разумення чалавеча. Дэтальна, з багатымі фактычнымі выкладкамі прасочвае А. Адамовіч, як змянялася сама танальнасць «Камароўскай хронікі», набывала ўсё больш «трапяткі, трывожны характар», абумоўлены тым, што пісьменнік разумее супярэчлівасць гістарычнага прагрэсу, яго неадналінейнасць, выразна бачыў, як паступова пачынаў размывацца вялікі і некалі надзвычай устойлівы мацярык сялянства. Усхвалявана і разам з тым, вельмі грунтоўна і зноў жа доказана піша крытык аб тым, што сваім клопатам пра маральныя каштоўнасці, назапашаныя тысячагоддзямі сялянскага жыцця, «Камароўская хроніка» выразна пераклікаецца з сучаснай вясковай прозай, прадстаўленай імёнамі Бялова і Шукшына, Распуціна і Друцэ, Мележа і Брыля, Сіпанова і Матэвасяна.

Увогуле, думка пра сугучнасць твораў Максіма Гарэцкага з літаратурай пазнейшага часу, аж да нашых дзён уключна, ляжыць у аснове аўтарскай канцэпцыі ў кнізе «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» Напрыклад, пра «Сібірскія абразкі» А. Адамовіч зазначае, што яны «вельмі ўпісваюцца ў сучасную беларускую літаратуру падарожнікаў» — як яе выдатны пачатак. Гэта падарожнічанне па планеце, паміж іншых людзей, народаў і ў той жа час — у глыбі самога сябе, да большага, лепшага разумення, бачання (здадз і збліжэння) свайго народа». Крытык адзначае важнасць для нашай сучаснай літаратуры ўрокаў дакументалізму Максіма Гарэцкага, што так выразна выявіўся не толькі ў запісках «На імперыялістычнай вайне», але і ў «Віленскіх камунарах», у «Камароўскай хроніцы», гаворыць пра тое, што «быкаўская вайна» ўгадваецца ў той жа кнізе «На імперыялістычнай вайне», у апавяданні «Рускі», што некаторыя асаблівасці чорнаўскага псіхалагізму, яго «буры ўцішы» «прадказаны» апавяданнімі «Чаннічка», «Хадзянка» і інш.». «Сібірскія абразкі» даследчык збліжае і з «Зялёнай маланкай» Сіпанова, і з мініяцюрамі Брыля, у якіх знаходзіць пэўную стыльваю пераклічку з Гарэцкім, «Размова не пра ўплыў М. Гарэцкага на таго ці іншага пісьменніка, а іменна пра ўгаданне шляхоў і магчымасцей будучага развіцця беларускай прозы. Угаданне ўласнымі творами, нейкімі паваротамі сваёй манеры, стылю, мовы», — падкрэслівае

А. Адамовіч, дадаючы потым, што ў іншых выпадках не абыйшося і без непасрэднага ўплыву пісьменніка на творчасць Чорнага, Зарэцкага і іншых.

Цікава разглядаюцца ў кнізе ўзаемадзеянне, пераклічка, сугучнасць творчасці Гарэцкага з рускай класікай, творчасцю Гоголя і Л. Талстога, Дастаеўскага і Чэхава, Буніна і Горкага, а таксама некаторых зарубежных майстроў мастацкага слова. Гэткае «падсветка» не толькі не мае ў сабе нічога крыўднага, але, наадварот, дапамагае паказаць арыгінальнасць беларускага пісьменніка, бо Адамовіч вядзе размову не пра «наіўнае перайманне» або скалярскае паўтарэнне вялікіх, а пра «свядомае выкарыстанне чытачоўскага ведання рускай класікі», вопыту іншых пісьменнікаў беларускім празаікам, пра пошукі ім «жыццёвай, псіхалагічнай, літаратурнай» глыбіні. І размова гэтая ідзе ад жадання даследчыка шырока бачыць нашу літаратуру, вымяраць яе праблеми, здатыкі і дасягненні маштабам сусветнай літаратуры. У кнізе пра Гарэцкага такі кантэкст асабліва неабходны і плённы, бо яго творы, даводзіць крытык, «дыхаюць» паветрам сусветнай куль-

туры», бо сам ён валодаў здольнасцю «лёгка, натуральна ўспрымаць усё, чым можна сябе і сваю літаратуру ўзбагаціць, застаючыся самім сабой (але больш багатым і разгалінаваным «самім сабой»), і «асабліва шмат зрабіў, каб маляда беларускай проза праклала сваю сцежку да таго «бальшака», на якім — сусветны рух літаратур, і каб змагла яна ўзвысіць, падняцца на той цэнтральны «гасцінец».

Сваёй таленавітай, натхнёнай кнігай Аляксей Адамовіч пераканальна даказаў, што творчасць Максіма Гарэцкага «ўплывае на ўсю глыбіню беларускай літаратуры XX стагоддзя», з'яўляецца дзейным эстэтычным фактарам і ў нашы дні. Нанова ўпісаны гэтую творчасць «у беларускі літаратурны працэс, як ён бачыцца з вышнімі нашга часу», даследчык не проста паказвае вялікія вартасці сумленнага чалавек і пісьменніка, а вяртае яшчэ аднаго нашага класіка на яго законнае месца — «побач з Купалам, Коласам, Багдановічам». І гэта галоўны сумарны вынік выдатнай кнігі «Браму скарбаў сваіх адчыняю...»

Дзмітрый БУГАЕУ.

Рыгор БАРАДУЛІН

З КНИГІ
«ВЕЧАЛЛЕ»

Як царствы казачныя, як вякі,
Далёкія краіны
У момант гора
Падступяць даўка,
Быццам жаўлакі,
Бліжэй, чым нож,
Прыстаўлены да горла.

А то, вастрэй за твой уласны боль,
Бядой сваёй запоўняць,
І тады ты
Адчуеш:
Свет увесь жывы табой,
Усе ягоньня —
Твае арбіты.

Ростані і раздарожжы
Лёсу — на далані,
Смагі дажджы
І дрожджы
Кухана дабрыні.

Хлеб слаць у печ
Лапата,
Скрыпка — струна ў струну,—
Рыдаль
Хаваць труну —
Ад далані шурпатай.

І даланя кляна
Светлая ад пражылак,
Як азярка шкліна
З трэшчынкамі памылак.

Клопатам перагрэты
Крэкча жыццёвы воз.
На далані планеты
Тлумнага люду лёс.

Лійцеса ж
Сінімі ліўнямі,
Лёсу шчаслівых лініі!

ДЖАЙЛЯУ *

На ўзроўні аблокаў дзяржава
Суверэнная з даўніны
З абветраным імем
Джайляу,
Дзе ў правадырах чабаны.

Прахопіцца золак паджары —
Спяшаюць хутчэй жыхары:
Атары

* Джайляу — летнія выпасы ў гарах.

У горы — праз хмары —
Рачулкі з-за хмар'я з гары.

То сквар, то мароз паганяты.
Брыдуць перавалаў валы.
Як дзеці,
Плачуць ягняты.
Дзяржаўна маўчаць арлы.

Утуманелай сцяжынкай
Шлях Млечны дыміцца ўначы:
Хоць зоркай аб зору дзынкай,
Ваду ледзяную п'ючы.

Чабан сваім войскам прывечаны,
Адказы за травы, цяпло.
Камшы —
Яго скіпетр спрадвечны
І трон,
Дзе не ўдрэмлеш,—
Сядло.

Ты можаш блакіт і віхуры
Адчуць і цаніць спаўна,
Пабыўшы ў авечай шкуры
І ў кажуху чабана.

Ураджай, недарод,
Градабой — на народ,
Гнеў і ласка зямлі і неба,
Высакосны
І ўкосны на гора год,
І раскоша, і злая патрэба.

Б'ём у рэйку радка
На касьбе, на жніве,
Пра народ заліваемся званам.
Жыў стагоддзі да нас
І яшчэ пражыве
У клопотах аб хлебе надзённым.

Ці пытанне ўздымай дагары,
Ці стаўма
Стаў пра тое, адкуль мы,
Калі мы
Дарасцём.

Без радзімы народа няма,
Без народа няма радзімы.

АЗАРЭННЕ

Пры фараоне, пры хане,
Пры кесары
(Жыла і такая,
Што толькі для іх)
Паэзія вечна была,
Нібы крэсіва,
Бо ў іскры дрэмле
Пажару ўскалых.

Прыслужнікі культа
І культа асобы,
Пралазы, пракуды,
Падмызнікі, снобы
Яе прымалі
Патрэбнымі дозамі —
Былі і амаль, і
Пры поўным розуме.

Аслы навуковыя
Пад запавонамі
Яе абмяркоўвалі
Над яслямі поўнымі.

Яна над стагоддзямі
Здолела выстаць,
Сэрцы знаходзіла
Самыя чыстыя.

Не званне,
Не прэмія
І не прафесія —
Як азарэнне —
Прыходзіць Паэзія!

НАШЧУСЯ ЛІТВОЙ

Зноў пяць даланю пугаўё
І халодзіць падэшвы паша.
Тут зліліся маё і тваё
У шаломна-курганнае наша.

Не бывае святлей літва —
Словы ў жменях крыніц адліты.
Толькі ў далі гукну Літва —
Долу звоняць у кляновыя літы.

У паганцаў сіла была
Стаць адвечнымі ліцьвякамі.
Прыбівалі душу да святла
Баравыя дажджы цвікамі.

Завывалі здрады ваўкі,
Шыбеніцамі рыпелі асверы.
Наталяла Літва вякі
У нязломнасць зацятай верай.

Капытом хоча біць азяро
Луг,
Уздымлены туманамі,
Прыпякое кастра таўро —
Скача,
Ўздыблены табунамі.

Нашчуса —
Чую гукаў жарству.
Солі выпелых зор не шаную —
Жменяй сыплю на лусту —
Літву
З кменам бурштыну,
Аржаную.

У Каралішчавічах
Раніца рыкае,
Язэпа Пушчы словы паўтарыўшы.
Паэты з пугай ходзяць за радкамі,
Забытых сноў
Гукаюць хутарышчы.

У Каралішчавічах
Раніца рыкае.
Другія Каралішчавічы блізка.
Адкуль слоў яравымі жаўрукамі
Вітаў Плашчынскі
Новых дзён вятрыска.

Тут лес абрыфмаваны
Да імшынкі.
Ідуць паэты наступна, рыўкамі,
Сакоцую дружна на сталах
Машынкі.
А ледзь прачнешся —
Раніца рыкае.

І словам цёпла,
Як ад сьрадою,
Ад згадак пра здзіўленне
Маладое...

ПАЎДЗЁННАЯ
ЗАРАНКА

ІРЫНЕ МІХАЙЛАВНЕ Б-ВАП

Адзінай стаць і быць нароўні
з тым,
Каму ствараеш небасхіл настрою.
Праз лівень плётка,
праз паклёпны дым
Вітацца з зоркай ранняй,
як з сястрою.

У побыце на віражы крутым
Трымацца за спагядлівую мрою
І позіркам узнёсла-маладым
Свет азараць пахмурнаю парою.

Прыняўшы ўсё з павагаю
ў жыцці,

З паўдня на неба вернасці ўзысці
Заранкай, не замоўклай

зараніцай,
І слухаць у трывожным забыцці,
Як радасць цягнецца перарасці
Бяду, што лебяду,
вярбінкай ніцай...

БАЛАДА
ПРА АШЫЙНІК

Як не на ўвесь раён
Шчанюк быў спрытны змалку:
Лавіў у лёце ён,
Валок на бераг палку.

Умеў гаспадару
У час паднесці тапкі,
Узняць свае ўгару
Усе чатыры лапкі.

Бацькоў аблаіць грэх,
Што моцы не дадалі:
Шчанюк меў гэткі брэх —
Аж якаталі далі.

А іклы, як цвікі.
Не дараваў нязгоду —
Любыя кумпякі
Нашпігаваць мог з ходу.

Дрыжыце, бараны,
Звычайце да парадку!
Ашыйнік скураны
Ён выслужыў спачатку.

За пільны яшчэ нюх
Меў не адну падзяку.
Рос на вачах шчанюк
І вырас у сабаку.

Спасцігшы ўсе азы
У пакоях і на дачах,
Стаў забіраць прызы
На выстаўках сабачых.

На шыю медалі
За выжласць і адвагу
Ускокваць пачалі,
Як блохі на дварнягу.

На кім вастрэць клыккі?
Хвост закруціць — не ў гонар.
Не возьмуць выжлякі
След ад заслуг ягоньх!

Ні шыю пакасіць.
Хоць вый ваўком у яме.
Ні гаўкнучы, ні ўкусіць —
Ашыйнік з медалямі!

Люблю нізрынутах куміраў —
Яны на свет глядзяць нанова,
На дол з завоблачных паміраў
Звяла іх
Лёсу пастанова.

Іх гнеў маўчыць,
Нібыта вые.
Дасмоктаюць надзей біклагу,
На дробязі на бытавыя
Звяртаюць паступова ўвагу.

Здаецца, ўжо з сабою ў зміры
Пльвуць адной ракой людскою.
Але куміры і паміры
І ў снах ім не даюць спакою!

Розум вар'ячце,
Як няма адступаць куды.
З ранетадрома стартуе лета.
Што будзе, задумайцеся,
Стратэгі жуды,
Пасля страцення мозгу Сусвета?

АЛЕГ МАЦІЕВІЧ

Абодвух цягне з сіла ў сяло.
Чаканне ўсю зеляніну знішчыла
І з распаччу нейкай у рукі ўзяло
Два пэндзлі рыжа-агністыя...

Мастак раз'юшаны,
Мастак раздвоены —
Яму натура супраціўляецца.
Стралае з пэндзля

кароткаствольнага

І, зубы сцяўшы,
На працу лаецца.

Напаты нервы, як на падрамніку
Халсціна.
Рухі руцэ загадваюць.
А вокны прыцемненымі квадратамі,
Нібы кіношнікі,
Стаяць за кадрамі.

Ён барадой рудою хмурыцца,
Ён хмарыцца чупрынай

хмарыстай.

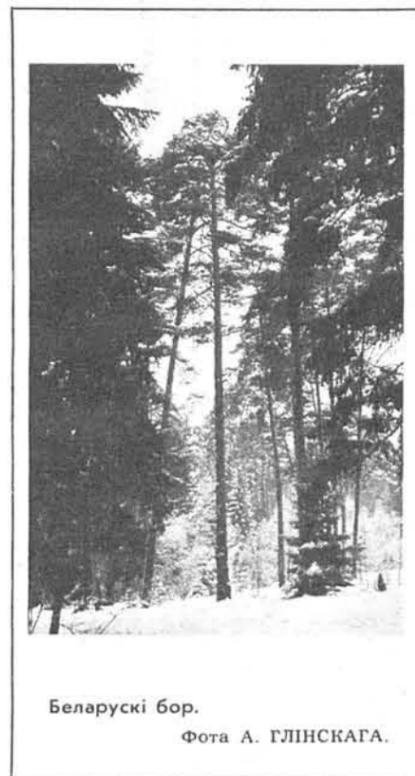
Іллі прарока
Альбо Мурамца
Нашчадак,
Вечнай кроны парастак.

II

Мастак у скверы чакае
«мадэль» —
Патрэбна цярпець і не капызіцца,
Пакуль яшчэ бродзіць
задумы хмель,
Сама завязваецца кампазіцыя.

Паспела з чуба і з барады
На клён перакінуцца полымя.
Мастак і клён не шукаюць
брады —
Абодва рызыкі поўныя.

Круглая зямля —
Як ні круці:
Да цябе прапісанага стала,
Дзе б ні ехаў я ў сваім жыцці —
Да адной
З усіх дарог вяртала.

Беларускі бор.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ПЕСНІ НАД ЛІПЛЯНАМІ

На берэзе ціхай і павольнай рані Убараць стаіць вёска Ліпліны. Здаўна яна славілася музыкантамі, спеванамі, як і ўся лельчыцкая зямля. Песні спявалі і ў полі, і ў лузе. Звонкім голасам вылучалася і Кацярына Карпаўна Лось. У душы гэтай жанчыны заўсёды жыла народная песня. І дачка яе, Наташа, любіла родную песню — аб палескім краі, характэры яго прыроды і прыгажосці людзей. Яна і іншыя дзяўчаты з калгаса «За камунізм» арганізавалі ваканальны ансамбль «Вяснянка». У рэпертуар уключылі песні «Ой, пайду я па-над лугам», «Ой, ляцелі гусі з броду», «Дубочак зялёны», «Ой, у полі бяроза», «Зялёная вішня», «Сірыпка бы не грала» і іншыя. З дзяўчатамі плённа і творча працаваў вядомы самадзейны кампазітар Уладзімір Журавіч.

Паліяцелі звонкія песні «Вяснянкі», нібы на крылах, па ўсёй Беларусі — самадзейныя артысты выступалі ў Мазыры, Гомелі, Мінску. І прыйшла слава да дзяўчат — слава песенная. Іх запрашалі здымацца ў мастацкім фільме «Спяшайся будаваць дом» студыі «Беларусьфільм». Пра іх, працавітых, сціплых і прыгожых лельчыцкіх дзяўчат, расказалі дакументальныя кінастужкі «Песні Палесся», «Народныя напевы», «Беларусь сінявокая».

Мінула пятнаццаць гадоў, як пачаў свой творчы шлях ваканальны ансамбль. Раней клуб, дзе рэпэціравалі і выступалі спявачкі перад аднавяскоўцамі, быў драўляны і невялікі. Цяпер побач з ім — прыгожы беланяменны сельскі Дом культуры. Яго дырэктарам, як і кіраўніком мастацкай самадзейнасці, з'яўляецца Наташя Іванаўна Лось, якая мае адукацыю культасветработніка.

— Дом культуры — новая прыкмета нашай вёскі, — гаворыць яна. — А вось песня, прытым народная, па-ранейшаму не сыходзіць са сцэны. Антражы беларускіх, мы спяваем рускія і украінскія песні. Бо ў іх шмат чаго агульнага.

Наташя Іванаўна не толькі сама не ўяўляе жыцця без песні, але сваё захапленне ёю перадае іншым. Яна мае шматлікія граматы і дыпломы за высокае выкананне майстэрства, за творчыя поспехі і актыўны ўдзел у мастацкай самадзейнасці.

...Ой, старонка мая ты лясная,
Беларуская наша зямля...

Гэта радкі з цудоўнай песні Ю. Семлянкі на словы А. Астрэйкі «Дарогая мая Беларусь». І выконвае яе ўжо вялікі харавы калектыў Ліплінскага Дома культуры, у складзе якога 60 чалавек. Спяваюць у ім вытворца К. Лось, бухгалтар калгаса М. Вянгур, начальнік аддзялення сувязі Г. Дашкевіч, старшыня выканкома сельскага Савета У. Кудзін...

Песня для калгаснікаў стала патрэбай жыцця. І калі ў гаспадарцы шануюць, напрыклад, сямейныя дынастыі і ветэранаў працы, маладых хлебароў, заўсёды лунае песня, заўсёды звонкія галасы самадзейных артыстаў даносцяць яе да сэрца коннага.

Разам з іншымі аднавяскоўцамі бітву за хлеб завяршаючага года дзясцят п'яцігодкі вяла сям'я Паўлечкаў — механізатар, кавалер ордэнаў Леніна і Працоўнага Чырвонага Сцяга Адам Кірылавіч, яго жонка Кацярына Васільеўна, тры сыны і дзве нявесткі. У іх гонар у Доме культуры адбылося свята. На ім павананай сям'і былі ўручаны кветкі, сказана шмат цёплых, удзячных

слоў. А якое свята без песні!

Мастацкая самадзейнасць, культасветработа — у цэнтры дзейнасці кіраўніцтва калгаса, дзе старшынёй М. Сукач, і партыйнай арганізацыі гаспадаркі, санратаром якой з'яўляецца У. Тушыньскі. Яны самі ад роднае зямлі, палескіх ніў. Разумеюць, што песня стварае настрой у хлеба-робаў, дапамагае ім працаваць больш прадукцыйна.

Кожнае мерапрыемства, свята тут не абходзіцца без песні. А мерапрыемствы і сапраўды цікавыя. Гэта вечары «Чым багаты, тым і радзі», «Мая прафесія — горадасць мая», «Партрэт маладых механізатараў», «Іх узнагародзіла Радзіма», гэта — «агеньчыні», прысвечаныя слаўным датам Савецкай краіны, Беларусі.

Пры Доме культуры створаны мастацка-музычны салон «Вячэрні эцюд». Салон — спецасаблівы цэнтр эстэтычнага выхавання калгаснікаў і іх дзяцей. Хлопчыні і дзяўчынікі наведваюць філіял Лельчыцкай музычнай школы, які тут адкрыты. Рыхтуецца вечар пра гісторыю стварэння ансамбля «Вяснянка».

Неўзабаве мы, — дзеліцца далейшымі планамі Н. Лось, — адкроем пры салоне клубы: «Чабурашка» для дзяцей і «Гаспадыня» для калгасніц. На іх пасяджэнні Сурдзем запрашаць народных майстроў, спявакоў, музыкантаў, літаратараў. Ужо набылі посуд — каб можна было паліць чаю. А за чаем як не адведаць беларускага пірага. І майстры пачытаюць пірагі ў Ліплінах ёсць. А таму хатняму засталося дапаўненнем будучы народныя песні «Вяснянкі», ды і наогул усіх нашых спявакоў.
А. ШНЫПАРКОВ.

ПРА МАЛОДШАГА ТАВАРЫША

НАЙПЕРШ — ПРА ЧАЛАВЕКА

Аднойчы ў рэдакцыю «ЛіМа» завітаў драматург Аляксей Петрашкевіч. Зайшла гаворка пра маладога драматургічна змену. Аляксей Вявонцавіч з захапленнем і зацікаўленасцю пачаў гаварыць пра Аляксея Дудараву. Сказанае ім мы занатавалі і прапануем увазе чытачоў.

Аляксей Дудараву цікавы пісьменнік, дакладней — і цікавы, і здольны. Відачы, так заўсёды — калі здольны, то і цікавы. Праўда, асабіста я з ім знаёмы не больш за год — надарылася быць разам у Сухумі на семінары драматургаў, — а чытаю я яго ўжо гады са тры-чатыры. Трапілася на вока апавяданне, потым другое. А потым, ведаючы прозвішча аўтара, я іх ужо не пралускаў. Нехта сказаў, што Дудараву — акцёр, працуе ў тэатры юнага глядача. Гэта крышку здзівіла і выклікала дадатковы інтарэс. Можна, таму, што ў тэатры гэта не часта здараецца, а калі здараецца, то ўсур'ез. Ёсць, значыцца, у чалавека патрэба выказацца і не толькі з падмошчак па чужым тэкстах.

Апавяданні ўзялі нечаканымі сюжэтнымі паваротамі, дынамізмам, арыгінальнасцю аўтарскага мыслення і нейкай асаблівай чысцінёй і нават наіўнасцю герояў. А можа, будзе дакладней сказаць, душэўнай адкрытасцю, безабароннасцю герояў. Ну, і канечне, мова... Мова ў Дудараву натуральная, сакавітая...

Словам, працягаўшы апавяданні, а цяпер іх цэлая кніжка (нядаўна выйшла пад назваю «Святая птушка»), можна было беспамылкова сказаць, што ў літаратуру ідзе цікавы праявік, які мае свой уласны почырк, сваю тэму, свайго лірычнага героя. І раптам нечаканасць. Аляксей Дудараву — аўтар сцэнарыяў цікавых і своеасаблівых фільмаў: «Дэбют», «Суседзі», «Колла». А гэта ўжо драматургія. А драматургія — гэта ўжо са-

мо па сабе і не лёгка, і сур'езна. А тое, што Аляксей Дудараву усур'ез паставіўся да нялёгкага жанру, дастаткова сур'езна сведчаць яго п'есы «Выбар» і «Апошні ўзлёт». Першая пастаўлена ўжо ў тэатры юнага глядача. І ў першай, і ў другой аўтар аналізуе прыроду подзвігу, яго вытокі. У «Выбары» паміж смерцю і жыццём выбіраюць зусім яшчэ юныя салдаты нашых дзён. У «Апошнім узлёце» паміж жыццём, смерцю і бяссмерцем выбіраюць салдаты апошняй вайны. Сітуацыя, у якую трапляе экіпаж бамбардзіроўшчыка, нагадае гасцэлаўскую. Але толькі нагадае. Герой Дудараву выбіраюць. А выбар справа няпростая нават у звычайнай жыццёвай сітуацыі. А тут трэба выбіраць імгненна. А выбар невялікі: ганьба пры жыцці ці смерць. А жыццё адно. А жыццё яшчэ ў самым сваім пачатку. І смерць выбіраецца не галасаваннем, а воліяй камандзіра. А ці мае ён на гэта права! А ці гатовы да такога выбару ўсе, каму наканавана загінуць.

Гэта цікава. Гэта па-сапраўднаму драматычна. Нарэшце, гэта тэатральна. Праявіўся Дудараву не толькі драматург, але і акцёр. А акцёр ведае, што трэба акцёру.

Цікавая форма п'есы. Каб прааналізаваць душэўны стан герояў у «Выбары», аўтар уважліва іх пасля смерці, каб прасачыць, што яны думалі да яе і што «думаюць», загінуўшы. Не думаю, што А. Дудараву ўдалося пранікнуць ва ўсе куточки чалавечай душы ды яшчэ ў такіх экстрэмальных умовах, а замахнуўся ён добра. Смела замахнуўся. Не кожнаму ўдаецца так смела замахнуцца ў першай,

п'есе. А ён не толькі замахнуўся, але і зрабіў яе прыстойна.

У «Апошнім узлёце» героі не гінучы раптоўна, як у «Выбары». У іх ёсць час, каб рашыць: ці прыняць ганебнае жыццё з рук ворага, ці застацца людзьмі ў бессмяротнай памяці Радзімы.

П'еса яшчэ не ставілася. Як бы добра было, каб Аляксей даў біяграфію сваім героям. Тады б мы ўбачылі, як і чаму яны прынялі рашэнне на ўласную смерць. Убачылі б той фон, тое жыццё, якое нараджае Асобу, Барацьбіта, Героя.

А зусім нядаўна Аляксей даў мне прачытаць новую, трэцюю сваю п'есу. Прачытаў, як кажуць, на адным дыханні. І скажу вам: сур'езная п'еса, глыбокая, па сюжэце цікавая. І зноў жа — мова! Добрая мова. Наогул, п'еса напісана ўпэўненай рукой драматурга, які ведае не толькі тое, пра што піша, але і тое, дзеля чаго піша.

П'еса, якая пакуль што мае дзве ўмоўныя назвы «Небыццё» і «Парог» (аўтар шукае трэцюю, вычарпальную), зусім не падобная на дзве першыя ні па тэме, ні па форме. Але ў ёй усё той жа Дудараву прыём выбару. Толькі на гэты раз выбірае не салдат. Выбірае звычайны юнак. Выбірае як жыць — лёгка і бестурботна, ці звычайна, як усе, як большасць людзей.

Лёгка выбіраецца лёгка шлях. Лёгка выбраўшы, герой цяжка гіне, гіне бязглузда, гіне страшна, гіне трагічна. І ўвесь трагізм у тым, што ён яшчэ не памёр фізічна, ён яшчэ ходзіць па зямлі, але ён ужо мёртвы, яго ўжо няма, ён пераступіў парог у небыццё. (А раптам Аляксей на-

заве сваю п'есу з дзвюх умоўных назваў: «Парог у небыццё»).

Аўтар любіць свайго героя і ў той жа час не можа паспакуваць яму. (Як сабе хочаце, а гэта ўжо драматургія). Ён сам выбраў свой шлях, вызначыў свой лёс, сваё жыццё. Ён не хацеў змагацца ні з сабою, ні з тымі, хто губіў яго штодзень, і загінуў сам.

Я перакананы, што ў асобе Аляксея Дудараву наш тэатр, наша літаратура будуць мець драматурга своеасаблівага, арыгінальнага і глыбокага. І не бяда, што сёння ў яго п'есах не ўсё дасканала (а ў каго ўсё дасканала!). Аляксей Дудараву ў пошуку, і ён знойдзе тое, што шукае. Здаецца мне, што драматургія і тэатр для яго — сур'езна і на ўсё жыццё.

Заўсёды прыемна сустраць добрага чалавека. А калі гэты чалавек яшчэ і па-сапраўднаму цікавы, то радасць двайная. Аляксей жа не толькі цікавы і добры, але і сардэчны чалавек з чупаю душой і шчырым сэрцам. І меркаванні мае не толькі па тым, як ён піша. Давялося бачыць — калі нейкі мязротнік у Сухумі хоча ссек некалькі дрэўцаў мімазы, каб ямчэй абламаць кветкі на продаж, Алёша ўвесь дзень не мог працаваць над новай п'есай. І думаў ён, відаць, не толькі пра дрэвы, а пра чалавека, што сам у сабе забіў чалавека.

Дай бог Аляксею Дудараву не выстудзіць сваю душу на скразняках раўнадушша. А яшчэ пажадаю яму дрэпліваці і настойлівасці ў драматургічнай працы. Гэта ўжо з улікам «нераўнадушша» нашай рэжысуры да пачынаючых драматургаў.

Аляксей ПЕТРАШКЕВІЧ.

АРГАН—НАШ СУЧАСНІК

Арганія вечары ў беларускай сталіцы карыстаюцца вялікай папулярнасцю. Сведчанне гэтага — нязменная запоўненая канцэртная зала і нейкая асаблівая слушацкая павага да выканаўцаў. Ужо ў сёлетнім філарманічным сезоне аматары арганнай музыкі пачулі няглы цікавых праграм нашых гасцей з замежных краін і братніх савецкіх рэспублік. Шмат уражанняў пакінулі сталае майстэрства румынскага арганіста Э. Шланта, выступленні нашых знаёмых — масквічоў А. Янчанкі і С. Дзідзенкі. З вялікім поспехам прайшлі ўжо тры

канцэрты - лекцыі гістарычнага цыкла «Усе арганія творы І. С. Баха» ў выкананні саліста Беларускай дзяржаўнай філармоніі А. Фісейскага і нашай гасці з Латвіі Я. Лісіцынай пры ўдзеле вядомага савецкага музыканта В. Дабрахотавай. Сёння мне хацелася б падзяліцца думкамі і ўражаннямі, якія ўзніклі пасля аднаго канцэрта гэтага сезона...

Дзе-нідзе існуе меркаванне, што арган цалкам звернуты да мінулага, што шлях развіцця арганнага мастацтва і сама манера ігры непарыўна звязаны з цырыманням

укладам царквы. Але сучасная арганная культура, асабліва савецкая выканаўчая школа далучылі гэты ўладарны музычны інструмент да рэальнага, шматлікага, інтанацыйна разнастайнага жыцця.

У адрозненне ад царкоўна-службовых умоў, калі арганіст знаходзіцца дзесяці высока на хорах, амаль зусім схаваны ад вока публікі, канцэртныя ўмовы дазваляюць сучаснаму слухачу непасрэдна сачыць за творчым працэсам выканання, а артысту — адчуваць дыханне залы, яе эмацыянальны рэзананс на ўвасабленне музычнага твора.

Арганнае мастацтва набывае новыя сацыяльныя функцыі і новыя сувязі са слухачом. Як вынік — пераўтварэнне сачыцца за творчым працэсам ў гэтай музычна-інструментальнай сферы. Паступовы пераход яе да канцэртна-індыўдуальнага інтанацыйнага стылю вымагае ўжо іншай вобразнай дынамікі, яснасці, даходлівасці і рэльефнай выразнасці музычнай думкі. Акустычныя ўмовы канцэртнай залы, дзе няма гулу, зліцця таноў, не патрабуюць вялікіх

намаганняў у накіраванні тэхнікі ігры (мануальнай і педальнай) на рэалізацыю гэтых мастацкіх патрабаванняў — на дакладнае, артыкуляцыйна-выразнае, рытмічна-адточанае выяўленне рухавых ліній складанай поліфанічнай тканіны.

Заслуга пераўтварэння аргана ў канцэртны інструмент належыць савецкай выканаўчай школе, у прыватнасці, выдатным яе заснавальнікам масквічу А. Гедзіке і ленаградцу І. Браўда. Імкненне савецкіх музыкантаў да арганнага мастацтва як самастойнай, выразна-гнуткай формы адлюстравання рэчаіснасці кардычальна адрозніваецца ад тэндэнцый заходнеўрапейскага выканаўчага стылю, многія прадстаўнікі якога падпарадкаваны яшчэ царкоўна-абстрактнай выканаўчай манеры, інерцыі самога інструмента, а не індывідуальнасці артыста.

Савецкія выканаўцы знайшлі шмат новых сродкаў у выяўленчай палітры аргана, таму зразумелая цікавасць сучасных кампазітараў да гэтага чароўнага інструмента - аркестра. Сучасная музыка займае ўсё больш месца ў рэпертуары

арганістаў, і прыклад таму — канцэрт у Мінску маладой салісткі Латвійскай дзяржаўнай філармоніі Салвіты Ванга.

Амаль палову яе праграмы складалі творы савецкіх аўтараў. Музыка мінулага, такая прывычная на арганічных вечарах, была тут прадстаўлена толькі некалькімі п'есамі Ц. Франка (Харал у сі міноры, Кантылена і Герачная п'еса), але і ў гэтых творах выканаўца таленавіта падкрэсліла прыкметы свайго часу. У музыцы французскага рамантыка эмацыянальная ўраўнаважанасць, лірыка-эпічная мернасць адценьваюцца падкрэсленай энергіяй рэчытываў, зменай тэмбраў, некалькі паскоранымі тэмпамі інтанацый распачы. Жывое ўвасабленне музыкі мінулае эпохі, набліжэнне яе да нашага жыцця, арганічнае ўключэнне твораў Франка ў агульны стылістычны кантэкст праграмы, бяспрэчна, звязана з індывідуальнай творчай манерай выканаўцы.

Найбольшую цікавасць слухачоў выклікала музыка савецкіх кампазітараў для аргана. Поліфанічны цыкл «Кара-

МУЗЫКА

НІВЫ НА КАМЕРНАЙ СЦЭНЕ

За песні і сасонкі,
Узгоркі і даліны —
Люблю цябе я звонка,
Люблю цябе, краіна!

Натхнёны песеннасцю Танкавага верша, кампазітар злучыў паэтычныя радкі з мелодыяй. Хор «Люблю цябе, краіна!» увайдзе ў араторыю, над якой пачаў працаваць Алег Залётнеў. Пра яго будучую работу мы яшчэ скажам. А пакуль — пра тое, што ўжо створана.

Смялей даверымся свайму непасрэднаму ўспрыманню, сваёй унутранай рэакцыі, слышавым асацыяцыям. А ўпадабаўшы музыку, не будзем спяшацца зазірнуць у сярэдзіну, глядзець, з чаго і як яна зроблена. І не з тым, каб паведаміць сакрэты «кухні» ці змест нашых размоў з кампазітарам, распачнем свае радкі... Сімфанічныя вобразы ўмоўныя, успрыняцце іх зусім асабістае. Акрэсліваць іх канкрэтнымі словамі? Дзёрзкае спрашчэнне! І ўсё ж — прыслухаемся.

...Аднаго дня ты выходзіш у горад, а знаёмых вуліц робіцца, як чужыя.

Дождж...
Мерная, магутная, шумная поліфанія горада. Насустрач — твар чалавека, якога ты тут, у мільненым людскім натоўпе, заўважаеш упершыню. І, мабыць, ніколі болей не сустрэнеш.

Можа, у гэтым вінаваты дождж...

Адчуванне такое, быццам тут, у рэпліках вуліц і маўчанні камяніц, ты нешта ці некага страціў. Ці, можа, пакуль не знайшоў...

Як у сне, пакутліва і дарэмна, ты, асірацелы на пачуцці, спрабуеш знітаваць урыўкі думак, сумненняў, згадак, разоў і назіранняў... Праз бар'ер безуважнай пульсаванні часу настойліва прабіваецца цёплы парастак чалавечнасці.

Ты слухаеш?

Пастукае клавесіннае сэрца, падтрымліваючы пранікнёную і крохкую кантылену скрыпкі. Яе перарывістае і нясмелае дыханне ўзмацняецца. Увабраўшы тугу былых перажыванняў, насычана, мужна, прасветлена і спакойна загучыць мелодыя ў аднагалоссі струнных.

Вось і звязаны вузельчыкам беспрытульнай думкі, вось і знойдзена яно, тое дарагое і добрае «нешта». Яшчэ ўзнікне вядгалас мінулае самоты і неўладкаванасці. Ды толькі ён

ужо не заглушыць жыццесцвярджалых матываў, не зрушыць душэўнай раўнавагі...

Горад і чалавек у горадзе.
Можа, музыка Залётнева пра гэта?..

Алег Залётнеў — адзін з таго пакалення «роўна-малавядомых», якое толькі-толькі наладжвае кантакт са слухачом. Добрыя ўражання ад яго «Камернай сімфоніі» запамніліся многім наведвальнікам канцэртаў пленума Саюза кампазітараў БССР, прысвечанага

творчасці-маладых. Але для асаблівай увагі — ці не мала?

Няма ў гэтай музыцы эпічнага размаху ці гераічнага пафосу. Праблематыка яе заключана, калі можна так сказаць, у некалькіх мінутах з жыцця чалавека зусім звычайнага. Адсюль у драматургічным матэрыяле — камерныя, лакальныя канфлікты. Ды наўрад ці ўспадзе каму-небудзь на думку дакераць маладога мастака за размову са слухачом на прыватныя, будзённыя тэмы. Ужо даўно гавораць аб тым, што чалавек нашага часу робіцца замкнёным, адасобленым, што ён, кантактны ў справах, можа пакутаваць ад душэўнай адзіноцты. І калі ўплыў сённяшняй агульнай заклапочанасці, скажам так, выяўляецца ў творы — хіба гэта не сведчанне надзённасці, своечасовасці самога твора?

«Захопленыя думкай пра чалавецтва, мы часам забываем думаць пра чалавека», — з гэтым выслоўем быццам палемізуе гуманістычны сэнс музы-

кі. Для асаблівай увагі да твора — няглы!

Праграму сімфоніі сам кампазітар вызначае, прыкладна, так: паказ унутранага стану аднаго са сваіх сучаснікаў. Мы можам назваць твор Залётнева мініяцюрным адбіткам штодзённасці і можам сцвярджаць, што ўвага да чалавека працінае добрыя, давяральныя, шчырыя, таварыскія, самыя камерныя інтанацыі яго сімфоніі.

Відаць, гэты пяцічасткавы аркестравы цыкл рабіў бы

да заявы ў творчы саюз «асартыментны мінімум» твораў (звычайна гэта дыпломныя работы), пазначаных... школай, почыркам педагога. І школа ў Залётнева была, як у многіх яго калег: мінская ДМШ № 3, вучылішча імя М. Глінкі; пасля працы ў Маладзечанскім музычывучылішчы паступіў у кансерваторыю, у клас дацэнта П. Падкавырава. Але пачатак творчасці ў яго прыцягальна-свой.

Пісаць пра музыку да спектакля тэатр запрашае,

спектакль. І ў тэатральнай студыі клуба чыгуначнікаў «Юнацтва» пад кіраўніцтвам У. Балабохіна, куды Алег перайшоў пазней, і затым у народным тэатры аўтазавода. Аднак не толькі пра гэта скажам афішныя скруткі, спісаньні канальнымі і жартоўнымі віншаваннямі ўдзельнікаў колішніх прэм'ер.

Гаспадару гэтых афіш шанцавала на разнастайны рэпертуар: Маякоўскі, Шэкспір, Брэхт, Шток, Маўзон, Міхалкоў, Зуб, добрая казка... Якая рэдкая і каштоўная магчымасць: ён асвойваў розны драматургічны матэрыял у сцэнічнай практыцы, у ансамблі пастаноўшчыкаў і выканаўцаў, як аўтар музыкі і акцёр — няхай сабе ў сцільнай ролі!

Азбуку тэатра А. Залётнеў спазнаў у студыях побач з тымі, хто ўрэшце, праз вучобу ў тэатральна-мастацкім інстытуце, прыйшоў на прафесійную сцэну. Гэта цяперашнія купалаўцы А. Доўгал, А. Ельняшчыч, Н. Піскарова, Г. Маляўскі, М. Кірычэнка, актёр-каласавец А. Лабанок, тэаўцы М. Явіцэў, С. Журавель і мастак ТЮГа А. Ціхановіч (ён афармляў і студыйныя спектаклі, у якіх іграў), артыст Рускага тэатра БССР імя М. Горкага В. Шушкевіч... Па сутнасці, не здрадзіў тэатру і ён сам. Выйшла за межы сцэны, страціла для Залётнева колішняе вузкая, прыкладнае значэнне музычнай творчасці. Але, думаю, не выйшла яна з-пад уплыву тэатральнай практыкі.

Галоўная праява такога ўплыву, зразумела, не ў тым, што Залётнеў загадвае літаратурнай часткай тэатра музычнай камедыі.

Кансультант абласнога Дома народнай творчасці па пытаннях музыкі, ён часам афармляе спектаклі самадзейных калектываў. У Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча зрабіў музычнае афармленне спектакля «Ярасць», а з пастаноўкай там «Зорныя начэй» маладога беларускага драматурга Л. Караіва адбыўся дэбют кампазітара на прафесійнай сцэне. У яго даўня творчая згода з вядомай групай энтузіястаў самастойных сцэнічных работ (У. Матросоў, В. Шушкевіч, В. Саладзілаў, А. Жук, А. Кармунін і інш.), якія паказалі мінскаму глядачу падрыхтаваныя ў вольны час літаратурна-музычныя кампазіцыі «Выйдзі з сэрцам, як з паходняй» (паводле Ку-

ўражанне адвольнага набору ўяўных сустрэч, летуценняў рэмінісцэнцый, настрояў, калі б не... рэжысура. Дакладныя «мізансцэны» гукавых серый, танальнасцей, размеркаванні тэмбраў, выканаўчых прыёмаў і штрыхоў, — усё не выпадава, падпарадкавана выяўленню пэўных эмацыянальных зрухаў, душэўных парыванняў. На партытурным аркушы, як у рэжысёрскай эксплікацыі, праграмаваныя ўмовы будучай ігры.

Бадай, толькі там, дзе аўтар залішне старанна фіксуе пэўны эмацыянальны стан, дзе праз тканіну музычнай фантазіі адчуваеш мулякую формулу, — там слабне ўспрыняцце і тваё слушацкае «я» ўжо не рэзаніруе ў адказ на вібрацыю халодных струн. У цэлым жа аўтарскае нераўнадушша, нешаблоннасць выказвання жыцця «Камерную сімфонію», і слухаеш яе з працудым сэрцам.

АД ПЕРШЫХ АФІШ

Канечце, у Залётнева былі і добрасушленна-традыцыйныя студэнцкія сачыненні. Мала ж які пачатковец не прыкладае

звычайна, кампазітара прафесійнага, спрактыкаванага ў інструментальных, вакальных жанрах. Наадварот, для Залётнева тэатральная сцэна стала ўводзімай ў кампазітарскую прафесію. Самі музычныя заняткі былі для яго спачатку прыхамаццю бацькоў. Раяль падаваўся яму да крыўды «немужчыніскім» інструментам. Прыстойных аднак у дзённіку бракавала... Падлеткам рашыў ён пайсці ў артысты. Запісаўся ў дзіцячую тэатральную студыю Палаца культуры Белсаўпрофа (кіраўнік Н. Фурэн). Атрымаў першую (узростаўную!) роллю: у спектаклі «Касмічны госць» дзейнічаў пчаляр Карп Карпавіч, станоўчы дзядуля з барадой — чатырнаццацігадовы Алег.

І другі дэбют. У афішы «Зайкі-зайнікі» (казка С. Міхалкова) насупраць імя Залётнева значылася: кампазітар. Усміхаецца ён сёння з таго радка, што стаў неспадзяваным авансам на будучую творчасць.

Залётнеў па-ранейшаму заставаўся актёрам-студыйцам, а яго музычную адукацыю «эксплуатавалі» са спектакля ў

год і фуга» С. Сланімскага па меладичным матэрыяле вельмі блізка да рускага песеннага фальклору. Майстэрскае ўвасабленне складанай шматгалоснай фактуры, дакладнае акрэсленне формы, суровы, стрыманы тэмбрава-рэгістравы план — усё гэта дапамагло артысту стварыць цэласны, інтануцыйна глыбокі, манументальны вобраз.

У жанравай п'есе А. Мураўлёва «Ідылія» С. Ванага знайшла шмат цікавых фарбаў (тэмбравых, дынамічных, артыкуляцыйных) для ўвасаблення празрыстых, быццам акварэльных замалёвак, дзе вельмі знаёмыя, нібы падслуханыя ў прыроды, гукі выклікаюць ва ўяўленні фантастычныя вобразы, летуценныя настроі. Асноўная выразная сіла тут — ігра тэмбраў. Падабенства струменістага гучання арфы, галасоў птушак, вострадысанансных інтанацый пацудоўных гагоў — над усім гэтым, нібы ранішняе лёгкае мроява, працягнуты доўгія, нізкія гукі лабіяльнага тэмбру.

Моцнае ўражанне зрабіў

твор для аргана Р. Ермака «Дзве латышскія народныя лясні», у якім адразу выявіўся надзвычай тонкі густ кампазітара і дасканалае веданне выяўленчых сродкаў інструмента. Дарэчы, для аўтара гэта не першая спроба п'ера ў арганнай музыцы. Слухачу знаёмыя, напрыклад, уверцюра «Насустрач зоркам» для двух арганістаў, Саната-фантазія для аргана, Саната для скрыпкі і аргана і інш. У апрацоўцы кампазітарам латышскіх песень, што прагучала ў Мінску, трэба адзначыць вытанчанасць гарманізацыі, фактурнай і тэмбравай расфарбоўкі. Таксама нельга не падкрэсліць элегантную манеру вар'іравання мелодыі, далёкую ад банальнасці і пераймання. Няспешныя карагодны і танцавальныя напевы аўтар паказвае сціпла, з выключна тонкім пацудоўным тэмбравага каларыту народнай музыкі. На фоне мяккай пульсацыі акампанемента ўнікае голас валіны, які з кожным паўторам куплета асважаецца новым музyczna інтанацыйным варыянтам. Песня валыншчыка быццам спакая збірае ў адзіную шырокую ручайну

шматгалоссе натоўпу. Лірычны настрой паступова трансфармуецца ў велічнасць масавага шэсця...

Сольны канцэрт арганісты з Латвіі яшчэ раз паказаў, што развіццё старажытнага арганнага мастацтва працягваецца. Новы рэпертуар не толькі прываблівае слухача сучасным інтанацыйным зместам, але і прадаўжае гісторыю гэтага жанру, убагаचाе яго свежымі выяўленчымі сродкамі.

Наш філарманічны арган, цудоўнае і велічнае збудаванне, мае 73 рэгістры, якія ахопліваюць 6366 труб. У СССР яго «сапернікамі» па выразных якасцях і сіле гучання з'яўляюцца толькі арганы Домскай канцэртнай залы ў Рызе (125 рэгістраў) і залы імя П. І. Чайкоўскага ў Маскве (80 рэгістраў). З майскіх дзён 1963 года, калі мінчане сталі ўладальнікамі аднаго з самых буйных арганаў Еўропы (інструмент быў устаноўлены ў філарманічнай зале чэхаславацкімі майстрамі), не паменшала хваля цікавасці да яго.

Валянцін ЧАБАН.

палавай лірыкі), «Лісткі пазычнага календара» (творчасць М. Танка), «Велімір Хлебнікаў» і спектакль «З выпадку мокрага снегу» (па творах Ф. Дастаеўскага). Кранальныя песенныя радкі, напісаныя разам з Някляевым да вечара «Пяваюць драматычныя акцёры», гучалі ў Доме мастацтваў у выкананні В. Анісенкі. А не так даўно Дзяржаўны тэатр лялек БССР паставіў спектаклі «Чаканне сабакі Тэафіла» і «Чарадзеяства апоўдні» — з музыкой Залётнева. Цяпер працуе з В. Лукшам над арыгінальнай беларускай операй для дзяцей, у жанры музычнай камедыі мяркуе ўвасобіць і гоголеўскага «Рэвізора»...

А яшчэ ён звязаны з тэатрам праз выкарыстанне і развіццё ў інструментальнай творчасці тых вобразаў ці меладичных зярнят, што былі знойдзены для сцэны. І тады фантастычны «Балет мышэй» з музыкі да студыйнага спектакля «Рэпка» ўключаецца ў цыкл фартэпійных мініячур, у «Камерную сімфонію» прыносіць музычныя ўтокі з кампазіцыі паводле Хлебнікава і інсцэніроўкі прозы Дастаеўскага, а «Хлебнікаўскі» напеў скрыпкі разгортваецца ў асобную п'есу — «Элегію» для цымбал і фартэпіяна.

Малюнічы абразок для фальклорнага ансамбля «На Купелле» мае прамобраз таксама ў літаратурна-музычнай кампазіцыі. Каларыт беларускага вясковага музычнага інструментарыя: ліра, дудка, скрыпка, жалейка, цымбалы... Імпровізацыйны, як настроі на чудадзейны народны абрад, зачын. Трапятанне ўяўнага полымя. Быццам падслуханы ўначы дуэт галасоў. І — голас свежага летняга ранку...

І НАРЭШЦЕ...

Колькі мінут спатрэбіцца, каб праслухаць запар музыку Залётнева, запісаную на стужку?.. Падлічышы, мы атрымаем «гадзіну мінут». Колькі гадзін і мінут спатрэбіцца, каб разабраць яго нотныя стосы, пагартаць партытуры і клавіры?

Адпачываў магнітафон — і да нашай размовы далучаўся раяль. Усё, што гучала, хіба назаўваж? Немудрагелістыя ладныя дзіцячыя песенкі і меланхалічны вальс да чэхавскай «Чайкі»; струнны квартал, які мне чамусьці хочацца назваць «у карычных танах». І Дзевяносты шэспіраўскі санет.

Цыкл «Руская песня» на вершы Кальцова, напісаны яшчэ да паступлення ў кансерваторыю і пазней адзначаны другой прэміяй на Рэспубліканскім конкурсе маладых кампазітараў, і дыпломная кантата-баллада «Попел Хатыні» — строга, лаканічная. «Гарэлівае п'есе», быццам сатканая з рытмічных капрызаў (яе ўключыў у рэпертуар цымбаліст-віртуоз А. Астрамеці), і парадыйная хабанера самаўлюбленага безгалога Паўліна са спектакля «Чаканне сабакі Тэафіла». І — «Камерная сімфонія»...

Думалася зноў пра рэжысуру настрой і вобразаў, пра тэмпа-рытм музычных фарбаў, дзякуючы якому аўтар заваёўвае ўвагу слухача і даволі ўмела яе падтрымлівае. У гэтым жа — самая глыбокая выява захопленасці кампазітара магіль сцэны. «Бацыла» тэатральнасці, здаецца, не пакідае музыку Залётнева. Нават у песнях. Ненадакучліва ўнікае абрыс той, з песні, Мельпамены, якая сцішаным дзяўчом выходзіць з апусцелай залы. Актывае ў фартэпійным акампанемента імпровізацыя восеньскага ліставаго, у якую ўплываецца матыў «Сентыментальнага вальса» Чайкоўскага... Мабыць, з часам гэтай рэжысура Залётнева набудзе псіхалагічнасць, бо ён уважліва пазбягае плоскіх аднатонных фарбаў, то супастаўляе, то змешчае колеры, ускладняе пераходы адценняў. Таму ў гогай песенцы сяброў сабакі Тэафіла, якія прайшлі выпрабаванне на вернасць, няма «лабай», стэрыльна-ружовай радаснасці, а драматычны фартэпійны маналогі спектакля паводле Дастаеўскага пазбавлены матываў безвыходнасці.

Творчыя заслугі, культурна-прапагандысцкая работа А. Залётнева, адзначаныя граматамі ЦК ЛКСМБ, Мінскага гаркома камсамола, БТА і г. д., можа, і дазваляюць рабіць пэўныя прагнозы. Але замест канчатковых абагульненняў лічу за лепшае даць некалькі штрыхоў са сваіх назіранняў.

На стале яго — аркушы звычайнай, не нотнай паперы. Чарговая эксплікацыя? Так, канцэрт для цымбал з аркестрам, гатовы, калі можна сказаць, тэзісна. Пакутлівае будзе вяртанне — ад логікі канструкцый у стан эмацыянальнага ўзрушэння... Але найграе пачатак: харальныя, крыху архаічныя акорды; фартэпійная імітацыя цымбальнага перагуду... Далей — нічога. Адчуўшы, што можа сысці на традыцыйнасць, перапыніў работу. Фармальна ён мог бы і хутка,

і прыстойна завяршыць канцэрт — як пісалі, пішуць і яшчэ доўга будуць пісаць. Ды хочацца не штампаць твор адзін з многіх, не проста, як ён кажа, «цытатнуць», — хочацца вобразна і арыгінальна вырашыць у музыцы беларускую нецывільную тэму. На паперы ўсё быццам прадумана, а вось унутранай гатоўнасці пакуль няма.

Складана задумана ў яго і аратарыя паводле творчасці Максіма Танка, на аснове колішняй літаратурна-музычнай кампазіцыі «Лісткі пазычнага календара» (вершы Танка, яго дзённікавая проза). Кампазітар перакананы, што шматграннасць і шматмернасць жыцця апраўдвае полістылістыку ў мастацтве, намерваецца разнастаіць стылістычнае аблічча будучага твора, не абмяноўчы, прынамсі, дасягненні сённяшняга драматычнага тэатра. Фінал павінен знітаваць лініі ўсіх драматургічных пластоў аратарыі — мабыць, як гэта зроблена ў вядомым кінатворы, дзе праз грунат чыгункі прабіваецца аптымістычны матыў бетховенскай Дзевятай сімфоніі. Нялёгка задача і небяспечная: замест полістылістыкі можа ўзнікнуць эклектыка... Тым не менш, Залётнеў імкнецца вырашыць гэту задачу, супаставіўшы ў аратарыі некалькі ідэйна-вобразных пластоў: наш сучаснік; пераклічка з вобразам галоўнага героя паэмы пра Каліноўскага; лірыка, вобраз Радзімы, матчынай песні; грамадзянскі роздум пра падзеі часу. І шматпланавасць творчасці сапраўднага паэта спакая павінен адчуць слухач.

Творчая рознабаковасць А. Залётнева — «хачу як кампазітар спрабаваць сябе ва ўсім» — імпануе. Калі ён прызнаецца, што не падзяляе ўласны прафесіяналізм на слабыя і мацнейшыя бакі, бо ўсё ў кампазіцыі для яго аднолькава сур'ёзна і складана, — гэта прызнанне выклікае павагу. Шукаючы новае, заставацца верным знойдзенаму, а значыць, сабе, — таксама яго вартасць.

Успамінаю, што між іншым Алег гаварыў: гасцей трэба прымаць так, каб ім хацела потым прыйсці яшчэ. Думаю сабе: добра, калі яго музыка не страціць сваёй тэатральнай гасціннасці. Каб, пачуўшы яе хоць раз, ты захацеў паслухаць яшчэ...

С. БЕРАСЦЕНЬ.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

НАШЫ ГОСЦІ

«...ТАМУ ШТО ВЫ МНЕ ПАТРЭБНЫ»

Мы аднолькава мала знаем яго і па работах сцэнічных (у тэатры ён заняты не вельмі), і ў кіно (здымаецца яшчэ менш). Аднак пра яго ідзе заслужаная слава як пра таленавітага тэатральнага і кінаакцёра, а таксама цікавага рэжысёра.

Ён — «чалавек Масквы», а пазнаёміліся мы ў Мінску ў час яго чарговага прыезду з новай канцэртнай праграмай. Гэту праграму можна было б назваць: «Монаспектакль Сяргея Юрскага».

«Страшна бліскучы дыялог», — сказаў адзін задуманы глядач у час антракту. І сапраўды, зіхацеў і ззяў — дыялог. Дыялог — у новай праграме Сяргея Юрскага, падрыхтаванай спецыяльна для Мінска: «Лёгкае дыханне» і «Сонечны ўдар» І. Буніна, «Адэскія расказы» І. Бабеля.

Праграма складаная для самага акцёра. Асабліва — Буніна. — Гэты аўтар моцна трывожыць, — сказаў артыст. — На канцэрце я паставіў задачу: даць адчуць, што хоча аўтар адцябе. Творы, якія абраў, шматгранныя. Патрабуецца дакладнасць у дробязях. Стараюся перадаць сваё адчуванне глядачу. Хачу, каб ён перанёсся ў свет маіх пацудоў. Я не выпадкова абраў для «выпрабавання» новай праграмы Мінск. Гэты горад вызначае надзвычай высокі ўзровень глядацкай культуры, і ёсць магчымасць не толькі спрабаваць нейкія новыя элементы, не толькі імпровізаваць, але і пацвердзіць (або адмаўліць) ужо зробленыя адкрыцці...

У час яго выступлення на сцэне цяжка дыферэнцыраваць асобныя прафесійныя знаходкі — матэрыял успрымаецца увесь, цалкам. Зайшоўшы да Сяргея Юрэвіча ў грымёрку, я папрасіў яго прадеманстраваць адзін з прывезеных у Мінск прыёмаў.

Артыст гаворыць тэкст, напрыклад: «Яна ўспамінала, што...» У гэты час рухаецца па пляцоўцы і падыходзіць да нейкага прадмета, працягваючы гаварыць. Кранае прадмет. Рэзка адхоплівае руку. Глядзіць на далонь. «Кроў?!» Глядач, выбіты з часу апавядання, пераключыўся на цяперашняе: кроў на руцэ артыста. «Кроў на яе руцэ...» — прадаўжаецца тэкст. Такім чынам з апавядання пра тое, што было, вы пераходзіце ў новую часовую катэгорыю, але артыст прымушае вас забыцца на гэта, разгортваючы сваё апавяданне далей. Так, у пераходзе ад мінулага да цяперашняга і ад яго — да «псеўдацяперашняга», да сапраўднасці апавядання, узнікае эфект дзівоснай сувязі паміж глядачом, дзейнай асобай і акцёрам.

Праграма канцэрта, як сказаў Юрскі ў прадмова-звароце да глядача, была пабудавана на кантрасце: рытмічная сушасць «паўночнага» Буніна і паўднёвы тэмперамент «адэскага» Бабеля.

Бабеля чакалі. Пачуўшы —

«Адэскія апавяданні», пачалі пляскаць у ладкі. Ведалі — будзе смешна.

Смешна было. Ён залазіў на крэсла, увасабляючы старога Ар'е-Лейба; рэзка закідаў нагу за нагу, паказваючы Беню Крыка; сціпла сядзеў за стол, калі чытаў ад аўтара.

У зале смяяліся, а я не разумёў, чаму ўсім так весела — «Адэскія апавяданні» мне падаюцца вельмі сумнымі. Потым, у час размовы, Юрскі заўважыў, што Бабеля нельга ўспрымаць без смеху, што мяккі паўднёвы гумар, характэрны для гэтага пісьменніка, з'яўляецца часцінкай яго сумы і гордасці. Відаць, ён меў рацыю: у любой трагедыі, як і ў жыцці, заўсёды трэба бачыць элементы вясёлага, таму што без кансерватызму яна распадаецца, а без радасці — пачынае загінацца. Хача я ведаю Бабеля не толькі як аўтара вясёлых апавяданняў пра ўдачлівага адэскага налётчыка, але і як чалавека, які большую частку жыцця правёў у цяжкіх умовах, і таму асоба аўтара вельмі моцна ўклінаецца ў маё ўспрыняцце яго «вясёлых сцэн з жыцця адэскага жульніцтва».

На сустрэчы з творчай інтэлігенцыяй Мінска ў рэспубліканскім Доме мастацтваў Юрскі чытаў «Кракадзіла» Ф. Дастаеўскага і «Дванаццаць» А. Блока — два найскладанейшыя творы. Было шмат пытанняў з залы. Прывяду толькі адно, адказ на якое цікавы і мяне: імпровізацыя і зробленасць, іх узаемаадносінны ў творчасці артыста.

— Стараюся, каб было зроблена на дзевяност працэнтаў, — сказаў Юрскі. — Імпровізацыя таксама ўнікае не на пэўным месцы. Імпровізацыя — ідэал мастацтва, але ці адчуваем мы ўласнае права на гэты ідэал?

Ён гаворыў пра сваю пастапоўку ў тэатры імя Масавета «Тэмы з вар'яцтвамі» С. Алешына. У спектаклі, акрамя Юрскага, дзейнічаюць выдатныя акцёры Маргарыта Церахава і Расціслаў Плят. Адбываецца імпровізацыя на тэму. І ўсё ж аснова кожнай акцёрскай знаходкі — дакладная выстраенасць, падрыхтаванасць, узгодненасць дзеянняў. Высокі прафесійны якасці выканаўцаў спрыяюць уражанню, што ўсё, убачанае намі на сцэне, — імпровізацыйныя знаходкі. Марчыма, у пэўнай ступені гэта і так, і ўсё ж за знаходкамі кожнага — сумесны пошук усіх. Пошук і эксперымент. Акцёр шукае — знаходзіць глядач. Велічна гэтай знаходкі вызначае талент.

— Для мяне дзве паездкі ў Мінск — два краі маіх працяглых гастроляў, — сказаў мне ў гутарцы Сяргей Юрэвіч. — З Мінска я пачаў, дайшоў да Камчаткі і праз Сібір зноў вярнуўся ў Мінск, ужо з новай праграмай. Гэты горад для мяне і географічны пункт адліку і творчы пункт адліку. Гэты глядач — сур'ёзны экзамен і добрае ўражанне, новая ступень творчасці і новы час жыцця. Таму я хацеў бы пакадаць чытачам «ЛіМа», якія, спадзяюся, з'яўляюцца маімі глядачамі і маімі экзаменатарамі, я хацеў бы пакадаць ім у новым годзе не толькі прастае: «Будзьце здаровы!», але і «Будзьце здаровы, таму што вы мне патрэбны. Я не магу жыць без вас!» І гэта не толькі прызнанне ў любові, гэта і крэда акцёра. Зраз я рыхтую новую, трэцюю праграму, якую спадзяюся паказаць у Мінску. А таму — «З Новым годам і да новых сустрэч!»

Барыс ВАЛАДАРСКІ.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

НАШ КАЛЕНДАР

3 СТУДЗЕНЯ спаўняецца 80 гадоў з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў БССР рэжысёра і артыста М. МІЦКЕВІЧА. Яго дзейнасць была звязана з БДТ-2 (Акадэмічны тэатр імя Януба Коласа), на сцэне якога ён паставіў такія спектаклі, як «Крамлёўскія муранты» М. Пагодзіна, інсцэніроўку рамана «Блуканне па пакутах» А. Талстога, «Васа Жалызнова» М. Горкага, камедыі і драмы К. Крапівы, В. Палескага, А. Кучара, К. Губарэвіча і І. Дорскага.

6 СТУДЗЕНЯ — 90 гадоў з дня нараджэння кампазітара С. АКСАКАВА. Сярод яго твораў — сімфанічныя паэмы «У Тураўскай пушчы» па матывах верша У. Дубоўкі і «Лясная назка» на сюжэт Я. Коласа, фантазія для фартэпіяна з арнестрам «Над Нёманам», вакальны цыкл на вершы П. Прыходзькі і г. д. Выкладаў у музычнай школе-адзінаццацігодцы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

7 СТУДЗЕНЯ — 80 гадоў з дня нараджэння народнага артыста БССР і народнага артыста СССР, рэжысёра МХАТа прафесара Дзяржаўнага інстытута тэатральнага мастацтва імя А. Луначарскага, мастацкага кансультанта першай і другой Дэнад Беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве (1940, 1955) І. РАЕУСКАГА. Ён паставіў на беларускай сцэне спектаклі «Хто смеяцца апошнім» (сумесна з Л. Рахленкам) і «Мілы чалавек» К. Крапівы ў купалаўцаў і «Ворагі» М. Горкага ў коласаўцаў.

17 СТУДЗЕНЯ — 70 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР М. АБРАМАВА. З 1949 года ён працаваў у Брэсцкім абласным тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі, у спектаклях якога, у прыватнасці, сыграў ролі Канстанціна Заслонава ў аднайменнай п'есе А. Маўзона, Каламіцава ў «Апошніх» М. Горкага і Каліберова ў камедыі «Выбачайце, калі ласка!» А. Манаёна.

СТВАРАЛЬНАЯ СІЛА ПАМ'ЯЦІ

У гісторыі Беларусі шмат трагічных старонак. Пранясецца над краем вогненнага віхура, пройдуць завабункі — зруйнаваны гарады, спаленыя кнігі, знішчаны здабытак, які стагоддзі па крупіцах збіраў народ. Што застаецца? А застаецца памяць. Дрэва жыве, пакуль яго сілкуюць карані, народ — пакуль памятае сваю гісторыю. І таму зноў паўстаюць з руін і попелу гарады, адраджаецца роднае слова, зноў бяруцца за пэндзлі мастакі. Так было заўжды. Такія стваральная сіла памяці.

Тысячагадовая гісторыя беларускага народа, на жаль, пакінула няшмат слядоў у нашай маладой сталіцы. Але ёсць «гісторыі след на старонках». І яшчэ памяць, удзячная памяць аб тых, хто жыў на гэтай зямлі да нас, хто на працягу стагоддзяў сваёй працай і подзвігамі ствараў яе сённяшні дзень і перадаў зямлю нам як нашчадкам. Сярод іх паэт Мікола з Гусава—зорка першай велічыні. Яму прысвечана мастацкая выстаўка «Мікола Гусоўскі і яго час», што зараз працуе ў залах Саюза мастакоў.

У экспазіцыі выстаўкі два раздзелы. У першай зале — творы жывапісу і скульптуры, працяг экспазіцыі — графіка, плакат, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва.

В. Сташчанюк. Мікола Гусоўскі.

В. Давіскіба (Рыга). Сын зямлі беларускай

Што найбольш адметнае?

Звяртаюць на сябе ўвагу дзве работы А. Марачкіна «Мікола Гусоўскі» і «Вітаўт» — паэт і яго герой. Па сутнасці гэтыя творы — працяг тэмы, да якой мастак звярнуўся раней у карціне «Скарына. Пачатак». Сапраўды, Скарына — пачатак, Гусоўскі — высокі ўзлёт беларускага Адраджэння. Некаторыя дэталі на першы погляд здаюцца выпадковымі, але ж кожная мае свой глыбокі сэнс. «Мікола Гусоўскі» — партрэт паэта: у ніжняй частцы кампазіцыі архітэктурны матыў з нахіленай калонай, у верхняй — промні сонца праз хмары. Паэт нібы знаходзіцца паміж двума эпохамі — сучаснай яму эпохай пачатку заняпаду княства, калі войны і ўнутраны супярэчнасці пачынаюць падточваць дзяржаўны арганізм, і яшчэ невядомым яму будучым, якое сімвалізуюць сонечныя промні. Паэма Гусоўскага, нягледзячы на яе часам трагічны тон, — твор аптымістычны, бо ён сцвярджае веру ў сілы народа, які ўсё вынесе на сваіх плячах...

Другая карціна таго ж аўтара — «Вітаўт». Як вядома, гэты князь з дынастыі Гедымінавіча даецца Гусоўскім у некалькі ідэалізаваным выглядзе як узор мудрага правісе-

ля часоў «залатога веку» княства. Рэальны Вітаўт — вобраз вельмі супярэчлівы. Такі ён на партрэце Марачкіна. На нас глядзіць чалавек, які «ставіў аголены меч свой як слуп пагранічны», кіраваў саюзным войскам пад Грунвальдам, веў упартую барацьбу са сваім братам каралём Ягайлам за асабістую незалежнасць і незалежнасць дзяржавы.

Я таму так падрабязна пішу аб творах А. Марачкіна, бо, па-першае, лічу іх аднымі з лепшых на выстаўцы і, па-другое, яны адлюстроўваюць настрой, характарызаваюць выстаўку наогул. Гэта выстаўка адчыняе перад глядачом дзверы ў цэлую эпоху — малавядомую эпоху.

Гістарычны факт голькі тэды «гучыць», калі за яго рэча мастак. Прыклад у сама «Песня пра зубра». Калі праходзіш па залах выстаўкі, думаеш аб тым, што родная мова вернула не толькі неўміручай паэме, а ўсёй эпосе Гусоўскага і Скарыны.

Нешта большае, чым простае адлюстраванне факта — у карціне Л. Шчамялёва «Вяртанне». Паэт — зноў на радзіме, ён верхам на кані, у руцэ — раскрытая кніга. Мабыць, у гэты момант ён суадносіць свае ўспаміны аб радзіме, якія сталі «Песняй», з тым, што бачыць вакол сябе.

...Кружачка ў імклівым, вясёлым танцы калгасных механізатараў, даяркі, хлеббаробы. І гэтая радасць творчасці нейкімі нябачнымі праменнямі пранікала са сцэны ў сэрцы глядачоў. Нельга без хвалявання глядзець, як па-майстэрску выконваюць удзельнікі Тураўскага народнага ансамбля танца «Прыпяць» харэаграфічную карцінку «Палеская гулянка».

— Мне заўсёды хацелася праз народнае гуляння паказаць душэўную прыгажосць чалавеча працы, — расказвае кіраўнік ансамбля Мікалай Конанавіч Котаў.

М. Котаў жыве танцам. Калі паказвае, напрыклад, як ходзіць па балоце бусел—паважна і разам з тым смешна выкідае ногі,—адчуваеш, што на тваіх вачах нараджаецца танец, цікавы, дасціпны.

Семнаццаць гадоў М. Котаў працуе кіраўніком Тураўскага народнага ансамбля танца «Прыпяць». У ансамблі займаюцца і вучні мясцовых школ, і дарослыя людзі. І ўсіх іх аб'ядноўвае любоў да народнага танца. Пасля заканчэння школы некаторыя былія вучні — удзельнікі ансамбля—пакідаюць родныя мясціны. Але, нягледзячы на гэта, калектыву не губляе свайго майстэрства. Да Котава прыходзяць людзі з просьбай прыняць іх у ансамбль, і ён пастаянна папаўняецца новымі танцорамі. А інакш быць не можа, бо «Прыпяць» — дружны, зладжаны калектыв.

Калі паназіраць за Котавым у час рэпетыцый, дык нельга не заўважыць, як ён пераўвасабляецца ў залежнасці ад той ці іншай сітуацыі. Перад заняткамі ён весела размаўляе з хлопцамі, жартуе, дзеліцца ўражаннямі. Але вольнае сабраўся, час пачынаць, і куды

дзецца хлапчукоўская вяселосць і дасціпнасць кіраўніка. Ён ужо зусім не той—сур'ёзны, патрабавальны і такі ўважлівы: ні адзін промах, ні адну памылку не даруе.

Аднойчы адзін з яго знаёмых спытаў Мікалая Конанавіча: — Паслухай, Мікалай, а з-за гэтай тваёй строгасці не кідаюць ансамбль танцоры?

Котаў зірнуў на яго так, быццам той задаў яму самае недарэчнае пытанне. І адказаў з вялікім унутраным хваляваннем: — Ды як гэта можна? Ансамбль у іх вольна дзе,—дакрануўся рукой да грудзей і потым дадаў прыцішана: А я хіба магу пакінуць ансамбль?

Тураўскі ансамбль народнага танца «Прыпяць»—гэта прызнаны самадзейны мастацкі калектыв. З поспехам ён выступаў на ВДНГ СССР, на фестывалі самадзейнага мастацтва, прысвечанага 50-годдзю ўтварэння СССР, дзе быў узнагароджаны Дыпламам І ступені. Не злічыць узнагарод гэтага цудоўнага калектыву, яго ганаровых званняў!

У кастрычніку мінулага года быў створаны яго калектыв-спадарожнік.

— Многія кіраўнікі мастацкай самадзейнасці скардзяцца на тое, што ў вёсцы амаль немагчыма арганізаваць які-небудзь гурток, правесці цікавае мерапрыемства, — гаворыць М. Котаў. — А я з гэтым не згодзен. Вырасьці паспрабаваць стварыць танцавальны ан-

самбль, каб даказаць і сабе, і іншым, што, калі за справу ўзяцца сур'ёзна, дык усё атрымаецца.

Дырэктар Верасніцкай сярэдняй школы Д. Вашкоў, члены праўлення калгаса імя Жданова падтрымалі добрую задуму Котава і дапамаглі яе ажыццявіць. Новы сельскі калектыв нарадзіўся і неўзабаве падарыў людзям радасць сустрэч з мастацтвам танца. З вялікім поспехам калектыв-спадарожнік выканаў на рэспубліканскім аглядзе сельскіх мастацкіх калектываў карагод «Верасніцкія вербачкі», «Беларускую маладзёжную польку» і стаў лаўрэатам.

Ансамбль танца «Прыпяць» і яго калектыв-спадарожнік з неярпеннем чакаюць і ў годзе, і ў вёсцы. З цікавай канцэртнай праграмай выступілі перад працаўнікамі раёна самадзейнага танцора на дэкадзе, прысвечанай 1000-годдзю старажытнага Турава.

М. Котаў вучыць удзельнікаў ансамбля з павагай ставіцца да сваіх глядачоў.

— Дзе б ні выступалі вы, няхай нават у самай маленькай вёсачцы, танцуйце так, каб глядачы адчулі сапраўднае задавальненне, — гаворыць ён аматарам. — Танец—гэта жывы малюнак. І яго трэба адпрацоўваць царпліва, настойліва, самааддана — як залатыя хлебныя каласы...

А. СУЛКОУСКАЯ.

ЗАБАЎЛЯЦЬ ЦІ ЗАХАПЛЯЦЬ?

НАТАТКІ ТЭЛЕГЛЕДАЧА

Спецыфіка тэлебачання як мастацтва... Ці сфармуляваў яе хто больш дакладна пасля У. Саўака, першага тэарэтыка тэлебачання?

Наўрад ці падлягае сумненню, што выводзіць спецыфіку варта са шматфункцыянальнасці тэлебачання. Па-рознаму выяўляецца яна ў розных па прызначэнні перадачах. Аднак ёсць тое, што ўласціва ўсім перадачам, тэлебачанню ўвогуле.

НЕЗАМ'ЯНІМАСЦЬ ТЭЛЕБАЧАННЯ... Так, незам'янімасць нічым іншым і як сродку інфармацыі, і як мастацтва!

Аднойчы Чорнае мора я ўбачыў... з космасу. Яго паказалі нашы касманаўты ў чарговым тэлеэпартажы з борта касмічнай даследчай станцыі...

Якая гэта духоўная асалода

А. Марачкін, Мікола Гусоўскі.

С. Цімохаў, М. Гусоўскі.

У свеце сучаснага погляду на асобу Гусоўскага і ягоную ролю ў нашай культуры гэта карціна можа сімвалізаваць сабой «вяртанне блукаючай зоркі ў родную галактыку» (менавіта гэты выраз быў у вішаванні літаратараў Расіі з нагоды юбілею). Гэта, гаворачы словамі Язэпа Семяжона: «канец часовай прапіскі ў іншай культуры».

Цікавых твораў на выстаўцы шмат. Гэта скульптуры С. Вакара, Л. Гумілеўскага, З. Азгура, цікавая двухчаставая кампазіцыя Ціханавы «Скарны і Гусоўскі», дзе скарныстаны мастацкі прыём, уласцівы беларускаму іканапісу — разьба на ляўкасу. Адрозна пазнаеш работу М. Селешчука — успамінам аб радзіме ўрываецца ў італьянскае неба беларускі пейзаж, рака, якую малоды Мікола з Гусава «пералываў з канём у пагоні за звера».

Мабыць, не пройдзе глядач міма палатна У. Касцючэнікі «Уклад у незалежнасць». На фоне абарончых пабудов — Мірскі замак, Нясвіж, царква

ў Сынківічах, Камянецкая вежа — дойдзі да архітэктурным планам у руках. Гэтыя крэпасці калісьці сцерагалі незалежнасць краіны, баранілі ад варажых нашэсця. А ў змрочныя часы, калі была забаронена нават назва краю «Беларусь», старажытныя помнікі доўлідства стаялі на зямлі беларускай яе памяцю.

У раздзеле графікі запамінаецца работа мастака з Рыгі Дзевіскібы пад вельмі паэтычнай назвай «Сын зямлі беларускай», пастэль В. Стасевіча «Паранены зубр», трохчаставая кампазіцыя М. Купавы «За радком паэта», работы У. і М. Басалыгаў, ілюстрацыі А. Кашкурэвіча і цыкл ілюстрацый да новага выдання «Песні» на трох мовах, зроблены Я. Куліком. Кулік дае сваю трактоўку вобразу пазмы, прычым вельмі удало. І гэта не дзіва, гаворачы словамі самога мастака, пазма дае неабмежаваны магчымасці ілюстратару.

Цікавыя плакаты выставілі У. Крукоўскі, У. Васюк, Т. Мазур, У. Жук і іншыя. Плакат У. Крукоўскага «Песня пра зубра» — выдатны твор белару-

скай паззі XVI стагоддзя, зроблены на падставе па-мастацку пераасэнсаванай старажытнай гравюры. Вабіць і другі яго твор «У бітвах за волю, у бітвах за долю». Жанчына, што сімвалізуе Беларусь, — у калчусе, кожнае звяно якой — герб горада, у руках калоссе і меч. На плакаце У. Жука — сцена палявання на зубра, на плакаце П. Семчанкі — цытата з «Песні».

Есць на выстаўцы габелены, медалі, эскізы тэатральных касцюмаў — прадстаўлены амаль усе віды выяўленчага мастацтва.

Першае, што бачыць глядач, пераступішы парог выставачнай залы, — словы Артура Лейста, сказаныя ў 1887 годзе аб нашым Міколе з Гусава: «Многія народы Еўропы, і тыя, што маюць дзяржаўную самастойнасць, і тыя, якія яшчэ толькі спадзяюцца яе атрымаць, з невыказнай удзячнасцю накланіліся б ад сябе і сваіх нашчадкаў таму свайму сыну, які б пакінуў ім у спадчыну падобны твор, незалежна ад мовы, на якой такі твор мог быць напісаны. І першымі між іх бяспрэчна можна было б назваць славян-беларусаў, старажытная культура якіх лакуль што вельмі мала вядома адукаванаму свету, але якія яшчэ ў рамках супольнай свайей феадалнай дзяржавы з Літвой, мелі такога буйнога паэта, як Мікола Гусоўскі з яго «Песняй пра зубра», напісанай на старажытнай латыні».

Удзячная Беларусь святкуе пяцісотгоддзе свайго вялікага сына разам з усім адукаваным светам. Таму што лепшыя ўзоры нашай культуры — гэта здабытак чалавецтва, і ў імя чалавецтва мы павінны іх захаваць і перадаць нашчадкам.

П. ВАСІЛЕЎСКІ,
дызайнер.

НАШ КАЛЯНДАР

21 СТУДЗЕНЯ — 95 гадоў з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. ТУРАНКОВА. Аўтар опер «Кветка шчасця», «Яснае святанне», шматлікіх твораў для сімфанічнага аркестра і хору, камерна-інструментальных і вакальных сачыненняў, песень для дзяцей, музыкі да кінафільмаў і тэатральных пастацовак («Шляхі-дарогі», «Пінская шляхта», «Параць-кветка», «Гута», «Людзі і д'яблы» і інш.). Апрацоўваў рускія і беларускія народныя песні.

22 СТУДЗЕНЯ спаўняецца 75 гадоў з дня нараджэння Андрэя АЛЕКСАНДРОВІЧА (1906—1963) — беларускага савецкага паэта, члена-карэспандэнта Акадэміі навук БССР. Андрэй Александровіч — адзін з арганізатараў літ'аб'яднання «Маладняк». Выдаў паэтычныя зборнікі «Па беларускім бруку», «Угрунь», «Гудкі», «Узброеныя песні», пазмы «Нараджэнне чалавека», «Венапомная восень».

Андрэй Александровіч вядомы і як перакладчык на беларускую мову «Інтэрнацыянала»; пазмы А. С. Пушкіна «Руслан і Людміла». Творы паэта перакладзены на рускую, украінскую і іншыя мовы.

У гэтым годзе спаўняецца 70 гадоў з дня нараджэння Рыгора СУНІЦА (Рыгора Ціханавіча Лынькова) — беларускага савецкага паэта і перакладчыка. Першую нізку вершаў надрукаваў у 1926 годзе ў літаратурным зборніку бабруйскай філіі «Маладняк» — «Уздым». Змяшчаў паэтычныя творы ў тагачасных штомесячных «Вясна» і «Ударнік». Пераклаў на беларускую мову аповяданне Л. Панцэлева «Панет», з групай паэтаў удзельнічаў у перакладзе «Выбраных твораў» Уладзіміра Малкоўскага.

Рыгор Суніца загінуў у 1941 годзе на фронце.

У студзені 1951 года Акадэмічны тэатр імя Якубы Коласа ўпершыню на беларускай мове паставіў драму «Жывы труп» Л. Талстога ў рэжысуры заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Скібнэўскага са сцэнаграфіяй народнага мастака БССР А. Марыкса. Ролу Федзі Пратасева выконваў народны артыст СССР П. Малчанав.

Дзесяць гадоў назад у Мінску пачаў сваю дзейнасць Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР. На яго сцэне ідуць класічныя аперэты, музычныя камедыі савецкіх кампазітараў, у тым ліку творы Ю. Семянякі і Р. Суруса.

не адну гадзіну слухаць (і бачыць) Даніла Граніна, які нічога не паказвае — проста дзеліцца вынашанымі думкамі! Проста? Так, бо «проста» яму ёсць пра што сказаць!..

Ніколі не забудзецца перадача (Чыя?.. О, гэтая вечная «хвастача» часу, каб назваць тых, хто добра або кепска зрабіў сваю работу, хаця на нічым не апраўданых «паўзах» столькі часу трацім марна!) пра нашчага М. Савіцкага з Масквы. Аператар паказвае работы мастака і яго самога. Сядзіць мастак за сталом, гаворыць, хвалюецца, рукі — такія нервовыя! — перастаўляюцца на стале то запальнічку, то муштук... І раптам — упершыню менавіта ў гэтай перадачы! — «Аўта-партрэт» са славамі серыі «Лічы на сэрцы»... Да такога кантрапункта трэба было прыйсці!.. І — прывесці за сабою глядача!..

Перадачы-роздумкі Наталі Крымавай пра Пушкіна... Або: на экране — Шклоўскі... Любое яго з'яўленне на тэлеэкране — свята!..

Прыведзеныя прыклады — на ўзроўні фактаў асабістай біяграфіі. Духовнай біяграфіі. Яны — істотныя ў маім унутраным свеце. І — менавіта дзякуючы чароўнаму, сур'ёзнаму і глыбокаму мастацтву тэлебачання. Так, так! Я не пра забавляльныя перадачы. Яны мяне турбуюць меней. Нестасе на іх часу. А вось без «сур'ёзнага» тэлебачання не ўяўляю свайго

існавання. Не магу цяпер уявіць сябе без «тэлевізійных» Шклоўскага, Граніна, Крымавай, Шагінян, Бісіці (гэты мастак і мастацтвазнавец — чалавек майёй духоўнай біяграфіі і дзякуючы тэлебачанню)...

Увогуле: забавляць — адна справа, захапляць жа — зусім іншая. І «меркі» ў забавляльнай і пазнавальнай перадачы — не адны і тыя ж. Форма перадачы не можа быць аднойчы і назаўсёды зададзенай. Фетышызацыя забавляльнасці, як і фетышызацыя «відэараду» на тэлебачанні — аднолькава неабгрунтаваныя. Абсалютна неправамерны (і памылковы з пункту гледжання спецыфікі) фармальны надыход да тых ці іншых перадач: маўляў, паказваюць і каменціруюць паказ — гэта добра, а вось гавораць і амаль нічога не паказваюць — гэта кепска. На жаль, падобны фармальны надыход да перадач існуе. І ён асабліва шкодзіць тым тэлевізійным жанрам, у якіх вядучыя моманты — слова, думка, якая нараджаецца на экране. Пры фармальным падыходзе да справы нават работнікаў тэлебачання раздражняе ўжо сам факт гаворкі на тэлеэкране: маўляў, чаму гавораць, а не паказваюць? Пры гэтым такія работнікі не надта нагадваюць у тое, пра што гавораць і як гавораць...

Канечне, важна старанна выбіраць відэарад, тое, што мы пакажам. Але, на мой погляд, лепш за ўсё паказваць чалаве-

ка, які мысліць. Бо відэарад як прамая ілюстрацыя — далёка не заўсёды дарэчы. Ён часам можа быць скарыстаны, так сказаць, паводле асацыятыўнай сувязі — дзеля павышэння шчыльнасці інфармацыі на адзінку часу.

АТМАСФЕРА ПЕРАДАЧЫ... Атмасфера пытанняў і адказаў... Атмасфера інтэр'ю... Колькі тут казусаў!

Без дай прычыны стаяць на сталае кубкі, з якіх ніхто з суб'ядзеднікаў кавы не п'е...

Дзеці вымучана вымаўляюць завучаныя фразы, у меру сваіх сіл разыгрываючы натуральнасць паводзін...

Тэкст, напісаны спецыялістам-літаратуразнаўцам, чытае актёр, які падыходзіць да гэтага тэксту не «знутры», а «звонку», — і як жа мы адчуваем, што гэта не «яго» тэкст...

Як часта падобныя «дробязі» разбураюць асноўны сэнс шмат якіх цікава задуманых перадач!

А пытанні і адказы! Якіх толькі не бывае інтэр'ю на тэлебачанні!

Вядучы і госьць перадачы «гуляюць» у пытанні і адказы: госьць загадзя ведае пытанні, а вядучы загадзя ведае адказы. І колькі хітрыкаў у вядучага, каб наводзіць госьця на патрэбны яму адказ. Уся твая, глядача, увага засяроджана на тым, як жа яны выкруціцца і ў непасрэдную гутарку». Крыўдна бывае за госьця — разумнага ча-

лавека, да якога вядучы так і не знаходзіць «ключыка». І — сорамна за вядучага, які не здольны гаварыць «проста пачалавечы»...

Калі ж, нарэшце, сацыёлагі падлічылі непараўнальную шкоду гэтых уяўна значных, уяўна надзённых, уяўна непасрэдных, а па сутнасці наскрозь фармацэўтычных дыялогаў! Кантакту ж не адбываецца ні між тымі, што на экране, ні з глядачом...

Натуральнасць выказвання... Адштурхоўваючы ад гэтага, толькі і можна набліжацца да істотнага ў разуменні ўсемагутнасці тэлебачання як інфарматара і як спецыфічнага мастацтва.

Янка Брыль гутарыць са студэнтам. Гутарыць чалавек, якому ёсць што сказаць. Не магу адарвацца ад экрана, бо экран з Янкам Брылем — найнадзённым для духоўнага росту сучасніка...

Або Станіслаў Далескі размаўляе са старшакласнікамі. Выключна «аскетычная форма» перадачы. Тут табе ніякіх кубкаў з кавой. Тут ні адзін з бакоў не «гуляе» ў пытанні і адказы. Таму што загадзя не прадбачыш, куды пойдзе гаворка.

КУЛЬТУРА ТЭЛЕБАЧАННЯ... Мабыць, з прыведзеных прыкладаў хоць бы ў агульных кантурах можна ўявіць, што бірае за ізнныя ўзоры культуры. Лічу бескультурным гэтае «прысяданне на кукішкі» перад

юным тэлегледачом. Абрыва слухаць заклінанні розных «дзядзькоў» і «цёткаў» да «прастаты» (чытай — спрошчанасці). Няўжо нехта мяркуе, што філасофская бібліятэчка для школьніка, узровень серыі «ЖЗЛ», узровень выданняў «Молодой гвардыі» — гэта для «эліты» школьнікаў? Ці падлічылі сацыёлагі шкоду, якую наносіць узровень перадач для дзяцей, разлічаных на двоечнікаў і троечнікаў?

Прастата — зусім не спрошчанасць. У нас жа на экране, на жаль, ці не зашмат спрошчанасці?

Тэлегледач — не двоечнік ці троечнік. Ён бачыць і адчувае, калі вядучы вымучвае бадзёра-зацікаўленыя інтанацыі ў загадзя вывучаным тэксце, скажам, пра любімага народа актёра. Глядач застаецца раўнадушным, бо ў вядучага няма асабістых адносін да актёра. Уяўная зацікаўленасць у прадмеце гаворкі, гэта на тэлеэкране — быццам цвіком па шкле...

Чалавек, якому ёсць што сказаць, — той грунт, на якім мы сядзім і гаворку і з юнымі тэлегледачамі наша тэлебачанне. На жаль, так часта бракуе нашым перадачам для дзяцей і юнацтва таго, што эпоха НТР заве нестандартнасцю мыслення.

Вывады?.. Вывады зрабіў яшчэ У. Сапак. На жаль, перагортваючы яго старонкі, мала думаем. Цяжучка заядае...
Уладзімір БОЙКА.

МЕЛО-
ДЫЯ
ДЛЯ
ДВУХ
ГАЛА-
СОЎ...

На першы погляд гэта гісторыя здаецца не вельмі цікавай глядачу. На тэлеэкране — толькі двое. Трэба набрацца цярдзення, каб на працягу першых пяці-дзесяці мінут не выключыць тэлевізара ці не пераклучыць яго на іншую праграму. Затое пасля пачынаеш сачыць за тым, што адбываецца на экране, з неаслабнай увагай і ўсё большай і большай зацікаўленасцю. Другую палову спектакля «Канат» ужо наогул глядзіш як захапляючы, поўны тонкага псіхалагізму дэтэктыў.

Але новы тэлеспектакль Беларускага тэлебачання — не дэтэктыў. Жанр яго — драма. П'еса Алонса Алегрыя «Канат над Ніягарай» (пераклад з іспанскай мовы Алега Саннікава) расказвае пра эпізод з жыцця вядомага французскага цыркавога артыста, канатаходца Бландэна. Бландэн — рэальная гістарычная фігура. Як сведчыць артыкул «Тэатральнай энцыклапедыі», у 1859 годзе ў прысутнасці 25000 глядачоў ён прайшоў па канале над Ніягарскім вадаспадам, а пазней, у Аўстра-

ліі, над безданню ў 100 метраў.

Лёс кожнага вялікага артыста багаты на падзеі, цікавыя сустрэчы, эфектныя відовішчы. Ні тэатр, ні кінематограф, ні тэлеэкран не можа адмовіцца ад спакусы паказаць жыццё артыста. Тут ёсць магчымасць спалучыць нечаканае, выкарыстаць багацце акцёрскай трансфармацыі, паказаць працэс нараджэння мастацтва. Цэлы феерверк тэлевізійных выяўленчых сродкаў можа выкарыстаць пастаноўшчык, расказваючы пра цыркавога артыста.

Мне падалося, што рэжысёр Віктар Карпілаў зусім павольна працягваў літаратурны матэрыял. Ён нібы яшчэ раз на практыцы правяраў праўдзіннасць свядзення тэатральнага тэлебачання, што твар акцёра — галоўны выразны сродак тэлевізійнай рэжысуры.

У спектаклі «Канат» Беларускага тэлебачання мы ўбачылі цікавейшую работу душы і думкі. Гэты шлях быў падказаны перш за ўсё матэ-

рыялам п'есы, які адпавядаў густу самога рэжысёра. Але ёсць у новай тэлевізійнай рабоце і свая нялёгкае біяграфія, звязаная з марай акцёра аб нястворанай ролі.

Некалькі гадоў назад Юрый Уладзіміравіч Сідараў, акцёр Рускага тэатра, захапіўся п'есай Алонса Алегрыя. На сваім юбілейным вечары ў Доме акцёра ён паказаў адну сцэну з яе. Усе, хто быў у той момант у зале, адчулі, што можа атрымацца вельмі цікавая акцёрская работа, якая зусім павольна раскрывае асаблівасці індывідуальнасці Сідарава. Спектакля ў Рускім тэатры імя М. Горкага мы не ўбачылі. Але акцёр не здаўся, ён працягваў працаваць, на гэты раз ужо са сваім вучнем па тэатральна-мастацкім інстытуце Андрэем Кашкерам. Нарэшце знайшоўся рэжысёр (В. Карпілаў), знайшлася сцэнічная пляцоўка (тэлеэкран), і мара ператварылася ў рэальнасць.

Тэлеспектакль «Канат» — гэта роздум аб сутнасці сапраўднага мастацтва. Гэта сутыкненне дзвюх буйных асоб, ад-

на з якіх сфарміравалася (Бландэн), а другая фарміруецца (Карла). Сустрэча сутэсна вядомага канатаходца з хлапчуком-паклоннікам дала штуршок да новай якасці творчасці. Калі б мужнасць і вынослівасць былі галоўнымі ў характары Бландэна, ён наўрад ці пакінуў бы цырк і пачаў хадзіць над безданню, дзе свішча вецер і пырскі б'юць у твар. Як сапраўдны мастак, Бландэн імкнецца да новых вышынь. І толькі пакарыўшы іх, адчувае сябе шчаслівым.

На тэлеэкране мы бачым задумлены, нават пахмурны твар чалавека, які прывык да ўсяго на свеце. Знешняя аб'якаваць, эмацыянальны спакой, здаецца, дадзены яму ад нараджэння. Ю. Сідараў падкрэслівае «мужыцкую прыроду» Бландэна. Дужы, вынослівы, ён створаны для фізічнай працы. Лёс з першых дзён жыцця звязаў яго з цыркам. Ён навучыўся хадзіць па канале. А мог бы і сець хлеб, араць, касіць. Калі б...

Жыве ў ім буйны мастак, і таму цырк стаў для яго цес-

З НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

Выпускам бытавой і сувенірнай керамікі займаецца сёння вытворчае аб'яднанне «Белкераміка», а таксама шматлікія ганчарныя цэхі прамкамбінатаў. Асаблівую цікавасць уяўляе прадукцыя Івянца і Радашковіч, бо яна звычайна прадстаўляе беларускую кераміку на розных саюзных і замежных выстаўках, прэтэндуе на ролю беларускіх сувеніраў. Да вырашэння такой задачы гэтыя два прадпрыемствы, якія складаюць ядро аб'яднання «Белкераміка», падыходзяць па-рознаму. Івянецкая фабрыка, заснаваная на базе старажытнага ганчарнага промыслу, трымае напрамак на прадаўжэнне даўніх традыцый, на творчае засваенне лепшых здабыткаў народнага ганчарства. Радашковіцкія майстры ідуць у плыні сучаснага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, хаця і яны не адмаўляюць таго факта, што традыцыі трэба ведаць і абавірацца на іх. Намеры добрыя, але паглядзім, наколькі яны адпавядаюць рэальнасці.

Ганчарства — адзін з многіх відаў беларускага народнага мастацтва, які меў характар промыслу. Там, дзе былі запасы добрай гліны — а на Беларусі яны ёсць практычна ў любым яе куточку, — ганчарствам часта займаліся цэлыя вёскі. Звычайна сваёй прадукцыяй яны забяспечвалі акругу ў радыусе 50—100 кіламетраў, а майстры некаторых буйных цэнтраў (Гараднай, Івянца, Дуброўна) траплялі са сваім таварам у Літву, Расію, на Украіну.

Асартымент народнага ганчарнага посуду быў досыць шырокі: сталовы (міскі, талеркі, збанкі, кубкі, імбрычкі, маслінікі), для прыгатавання, захавання і транспартавання ежы (цёрлы, гаршкі, слоікі, спарышы, глянкі), дэкаратыўны (вазонніцы, букетнікі) і інш. Але пры ўсёй гэтай разнастайнасці ганчарнай вырабы беларускіх майстроў вызначаюцца досыць агульнымі мастацкімі асаблівасцямі, якія надаюць

ім характэрны нацыянальны каларыт. Беларускія ганчары аперывалі простымі выразнымі формамі, у аснове якіх ляжалі шар, цыліндр, конус. Мастацкае аблічча посуду стваралася за кошт своеасаблівай пластычнасці і скульптурнасці, ярка выяўленымі і падкрэсленымі прыроднымі ўласцівасцямі матэрыяла. Складаныя формы і яркі роспіс для традыцыйнага беларускага народнага ганчарства не характэрныя.

Гэтыя агульныя мастацкія задачы майстры з розных рэгіёнаў Беларусі вырашалі павольна. Ганчарны посуд Падня-

гліны пасля абпалу набывалі досыць шырокую градацыю колераў: ад амаль белага (Гараднай) да чырвона-карычневага (Бабінавічы). Такая разбежка магла атрымацца нават на адным вырабе ад нераўнамернага ўздзеяння на яго агню. Цікавы мастацкі эфект дасягаўся пасля закалкі распаленых вырабаў у рожчыне з цеста (Сіняўка, Мір, Заблоць). Светлая тэракотава паверхня посуду ўпрыгожвалася карычнева-чорнымі, нібы спецыяльна намалёванымі, плямамі.

Асаблівай гарманічнасцю форм і дэкору вызначаецца чорнаглянцаваны посуд, здаўна тыповы для заходняй часткі Беларусі (Пружаны, Поразава, Пагост-Загародскі, Мір). Толькі для яго характэрны вельмі старажытныя геаметрыч-

народнай кераміцы аказала развіццё капіталізму ў канцы XIX стагоддзя. Канкурэнцыя з масавым фабрычным посудам, залежнасць ад рынку вымушала рамеснікаў паліпаць якасць прадукцыі, актыўней засвойваць здабыткі мастацтва і новыя дасягненні ў вытворчасці, што ў канчатковым выніку мела пэўнае прагрэсіўнае значэнне. Набывае пашырэнне паліва, з'яўляецца сціплы дэкор (Івянец, Ракаў, Бабінавічы), пад уплывам горада ўзбагачаецца асартымент вырабаў, з'яўляецца дэкаратыўны і фігурны посуд (попельніцы, вазы, свечачнікі, цукерачніцы, капілікі, фігурныя сасуды і інш.). Хаця ўзорамі для многіх новых відаў сталавага і дэкаратыўнага посуду паслужылі фарфоравыя і фа-

да цёмна-карычневага — пашыралася яшчэ і за кошт нераўнамернасці абпалу ці рознай таўшчыні слою палівы на паверхні вырабу. Вонкава паверхню посуду звычайна глазуравалі не цалкам, а толькі ў верхняй частцы (з-за дарагавізы палівы), і яркія бліскучыя пацёкі прыгожа кантраставалі з мяккімі тэракотавымі фарбамі ніжняй часткі вырабу.

Дэкор, які на рубяжы стагоддзяў пачынае сустракацца на вырабах з некаторых ганчарных цэнтраў, быў даволі сціплы і рэдка пераходзіў у стадыю ручнога адвольнага роспісу, як гэта характэрна для керамікі паўднёвых народаў. Звычайна ён абмяжоўваўся тымі элементамі, якія можна было наносіць непасрэдна ў працэсе вытворчасці (паяскі, хвалістыя палоскі). З аднаго боку, дэкаратыўная стрыманасць беларускай народнай керамікі тлумачыцца агульным стрыманым, сціпым характарам народнага мастацтва, з другога — нізкай пакупной здольнасцю беларускага сялянства. Багаты дэкор значна ўдаражаў вырабы, і каб вытрымліваць канкурэнцыю з фабрыкамі, майстры вымушаны былі рабіць посуд максімальна танным.

Сціпласць дэкаратыўных матываў не збядняла мастацкіх якасцей ганчарнага посуду. Бадай, найлепшы доказ — кераміка з Гараднай пад Пінскам. Яна настолькі характэрная па сваім абліччы, што зблытаць яе з вырабамі іншых ганчарных цэнтраў немагчыма. Ёмка, масіўная, устойлівая белагліняная макітры, бункі, збаны па верхнім краі ці на плечыках аздоблены чырвонымі паяскамі, між якімі ўкамплектавана хвалістая палоска ці касія рыскі. Гэты старажытны сціплы дэкор выразна, але без крыклівасці чытаецца на амаль белым фоне, надзвычай удала дапаўняючы пластыку вырабаў.

Сціплым, але досыць сакавітым дэкорам упрыгожвалі свае вырабы ганчары з Бабінавіч. На верхнюю частку посуду жаўтавата-белым ангомам наносіліся адвольна раскіданыя кропачкі, хвалістыя палоскі, зігзагі. У спалучэнні з

Ганчарства:
Традыцыі і
сучаснасць

проўя (Благаўка, Крычаў, Дуброўна) вызначаецца своеасаблівай стройнасцю і вытанчанасцю форм. Дэкор абмяжоўваўся сціплымі хвалістымі паяскамі (старажытны сімвал вады), нанесенымі завостранай палачкай на плечыкі посуду ў час яго вырабу. На поўначы Беларусі (Дзісна, Глыбокае) формы посуду павольна масіўныя, ёмка, устойлівыя, гарлавіны збанкоў нібы раздаюцца ў бакі. Часта посуд дзеля моцнасці абгортвалі палосамі бяросты, што надавала яму дадатковы дэкаратыўна-мастацкі эфект. Ганчары паўднёва-заходняй Беларусі (Гараднай, Пружаны, Поразава) аддавалі перавагу прысаджыстым шарападобным формам, часта досыць значным па памерах.

Пэўныя дэкаратыўныя якасці надавала посуду тэхналогія вытворчасці. Розныя гатункі

ны дэкор у выглядзе палосак, сеткі, ёлак, вядомы яшчэ з часоў жалезнага веку. Дэкор наносілі на падсохлыя вырабы гладкім цвёрдым прадметам (лашчылам), затым іх абпальвалі ў наглуха закрытай печы без доступу кіслароду. У выніку ўзаемадзеяння вадкім вугляроду (чаднага газу) са злучэннямі жалеза посуд набываў чорны ці сіняваты колер. На шурпатай матавай паверхні вырабаў эфектна выдзяляецца дэкор з уласцівым яму металічным бляскам. У некаторых ганчарных цэнтрах (Брацянка пад Навагрудкам) загладжвалі ўсю паверхню ці, наадварот, задавальняліся матавым шурпатым фонам без ніякага дэкору (Дуброўна, Сіняўка). У апошнім выпадку чорна-задымлены посуд нічым, акрамя колеру паверхні, не адрозніваўся ад тэракотавага, бо і той і другі звычайна рабілі адны і тыя ж ганчары, вар'іруючы характар абпалу ў залежнасці ад густай пакупнікоў.

Пэўны ўплыў на характар

янавыя вырабы, іх вытанчанасць і часта досыць складаныя формы перапрацоўваліся ганчарамі ў адпаведнасці з матэрыялам і мясцовымі густамі, набываючы цэпльна, непаўторнасць, мясцовы каларыт.

Асабліва палепшыла дэкаратыўныя і утылітарныя якасці посуду паліва. Увогуле на Беларусі яна была вядома яшчэ ў XI стагоддзі, але ў народным ганчарстве набыла пашырэнне толькі ў канцы XIX, ды і то не ўсюды, а галоўным чынам у буйных гарадскіх і месчачковых ганчарных цэнтрах. Напрыклад, у Міры яшчэ ў перадаванні час выраблялі і паліваную, і чорную, і нават архаічную плямістую («рабую») кераміку.

Паліва не толькі палепшыла знешні выгляд вырабаў, але і ўзбагаціла яго ў дэкаратыўных адносінах. Градацыя колераў — ад светла-жоўтага

ным. Шчыmlіва паклікала труба, таямніча заспявала флейта. Адначасова з незнаёмым хлапчуком узнікла новая мастацкая задача. І засвяціўся твар Бландэна. Павольна пранікае ў яго свядомасць новая ідэя. Бландэн асцярожны, недаверлівы, маўклівы... Але справа зроблена. Жыццё губляе сэнс, пакуль Бландэн не ажыццявіць сваю новую ідэю.

Дружба з Карла прынёсла новыя сілы і новы сэнс у існаванне саракагадовага канатаходца.

А хлапчук? Адкуль у яго такое бездакорнае пачуццё густы і абсалютнае непрыманне фальшу? Карла ў Айдрэя Кашкера — істота амаль што незямная. Ён прыйшоў з вуліцы і адправіцца туды ж. Але жыць ён не па зямных мерках, а ў свеце фантазіі. Тое, што можна абдумаць тэарэтычна, ён упэўнены, можна ажыццявіць на справе. Гэты «вялікі тэарэтык» спасуе ў самы адказны момант перад бязлігаснай практыкай. Відаць, ён з тых, для каго немагчыма жыць адным сваім і

прытым паўнацэнным жыццём. Яму на раду напісана быць пры некім. Ён сам выбраў сабе куміра, Бландэна. І ўсё ж маленькі Карла — асоба. Гэта стане зразумела тады, калі выявіцца галоўная думка спектакля — іх спаяла адзіноцтва. Людзей навокал шмат. Успомніце натоўп у 25 тысяч, які рукаплешча Бландэну. Але ён, Бландэн, ніколі нікому не быў патрэбен. Нават бацькі, якія кінулі яго, ніколі не пацікавіліся ягоным лёсам. Людзі прыходзяць глядзець на яго майстэрства. Яны добра плацяць і патрабуюць новых трукі. А ў перапынках паміж пераходамі па канале Бландэн адзін. Хлапчук Карла ведае яго так, як не ведае ён сам сябе. І Бландэн адразу ж пускае яго ў сваё сэрца. Цяпер яны неразлучныя. Справа нават не ў тым, што пры наступным пераходзе над Ніягарай Карла сядзіць у яго на плячах, і за малейшую памылку будзе заплачана двума жыццямі. Гэты надзвычай небяспечны трук не дзеля поспеху ў публіцы. Дзеля самога сябе. Бландэн спасціг шчасце

адказваць за чужы лёс. Цяпер ён не адзінокі. У спектаклі мала знешняга дзеяння. Тэлевізійная камера не адрываецца ад твараў, і ў гэтых тварах мы, глядачы, чытаем такую нялёгкую барацьбу з сабою і за сябе. Мы адчуваем ход думкі, калі гаворыць Карла, а Бландэн маўчыць. Мы чуем усе нямыя прэрэчаныя Бландэна, калі хлапчук пераконвае яго ў магчымасці прайсці па паветры. Гэтую дапамогаю дзве музычныя тэмы, дакладна «ўгаданыя» кампазітарам Генрыхам Вагнерам. Флейта і труба гучаць у спектаклі, калі нарастае драматургічная складанасць. Яна не ілюстрацыйная, гэтая музыка, яна не дапамагае ствараць нейкі сюжэт. Яна асацыятыўная адпаведна настрою герояў спектакля. Яна, калі карыстацца выказаннем С. Эйзенштэйна, надае кадру «інтэлектуальны абертон».

Рэжысёр В. Карпілаў нічога не «паказвае пад музыку». Музыка дапамагае акцёрам перадаваць свае пачуцці. Тэлебачанне робіць немаг-

чымай спробу выдаць умоўнасць за рэальнае жыццё. Таму, калі з дапамогаю спецефектаў нам паказваюць Бландэна, які ідзе па канале над вадаспадам, мы губляем давер. Напэўна, з гэтай прычыны фінальнай сцэне бракуе ўнутранай дынамікі, яна выглядае не такой ужо драматычнай.

А наогул заўсёды не проста для тэлевізійнага рэжысёра пераадоляць умоўнасць тэатральнай драматургіі, дамагацца рэалістычнай выразнасці акцёрскай ігры і праўдзівасці дзеяння. У Віктара Карпілава ёсць багаты вопыт, і ў «Канале» ён дэманструе лепшыя рысы сваёй рэжысёрскай манеры. Дакладней іх можна было б сфармуляваць так: ён пастаянна памятае, што галоўнае ў любым мастацтве, тэлевізійным таксама, — чалавек. Відаць, таму ва ўсіх тэлевізійных работах Карпілава мы сустракаемся з цікавымі акцёрскімі адкрыццямі. У «Канале» заняты два акцёры, і пра работу абодвух можна гаварыць як пра падзею ў нашым тэатральным жыцці.

«Канат» — твор камерны. У ім усё проста, чалавечна, нішто спецыяльна не пабудавана, не зададзена.

Хачу дадаць, што, акрамя бязмежнага энтузіязму акцёраў Ю. Сідарава і А. Кашкера, акрамя ўпэўненай рукі рэжысёра В. Карпілава, майстэрства апэратара В. Булдыка, сціплай, але дакладнай работы мастака В. Казлова, існаваў яшчэ адзін немалаважны момант. У спектаклі мы ўбачылі настаўніка і вучня — Бландэна і Карла. На працягу чатырох гадоў менавіта ў такіх абставінах сустракаліся педагог Ю. Сідараў і студэнт А. Кашкер у сценах Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Агульнай стала работа — гэта працэс узаемаўплыву, шчаслівы вынік узаемаўзабагачэння.

Паўсюдна ідзе актыўны працэс узаемапраанікнення мастацтваў. Работа тэатральная стала работай тэлевізійнай. Тэлебачанне адкрыла прастору для рэалізацыі акцёрскай задумкі, акцёрскай мары. Дзякуй яму за гэта!

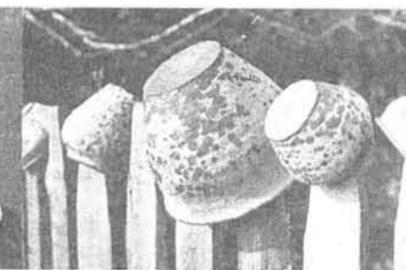
Таяцяна АРЛОВА.

А. Такарэўскі. Чорна-глянцаваны посуд.

Івянецкі посуд 20-х гадоў.

Плянэтыя («рабая») кераміка.

Гараднінскай белаглінянай кераміка пачатку XX стагоддзя.

карычневай ці зеленаватай палівай дэкор надаваў бабінавіцкаму посуду досыць сакавіты выгляд.

Праўда, не заўсёды дэкаратыўныя пошукі ганчароў былі ўдалыя. Часам майстры паўтаралі дэкор эклектычных прамысловых вырабаў ці падладжвалі пад не надта высокія густы пакупнікоў і заказчыкаў. Характэрны ў гэтых адносінах прыклад Ракава, майстры якога мелі шырокія сувязі з Мінскам, Вільняй і іншымі гарадамі. Масавы ганчорны посуд Ракава 20—30-х гадоў аздоблены сціплым карычневым паяскам на плечыках ці гарлавіне. Іншы характар дэбору на посудзе, зробленым І. Данілевічам, відаць, для выстаўкі ці па заказе музея. Выдатныя па прапорцыях і пластыцы вырабы аздоблены парасткамі і кветкамі ў тры колеры, не ўвязанымі з формай посуду. Відаць, майстар паслухаўся не надта кваліфікаваных парад заказчыкаў і зрабіў «прыгожа».

Змены ў характары і дэкоры народнай керамікі на працягу апошняга стагоддзя цікава прасачыць на прыкладзе Івянца. У канцы XIX стагоддзя івянецкі посуд, відаць, дэбору не меў, хача паліва ўжо шырока ўжывалася, у першую чаргу на кафлі, якой славіўся Івянец. Шырокай папулярнасцю карыстаўся і посуд з яго дасканальнымі, адпрацаванымі формамі. Праўда, гэта датычыць толькі вырабаў перша-класных майстроў. Былі, відаць, і такія ганчары, якія ці з-за недахопу майстэрства, ці з-за пагоні за колькасцю «гналі» не надта дабражасную прадукцыю. Нездарма ж «Наша ніва» за 1913 год пісала: «І нашы ганчары наперад не

ідуць. У Івянцы, напрыклад, робяць нават добрыя кахлі, але затое гладышы, міскі, місачкі толькі такія, якія хіба Каін з Авелем яшчэ ляпілі, на пастве забаўляючыся».

І ўсё ж івянецкія ганчары наперад ішлі. У 20-я гады на посудзе з'яўляецца дэкор у выглядзе хваёвых лапак, раскіданых на самым расшырэні збанкоў ці слоікаў. Унутраную паверхню місак аздабляюць канцэнтрычныя кольцы, а цэнтр днішча — стылізаваная кветка. Кольцы з'яўляюцца і на іншых відах посуду, часам укрываючы значную частку паверхні. Яны чаргуюцца з хвалістымі палоскамі, кропкамі, адвольна намалёванымі расліннымі і геаметрычнымі матывамі. Часам палоскі зроблены ў выглядзе раскошаў — прататып той фляндройкі, якая пазней прынясе славу івянецкай кераміцы.

Характар месчачковага жыцця, шырокая сувязь з рынкам не маглі не паўплываць на творчасць івянецкіх ганчароў. Значны працэнт іх прадукцыі пачынаюць складаць разлічаныя на замовнае сялянства і мяшчан разнастайныя маслэнкі, букетнікі, цукерачніцы, капілікі, попельніцы, фігурныя сасуды ў выглядзе львоў, бараноў, мядзведзяў, насценная і настольная пластыка. Гэтыя новыя для беларускага народнага мастацтва формы і матывы ў многіх выпадках дзякуючы прыроднаму густу майстроў арганічна ўпісваліся ў традыцыйныя. Напрыклад, дабрадушныя, рахманія львы больш нагадвалі катоў ці сабак, а розныя букетнікі ці фруктоўніцы вырашаліся ў стылі традыцыйнага посуду, хіба што часам мелі больш багаты дэкор, ангобны ці ляпны.

У пасляваенны час, з арганізацыяй арцэлі, а затым — фабрыкі дэкор на вырабах развіваецца значна хутчэй. Пануючае месца пачынае займаць фляндройка, якая ўкрывае посуд часта па ўсёй паверхні. Карычневы колер спалучаецца з чорным, жоўтым і зялёным, што разам з ярка-карычневай палівай надавала вырабам надзвычайную дэкаратыўнасць. Майстры Ф. Целішэўскі, В. Кулікоўскі, А. Пракаповіч тонка адчувалі тую мяжу, за якой дэкаратыўнасць магла перайсці ў стракатасць, чужую як для керамікі, так і для беларускага народнага мастацтва наогул. М. Звярко ўзнавіў выраб фігурнага посуду, зрабіўшы значны крок наперад у пошуках формы і ляпнога дэбору. Івянецкая фляндраваная і ляпная кераміка неўзабаве атрымала шырокую вядомасць, з поўным правам прадстаўляючы сучаснае народнае мастацтва Беларусі на розных выстаўках.

Адначасова на фабрыцы ўсё большы працэнт пачала займаць масавая прадукцыя, вырабленая з прымяненнем штампаў і форм. Само па сабе гэта не ўяўляла б вялікай бяды, бо ручная фармоўка не паспявала за ростам попыту. Бяда ў тым, што ўзоры для трыражывання, створаныя прафесійнымі мастакамі, часта не мелі нічога агульнага з традыцыямі як мясцовымі, так і наогул беларускімі (а хутчэй — ніякімі). Нейкія мадэрновыя кубкі складаных форм з нязручнымі мудрагелістымі ручкамі, пышныя вазы з багатым ляпным дэкорам, розная сімволіка, якая ў залежнасці ад тых ці іншых дат у жыцці краіны з'яўляецца то на адных, то на другіх вырабах. Фляндраваная кераміка вырабляецца ў асноўным для выставак, у масавай прадукцыі

тар народнай керамікі. Каб пазбегнуць абвінавачання ў галаслоўнасці і дэкларатывнасці, трэба адзначыць, што ўдалыя прыклады не-не ды і парадуюць членаў мастацка-тэхнічнага савета Мінмясцпрома БССР. Добрае ўражанне зрабіў камплект для салянняў прыёмнага охрыстага колеру, вырашаны на аснове цыліндрычных форм, з вельмі простымі зручнымі ручкамі, а таксама комплекты для малака і квасу, у аснове якіх ляжалі формы традыцыйнага народнага посуду (распрацоўкі канструктарска-тэхналагічнага Інстытута мясцовай прамысловасці). Ні ў кога з членаў савета нават не ўзнікла думка пра архаізм ці эпігонства. Спалучэнне утылітарнасці з прыгажосцю, вырацаванасць форм, геаметрычная прастота, дэкаратыўная сціпласць, творча перапрацаваныя мастаком, загалі зусім па-сучаснаму. Да таго ж, адразу відаць, чыё мастацтва прадстаўляюць гэтыя вырабы.

Дык як жа ўсё ж быць з традыцыямі? Ніхто, вядома, не заклікае, каб у Івянцы ці Радшковічах выпускалі глякі альбо слоікі традыцыйных форм ці рабілі іх паменшаныя копіі ў якасці сувеніраў. Гутарка ідзе пра творчы падыход, пра ўменне адчуць і ўвасобіць у сучасных вырабах сам харак-

тар народнай керамікі. Каб пазбегнуць абвінавачання ў галаслоўнасці і дэкларатывнасці, трэба адзначыць, што ўдалыя прыклады не-не ды і парадуюць членаў мастацка-тэхнічнага савета Мінмясцпрома БССР. Добрае ўражанне зрабіў камплект для салянняў прыёмнага охрыстага колеру, вырашаны на аснове цыліндрычных форм, з вельмі простымі зручнымі ручкамі, а таксама комплекты для малака і квасу, у аснове якіх ляжалі формы традыцыйнага народнага посуду (распрацоўкі канструктарска-тэхналагічнага Інстытута мясцовай прамысловасці). Ні ў кога з членаў савета нават не ўзнікла думка пра архаізм ці эпігонства. Спалучэнне утылітарнасці з прыгажосцю, вырацаванасць форм, геаметрычная прастота, дэкаратыўная сціпласць, творча перапрацаваныя мастаком, загалі зусім па-сучаснаму. Да таго ж, адразу відаць, чыё мастацтва прадстаўляюць гэтыя вырабы.

Яўген САХУТА.
Фота аўтара.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯУ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«Сем нянек» — пад такой назвай быў змешчаны артыкул у «Ліме» ад 14 лістапада 1980 г. Рэдакцыя атрымала ліст за подпісам намесніка начальніка Галоўнага архітэктурна-планіровачнага ўпраўлення Мінгарвыканкома, галоўнага мастака горада А. Ткачука. У ім паведамляецца, што ў перыяд падрыхтоўкі горада Мінска да дзён Алімпіяды-80 была праведзена работа па добраўпарадкаванні горада, у тым ліку размяшчэнні і доглядзе наўзнага рэкламнага абсталявання. З алімпійскіх маршрутаў былі зняты старыя і папсаваныя рэкламныя шчыты, заменена на новую газасветлавая рэклама шэрагу прадпрыемстваў гандлю і грамадскага харчавання.

У лістападзе мінулага года вызначаны месцы для рэкламных аб'ў і паведамленняў. Вызначаны больш за 80 месцаў устаноўкі рэкламы «Мінгардаведна». У 1981 годзе плануецца дадаткова размясціць каля 150 рэкламных шчытоў, а таксама асобных кіёскаў «Мінгардаведна» і даведачна-інфармацыйных тапсафонаў у найбольш ажыўленых месцах (Прывакзальная плошча, аэрапорт, аўтавакзал і г. д.).

Удасканальваюцца формы і эстэтычны выгляд стэндаў — газетных і рэкламных.

У сувязі з вялікім аб'ёмам будаўнічых работ у цэнтральнай частцы горада (у прыватнасці, будаўніцтва метрапалітэна на Ленінскім праспекце) у цяперашні час агароджы будаўнічых пляцовак часова выкарыстоўваюцца для размяшчэння кіно-, канцэртнай і іншых відаў рэкламнай інфармацыі. Па меры завяршэння будаўніцтва асобных участкаў метрапалітэна Ленінскі праспект і прылеглыя да яго часткі вуліц будуць абсталяваны ўстаноўкамі даведачна-інфармацыйнага характару палепшанай якасці.

ФРАЗЫ

Самае разумнае, добрае, вечнае некаторыя сеюць на дачных сотках.

«Не чакаць натхнення, а штодня садзіцца за стол», — любіў паўтараць малады паэт словы класіка, нападунчы кілішак.

Праводзіў музу на заслужаны адпачынак, а сам працягваў працаваць за дваіх.

Бліскуча абараніў дысертацыю ад асабістых ворагаў.

Усё жыццё займаўся фізкультурай — насіў за пазухай камяні.

У. АРЛОУ.

Пытанні-галаваломкі

Калі глядач не ідзе на камедыю, то ці значыць гэта, што ён баіцца памерці ад смеху?

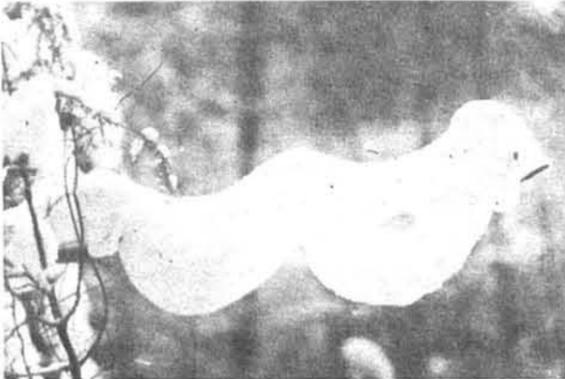
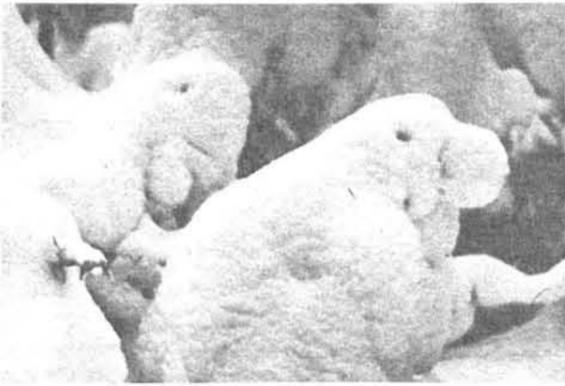
Ці можна ўзяць грэх на душу чалавек бяздушны?

Кожны ідзе сваёй дарогай. Ці не таму так многа парэльных?

Ці можна лічыць бясрэбрамікам чалавек, які збірае толькі золата?

С. КІРЭЯЧУК.

ЗІМОВЫЯ ФАНТАЗІІ

Фота А. ГЛІНСКАГА.

УЛАДКАВАЎСЯ

Лявон Лятун заняў месца ля самых дзвярэй і чакаў. Не сказаць, каб і хваляваўся, але адчуваў, як моцна калацілася ў грудзях сэрца: што ні казы, ён жа прышоў уладковацца на работу.

Начальнік аддзела надраў аназаўся чалавекам ветлівым, сімпатычным.

— Значыць, на работу жадаеце? Цудоўна, — пачаў ён. — Але ж у нас вакантных месцаў няма.

— Дапамажыце. Любую работу буду выконваць, — траціць усялякую надзею, пачаў упрошваць Лявон.

— Какаце, любую? Ну што ж, дайце хоць вашу працоўную кніжку паглядзець. Дзе, калі і кім?

Надравіў доўга разглядаў кніжку і ўпаўголасу зачытаваў: «...Звольнены згодна артыкула... п'янка на рабочым месцы... прагуля», і раптам ажывіўся:

— Слухайце, як вас, а... таварыш Лятун. Вось вы працавалі на электралімпавым. Колькі жыў, а не ведаю, як лямпачка робіцца. Цікава ж, пэўна?

Лявон пачаў расказаць, як нараджаецца лямпачка. Гаварыў так эмацыянальна,

што начальнік аддзела надраў аж развіў рот.

— Ды што лямпачнік! — махнуў рукою Лявон. — Я месяц на вінзаводзе... Вось дзе месца! А ўзяць бы наш бікормавы. Без сала не застанеся...

Лявон усё расказаў і расказаваў, а начальнік толькі хітаў галавой:

— Вось гэта чалавек. Усё ведае, а што я? Гадамі сяджу на адным месцы. Гэта ж колькі ў нашым горадзе прадырмстваў! Ніколі не думаў! Вы — залаты чалавек для нашага завода.

Кожны дзень рабочы патрабуюць: давай ім экскурсію, хочам ведаць, як ідуць справы ў іншых, чым заняты? Куды ні пазбоніш — усюды аднакова: не можам прыняць вашых рабочых, няма ў нас экскурсавода. Скажыце, а хто можа расказаць пра тэхналогію, механізмы? Вы, дарожнік, вы. Пішыце запыты, Лявон Філялевіч. Афармляем экскурсаводам, так сказаць, заводскім гідам. Праўда, у кніжачку запішам — слесарам... Дзякую вам, дарожнік. Вы вырашаеце нам праблему вольнага часу рабочых.

Ф. РАМАШКА.

Георгій ЮРЧАНКА

ПОСТУП ПЕРАКАНАЎЧАСЦІ

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ

У згаданым намі творы, які стаіць на перасячэнні некалькіх, можна сказаць, наардынат паміж раманам і пазмай, пад мастакоўскім кутом бачання высвечваюцца размаітыя асаблівасці, нібы застыўшая плынь няўласна прастай свядомасці. Адным словам, унутранае суданранне асаблівасці аўтара з духоўным спажыткам прывяло да сейсмаграфічнай трапятлівасці, а затым да аплодненасці светапогляду грывотнай хадой часу. Аўтару вельмі ўласцівы і надта характэрны новы напрамак асэнсавання высокага ладу пачуццяў, бо ён, уласна кажучы, ставіць сабе за мэту па гарачых слядах падзей дайсці да каранёў драматычнай экспрэсіі думкі. У створанай ім вобразна-стылявой панараме праз эпічны пачатак бруіцца лірычны струмень, узняты ці, хутчэй за ўсё, выкліканы шчыльнасцю эмацыянальна-псіхалагічнай атмасферы. Зрэшты, у бытавым антуражы сучаснасці — з улікам суровых скразнякоў часу — аўтар «запасіў» на «пасаду» галоўнага героя несудадпаведнасць дадатных якасцей і адмоўных мольнасцей. Таму на ўвесь рост паўстала пытанне самавіттай асобы з накірункам у бок шматстай

ных разважанняў. Аўтар меў рацыю — па-мастакоску плодную, — калі навідавонку ўсіх беглым штрыхам, гаворачы мовай некалькіх крытыкаў, малюваў дыханне гісторыі. Уважліва да абставін, ён годна выявіў творчыя абсалі, таму прасты, але высокамастацкі канфлікт паміж жаданым і магчымым адыграў належную ролю ў набыцці натуральнай прасветленасці. Дарэчы, магчымыя далёглядзі расунуліся ў большай меры ў бок пластычнай эстэтызацыі і значна менш у бок эстэтычнай пластызацыі. Таму магутная раіна развіволеных рытмаў дазволіла слягнуць за межы хуткаплыннай рэчаіснасці, але, шпрукнем, не так бясспрэчна, як лічыць хто-ні, хто з маіх аднадумцаў. Можна яшчэ канстатаваць, што за фактам арнаментальнасці стала абгульненне, а гэта — у сэнсе набліжэння да жыцця — являе да ўскладнення загушчаных пачуванняў. І нам, між іншым, падумалася, што дар жывога сузірання не зусім «блакітнага» героя ў абалянасці маральнай атмасферы ці, як кажуць літаратуразнаўцы, у зрощанасці з яго свядомасцю, пульсусе незраўнанасцю эксперыментальна — пошукавых момантаў. Адсюль — відавочна! — выцякае, што тонкае снайперскае майстэрства аўтара не стала вузкім самавыўленнем; яно развіваецца ў бок праблемнасці, а таму аўтар імпаане нам страшнай спрэчкай з самім сабой учарашнім, а магчыма, нават заўтрашнім. Пры такой далучанасці да эпохі — з усё нарастаючай хуткасцю! — чуцен голас дзейнага суглядальніка ў яго імкненні да дынамізацыі перажыванняў. Прынамсі, той, хто разам з намі уважліва прыглядзіцца, убачыць незамысленасць аўтарскага светаўспрымання, а таісама пачуе знешні дыялог і ўнутраны маналог у ёмістасці асноватворнага напрамку.

Такім чынам, наш змястоўна — аптывістычны пагляд на быстрыні часу пранік у першапачатковы, так сказаць, каштоўнасці эпічнай неспешлівасці сляйнага аўтара, які — паводле сваёй тыповасці — здольны выразіць характэрную з'яву часу, а менавіта: у маральнай рэтраспекцыі, будзем спадзявацца, паспяхова пераадолее шлях да гумарэсіі.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

Другая рэспубліканская праграма

з 12 па 18 студзеня

12 студзеня, 19.20.

РОДНАЕ СЛОВА.

Першая старонка часопіса прысвечана заснавальніку беларускага мовзнаўства Я. Ф. Карскаму; затым адбудзецца гутарка пра арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы; апошні сюжэт — пра канферэнцыю глядачоў «Роднага слова», якая прайшла ў Мазыры.

12 студзеня, 21.35.

ПЯЦЬ СТВАРАЛЬНЫХ ГОД.

Праграма Гомельскай студыі тэлебачання, прысвечаная XXVI з'езду КПСС. У ёй прымае ўдзел першы сакратар Гомельскага абкома КПБ Ю. М. Хусінаў.

16 студзеня, 19.50.

ЛЯ РАСКРЫТАЯ ПАРТЫТУРЫ.

Вы пачуеце сімфонію Я. Глебава «Наз-ка», напісаную па матывах казі А. Сент-Экзюперы «Маленькі прынец». Выканаўца — Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР.

16 студзеня, 21.35.

Праграма Гродзенскай студыі тэлебачання, прысвечаная XXVI з'езду КПСС. У ёй прымае ўдзел першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ Л. Г. Кляцкоў.

17 студзеня, 10.45.

У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ.

Перадача прысвечана лаўрэату прэміі ЛКСМБ мастаку В. Маркаўцу.

17 студзеня, 13.00.

ЯГО НАПЕВАМ ВЫПАЎ СЛАУНЫ ЛЕС.

Тэлеарыс пра жыццё і творчасць паэта-рэвалюцыянера В. Таўляя. Успамінамі пра паэта дзеліцца яго дачка Г. В. Таўляй, стрыечныя сёстры В. М. і С. М. Таўляй, пісьменнікі Я. Брыль, У. Калеснік, М. Ароўка.

18 студзеня, 10.05.

МУЗЫЧНАЕ МАСТАЦТВА НАРОДАУ СССР.

Праграма Украінскага тэлебачання.

18 студзеня, 12.20.

НАТХНЕННЕ.

Перадача пазнаёміць з літаратурным аб'яднаннем вёскі Мікалаеўшчына Стаўцоўскага раёна — радзімы Я. Коласа.

18 студзеня, 21.35.

ПАМЯЦЬ НЕ ЗДЫМАЕ ШЫНЯЛЕУ.

Рэпартаж аб творчым вечары В. Быкава, які адбыўся ў Віцебску. Вёў вечар П. Панчанка. Выступілі Р. Барадулін, Г. Бураўкін, Д. Бугаёў.

ВАС ЗАПРАШАЮЦЬ

ДОМ ЛІТАРАТАРА

14 студзеня пройдуць чарговыя заняткі кінауніверсітэта «Кінамастацтва нашых дзён». «Кіно Італіі сёння» — лекцыя маскоўскага рэжысёра-пастаноўшчыка Ю. Дубравіна. Даманструцыя фільм «Паездка». У галоўнай ролі — Сафі Ларэн.

ДОМ КІНО

12 студзеня адбудзецца творчы вечар і адкрыццё персанальнай выставкі заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, мастака-пастаноўшчыка кінастудыі «Беларусьфільм» У. Белавусава. Вечар вядзе сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў А. Красінскі.

15 студзеня адбудзецца прэм'ера тэлефільма Дзяржтэлерадыё БССР «І выпеклі мы каравай». Яго стварыў рэжысёр У. Арлоў па сцэнарыі А. Казловіча.

16 студзеня прэм'ерай фільма «Траініскі конь» рэжысёра У. Панамарова працягваецца творчая вахта насустрэчу з'езду Саюза кінематаграфістаў. Сустрэчу вядзе сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР У. Нікіфарыў.

ДОМ РАБОТНІКАУ МАСТАЦТВАУ

12 студзеня творчая справаздача «Прысвячаецца XXVI з'езду КПСС і XXIX з'езду КПБ» Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

13 студзеня выступае з такой жа справаздачай Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа (Віцебск).

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦДН КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
AT 03011 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і пазіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.